

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ปกิณณกธรรม

เล่ม ๑

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

หน้า

ถ้าเห็นคุณของพระศาสนาต้องเริ่มศึกษา	๑
เริ่มจากความรู้ความเข้าใจก่อน	๑
ชัยชนะที่แท้จริง คือ ชนะกิเลสของตนเอง	๓
เพราะเป็นอนัตตา	๓
ประโยชน์ส่วนตัวต้องสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม	๔
ผ้าเช็ดธุลี	๕
เพราะพระพุทธองค์ทรงเห็นประโยชน์ของพระธรรม	๖
สงบจริง ๆ คือสงบจากกิเลส	๖
โลกะในอีกรูปแบบหนึ่ง	๘
เข้าใจก่อนอย่าเพิ่งทำ	๘
เริ่มฟังพระธรรมให้เข้าใจเสียก่อน	๙
ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ๑	๑๐
ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ๒	๑๑
ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ๓	๑๑
ทำเพราะชอบ ไม่ใช่ปัญญา	๑๓
คิดแล้วโดยไม่รู้ตัวว่าคิด	๑๓
ต้องมีปัญญาก่อน	๑๔
ชั่วขณะจิตเดียว	๑๕
ปัญญาต้องมีการตั้งต้น	๑๕
รูปขั้น	๑๖
เวทนาขั้น	๑๗
สัญญาขั้น	๑๘
สังขารขั้น	๑๙

สารบัญ

	หน้า
สติไม่เกิดกับอกุศล	๑๙
เพราะเราไม่เป็นศัตรูกับใคร	๒๐
สิ่งที่ดีงามทั้งหมดมีอยู่ในพระธรรมวินัย	๒๑
บุญอยู่ที่จิต	๒๒
ให้คือให้	๒๔
ผลน้อยเพราะหวังผล	๒๕
มานะกับผ้าเช็ดธุลี ๑	๒๖
มานะกับผ้าเช็ดธุลี ๒	๒๘
อุทิศส่วนกุศลให้คนตาย	๓๐
ต้องเป็นกุศลของคนนั่นเอง	๓๒
ทาน ๓ อย่าง	๓๓
กรรมของเราเอง	๓๔
รูป – นาม	๓๖
ไม่มีเรา มีแต่ลักษณะ	๓๘
ชื่อเปลี่ยนได้แต่ลักษณะไม่เปลี่ยน	๓๙
ปัญญาต้องรู้สิ่งที่มีจริง ๆ	๔๐
เห็นจริง ๆ เห็นอะไร	๔๑
ส่งเสริมศาสนาคือเข้าใจศาสนา	๔๒
เราอยู่ในโลกของความคิด ๑	๔๓
เราอยู่ในโลกของความคิด ๒	๔๕
คิดไม่ใช่วิบาก	๔๖
กรรมเหมือนต้นไม้	๔๗
ไม่มีเจตนาฆ่า ไม่ลวงกรรมบถ	๔๘

สารบัญ

	หน้า
ต้องค่อย ๆ รู้ขึ้น	๔๘
ชั้นที่ ๕ ได้แก้ปรมัตถธรรม ๓	๔๙
ชาติหน้ามีจริงไหม	๕๐
เป็นพระโสดาบันเมื่อไหร่ ก็รู้	๕๑
เป็นกุศลจริง ๆ หรือเพียคิด	๕๑
กุศลทุกชนิดอุทิศได้ ๑	๕๒
กุศลทุกชนิดอุทิศได้ ๒	๕๓
ตายแล้วเกิดทันที	๕๔
กำลังเกิดตายอยู่ทุกขณะ	๕๕
ภพคือภาวะที่มีที่เป็น	๕๖
วาระ – วิถีจิต	๕๗
วิถีจิต – ไม่ใช่วิถีจิต	๕๘
ต้องรู้ทุกสิ่งจึงจะถึงนิพพาน	๕๙
ไม่ศึกษาก็ไม่รู้	๖๑
เพราะมีปัญญาต่างกัน	๖๒
ปัญญาต้องรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ	๖๒
กุศลของใครก็ของคนนั้น	๖๕
ไหว้เจ้าด้วยขนมจ้าง	๖๖
อจินไตยและธรรมนิยาม	๖๗
สติปัญญานไม่มีการกะเกณฑ์	๖๘
สิ้นอายุหรือสิ้นกรรม	๖๙
ศีล สมาธิ ปัญญา	๗๐
ไม่มีปัญญาดับกิเลสไม่ได้	๗๐

สารบัญ

หน้า

ชักชวนไปปฏิบัติ ๑	๗๑
ชักชวนไปปฏิบัติ ๒	๗๓
ทำสมาธิต้องมีความเข้าใจ ๑	๗๔
ทำสมาธิต้องมีความเข้าใจ ๒	๗๖
คิดด้วยโลภะ แต่ไม่รู้	๗๗
อยากได้ปัญญาก็เป็นโลภะ	๗๙
อยากหรือตั้งใจ	๘๑
โลภะไม่ใช่สิ่งที่เห็นได้โดยง่าย	๘๓
จะหลอกตัวเองหรือจะยอมรับความจริง	๘๓
ต้องฟังธรรมอีกนานแค่ไหน	๘๔
ทำอย่างไรให้ปัญญาเกิด	๘๖
ฟังหรืออ่านก็ได้ ถ้าทำให้เข้าใจขึ้น	๘๗
ไม่มีอะไรที่เป็นของเราเลย	๘๘
ทำดีเพื่อตนเองและผู้อื่น	๘๙
ตามปัจจัยที่ได้สะสมมา	๘๙
ต้องมีปัญญารู้ว่าเป็นอกุศล	๘๙
สะสมอยู่ในจิต ไม่สูญหายไปไหน	๙๑
จิตจะบริสุทธิ์โดยขาดปัญญาไม่ได้เลย	๙๑
เริ่มต้นจริง ๆ นั่นคืออย่างไร ๑	๙๒
เริ่มต้นจริง ๆ นั่นคืออย่างไร ๒	๙๓
การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรานั้นลึกมาก	๙๕
ธรรมทุกอย่างมีหลายระดับ	๙๖
กองฝุ่นหรือคือ..เรา	๙๘

สารบัญ

	หน้า
โลกแท้ ๆ หมายความว่าอะไร	๙๙
ธรรมที่เหนือโลก	๑๐๐
ชีวิตแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ	๑๐๑
ความหมายของสติ	๑๐๓
โลกแต่ละโลก	๑๐๔
จนกว่าเมื่อไหร่จะไม่ใช่เป็นเพียงความคิดนึก	๑๐๕

ถ้าเห็นคุณของพระศาสนาต้องเริ่มศึกษา

ที่สังคมแก้ปัญหาไม่ได้ เพราะเหตุว่าแต่ละคนพยายามไปแก้คนอื่น บางคนก็บอกว่า พระพุทธศาสนาดีมาก มีประโยชน์ เพราะฉะนั้นก็ควรที่จะศึกษาพระพุทธศาสนา แต่ผู้ใดกล่าวว่าพระพุทธศาสนามีประโยชน์มาก อาจจะยังไม่เริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาเลย เพียงแต่คิดว่า จะต้องมีความรู้แน่ ๆ แต่ถ้าทุกคนเป็นอย่างนี้ ก็คือ ไม่มีใครศึกษาพระพุทธศาสนา แต่เพียงกล่าวว่า พระพุทธศาสนาดี

แต่ถ้าดีจริง ต้องเริ่มศึกษา เพื่อที่จะได้รู้ว่า สมจริงอย่างที่เรากล่าวว่า พระพุทธศาสนาดี และก็จะเห็นพระคุณของพระธรรมเพิ่มขึ้น และก็จะเห็นด้วยมากขึ้น ซึ่งก่อนที่จะศึกษาอาจจะมีความเห็นผิดหลาย ๆ อย่าง

เริ่มจากความรู้ความเข้าใจก่อน

ศุกล ขออนุญาตเรียนถามท่านอาจารย์ เกี่ยวกับข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เช่น สมณะ หรือ สมาธิ และวิปัสสนา จะสงเคราะห์ในข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้ไหมครับ เพราะว่าปกติแล้ว เท่าที่มีโอกาสพบปะเพื่อนธรรมก็มักจะพูดว่า ไปปฏิบัติธรรม ๆ เมื่อมีโอกาสสอบถาม ก็ได้ความว่าก็ไปนั่งแล้ว ปฏิบัติตามที่มีผู้สอน เพราะฉะนั้นก็มีข้อปฏิบัติที่น่าจะเป็น ๒ ลักษณะ คือ ไปนั่งปฏิบัติที่เป็นสมาธิ กับการปฏิบัติที่เป็นแนวทางเจริญวิปัสสนา

ขอกราบเรียนท่านอาจารย์ให้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น

สุ. ไม่ทราบท่านผู้สนใจในเรื่องนี้หรือเปล่าคะ สนใจนะคะ ก็เป็นชีวิตประจำวัน ข้อสำคัญที่สุดก็คือ ก่อนอื่นต้องทราบว่า พระธรรมที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง เพื่อประโยชน์แก่ทุกชีวิตในชีวิตประจำวันทุกขณะ อันนี้ก่อน

เพราะว่าถ้าเป็นเรื่องสมถภาวนา วิปัสสนาภาวนาเป็นเรื่องที่สูงมาก เป็นเรื่องของผู้มีปัญญา เห็นโทษของกิเลสของตนเอง เพราะฉะนั้นก่อนที่จะถึงสมถะหรือวิปัสสนาก็ตาม ผู้นั้นต้องเป็นผู้เห็นกิเลสในวันหนึ่ง ๆ ว่า มีมากแค่ไหนเสียก่อน

อย่างเวลาที่เราตื่นนอนมา บางคนก็บอกว่า เขาไม่มีกิเลสเลย เขาไม่อยากได้อะไรของใคร เขาก็ไม่โกรธใครด้วย นี่แสดงให้เห็นว่าถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ผู้นั้นเจริญสมถะก็ไม่ได้ เจริญวิปัสสนาก็ไม่ได้ เพราะไม่รู้ตัวเองว่า มีกิเลสตั้งแต่ลืมตาตื่น เพราะฉะนั้นผู้ที่จะเจริญความสงบจากกิเลส ต้องเห็นโทษ และต้องรู้จักกิเลสจริง ๆ

อย่างเวลาที่ตื่นมา เพียงลืมตาขึ้นมา เราอาจจะไม่รู้ตัว เรามีความต้องการเกิดขึ้นทันทีที่เราตื่น บางคนก็อาจจะอยากฟังเพลง เอื้อมมือไปเปิดวิทยุ บางคนก็รีบเข้าไปในห้องน้ำ ทำกิจธุระต่าง ๆ

ทั้งหมดนั้น ถ้าขณะใดไม่เป็นกุศล ไม่เป็นไปในทาน ไม่เป็นไปในศีล ไม่เป็นไปในปัญญาที่รู้สภาพของจิตที่สงบว่า ต่างกับจิตที่ไม่สงบ ไม่มีปัญญาที่รู้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และทรงแสดงว่าอย่างไร ถ้าไม่มีปัญญาอย่างนี้ไม่พ้นจากโลกะในวันหนึ่ง ๆ

เพราะเหตุว่าความต้องการในวันหนึ่งมีหลายระดับ ความต้องการที่เรามิจนกระทั่งเราสังเกตเห็น อย่างเวลาที่เราไปตามห้างสรรพสินค้าหรือไปตลาด หรือเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วรู้สึกว่ายอ อยากรจะได้ ชอบ เป็นสิ่งที่เรากำลังต้องการ ในขณะที่นั้นถ้าไม่พิจารณาเราก็อาจจะไม่เห็นว่าเป็นโลกะหรือเป็นความต้องการแล้ว แต่ก่อนนั้นอีก ก็ยังมีความต้องการในชีวิตประจำวันเล็ก ๆ น้อย ๆ เรื่อยมา ซึ่งผู้ที่เจริญความสงบ ก่อนอื่นต้องเห็นโทษของกิเลสของตนเอง

และเวลาที่ภาษาไทยเราใช้คำภาษาบาลี เราไม่ได้เรียนจริง ๆ เพราะฉะนั้นเรามักจะนึกเอาเองว่า คงจะหมายความว่าอย่างนี้ หรือคงจะหมายความว่าอย่างนั้น แม้แต่คำว่า “สมถะ” และ “วิปัสสนา” ยังไม่ทันรู้ความหมายจริง ๆ เลย ก็จะทำ

และลองคิดว่า ยังไม่รู้อะไรเลยทั้งสิ้น แล้วจะทำ แล้วจะเป็นสิ่งที่เราต้องการให้เป็นอย่างนั้นได้อย่างไร เพราะสมถะ ก็ยังไม่ว่าแปลว่าอะไร หมายความว่าอะไร

วิปัสสนา ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอะไร แล้วจะไปทำอะไร และจะได้ผลตรงกับที่ทำหรือเปล่า เพราะว่าเรายังไม่มีความรู้เลย

ชัยชนะที่แท้จริง คือ ชนะกิเลสของตนเอง

ถ้าสมมติว่า เราอยากชนะใครสักคนหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่ไม่ดีเลย และเราก็สามารถชนะได้จริง ๆ แต่เราคิดว่า เราชนะจริง แต่ทางพระธรรมไม่ได้แสดงเลยว่านั้นชนะจริง เพราะเหตุว่าถ้าเป็นไปด้วยความโกรธ หรือถ้าเป็นไปด้วยความเห็นแก่ตัว เราไม่ได้ชนะใครเลย เราแพ้กิเลสของเราเอง และความเห็นแก่ตัวของเราจะไม่หยุดอยู่เพียงแค่นั้น จะมีความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น ๆ และจะมีการต้องการชนะเพิ่มขึ้น ๆ

แต่ถ้าเราเป็นผู้ที่แพ้ต่อเหตุผล ไม่มีใครชนะเป็นตัวตน แต่ว่าเหตุผลเป็นสิ่งที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะยอมแพ้ ถ้าเป็นเหตุผลที่ถูกต้อง หัดให้เราเองเป็นผู้ที่มีเหตุผลมากขึ้น แทนที่จะเป็นผู้ต้องการชนะ แล้วไม่มีเหตุผล

เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่พระธรรมจะสอนให้เราแก้ตัวเอง และรู้จริง ๆ ว่าความสุขจริง ๆ นั้นอยู่ที่ตัวเรา บางทีเราอาจจะคิดว่า เราชนะคนอื่นแล้วเราพอใจ แต่ในขณะเดียวกัน ความกระหาย ความสำคัญตน ความทะนงตนจะเพิ่มขึ้น จนในที่สุดเราไม่ยอมแพ้ใครเลย ขณะนั้นเราจะต้องเป็นทุกข์มาก เพราะเหตุว่าไม่มีทางที่เราจะเป็นคนชนะตลอดกาลไปได้

เพราะเป็นอนัตตา

ทุกคนคงจะชินกับคำว่า “อนัตตา” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งในศาสนาอื่นไม่มีคำนี้เลย อันนี้ไม่ได้หมายความว่า จะเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น แต่เป็นความจริงที่ว่า คำว่า “อนัตตา” นั้น มีแต่เฉพาะในพระพุทธศาสนา เพราะพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ว่าการเกิดทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย บังคับไม่ได้

การที่ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ในอำนาจของเรา เป็นไปตามความต้องการของเรา แต่ขึ้นอยู่กับสภาพธรรมนั้น ๆ ความหมายนั้น คือ “อนัตตา”

อย่างความโกรธ ทุกคนก็ดู แล้วก็รู้ว่า น่าเกลียด คนที่โกรธ อาจจะไม่รู้ตัว แต่ว่าคนดู จะรู้ได้เลยว่า คนที่โกรธหน้าเปลี่ยน แทนที่จะยิ้มแย้มแจ่มใสเหมือนเดิม ก็อาจจะมึนทึบ มีสีหน้าที่ดูแล้วน่ากลัว ไม่น่ารัก ไม่น่าดูเลย แต่คนที่กำลังโกรธไม่ทราบ เพราะฉะนั้นเขาก็ไม่เห็นโทษของความโกรธ แต่ถ้าเป็นผู้เข้าใจธรรมตามความเป็นจริง จะรู้ว่า ธรรมฝ่ายใดเป็นฝ่ายดี ธรรมฝ่ายใดเป็นฝ่ายไม่ดี

และถ้าเรามีธรรมฝ่ายดีเพิ่มขึ้น เราก็สามารถลดคลายทางฝ่ายอกุศลได้ แม้แต่ความโกรธ ถ้าเรารู้จริง ๆ ว่า ไม่ได้มีประโยชน์อะไรเลยกับใคร แทนที่เราคิดว่า ต้องโกรธ แต่ที่พระพุทธเจ้าตรัส ไม่มีเลยในพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะส่วนไหน บรรทัดไหน ข้อความไหนที่จะกล่าวว่า ความโกรธเป็นสิ่งที่ดี นั่นต้องไม่ใช่ผู้ที่ตรัสรู้แน่นอน

เพราะเหตุว่าสภาพธรรมที่ไม่ดี แม้จะเพียงเล็กน้อยก็เป็นโทษ และไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเกิดกับใคร ก็ต้องเป็นโทษในขณะนั้น นี่แสดงให้เห็นว่า ถ้าเราเข้าใจธรรมจริง ๆ เข้าใจชีวิตจริง ๆ เข้าใจเหตุผลจริง ๆ เข้าใจปัญหาจริง ๆ เราสามารถแก้ได้ และเริ่มแก้ที่ตัวของเราเอง

ประโยชน์ส่วนตัวต้องสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม

ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่า ประโยชน์มี ๒ อย่าง คือ ประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม ถ้าเราจะคิดถึงประโยชน์เพียงแง่เดียว คือ ประโยชน์ของเราส่วนตัว ต่างคนต่างก็ต้องการประโยชน์ส่วนตัว แล้วจะเป็นประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของส่วนตนกับประโยชน์ของส่วนรวมก็ต้องสอดคล้องกัน คือ ประโยชน์ของเราก็จะต้องเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของคนอื่นด้วย ไม่ใช่เราได้ประโยชน์แล้วคนอื่นเสียประโยชน์ ประโยชน์ส่วนรวมเสียไป จะทำให้เรานั้นได้ประโยชน์อยู่คนเดียววนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เพราะฉะนั้นประโยชน์ที่แท้จริง คือ ประโยชน์ส่วนรวมก็ต้องมาจากประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละคนด้วย ถ้าแต่ละคนได้รับประโยชน์ส่วนตัวหมดทุกคน ก็ทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์นั้นด้วย ถ้าประโยชน์ส่วนตัวนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นต้องเข้าใจว่า ประโยชน์ของเราส่วนตัวทำให้ส่วนรวมได้ ประโยชน์หรือเปล่า หรือถ้าประโยชน์ส่วนตัวของเรานั้นไม่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมเลย อันนั้นก็ไม่มีทางสำเร็จได้ แต่ถ้าประโยชน์ของเราซึ่งเป็นส่วนตัว เป็นประโยชน์ของส่วนรวมด้วย ต่างคนต่างช่วยกัน ทำให้ได้ทั้งประโยชน์ส่วนรวมและประโยชน์ส่วนตัวด้วย อันนั้นก็จะได้ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย

แต่ก่อนที่จะถึงขั้นนี้ได้ ก็จะต้องมีความขัดแย้งหรือมีปัญหา เพราะว่าคนเราคิดไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นก็ต้องเริ่มด้วยมีความจริงใจต่อประโยชน์ส่วนรวม เมื่อมีความจริงใจต่อประโยชน์ส่วนรวม ก็รับฟังความเห็นของคนอื่น ไม่ใช่ความเห็นของตนเองเท่านั้น เพื่อประโยชน์ส่วนรวมจริง ๆ

ผ้าเช็ดธุลี

ในพระไตรปิฎกมีข้อความที่ถ้าใครประพฤติปฏิบัติตามได้จะเป็นสุข ตั้งแต่นั้นที่ปฏิบัติตามได้ คือ ท่านเปรียบคนที่ไม่มีคุณค่าคุณตน ไม่มีความทะนงตนว่าเหมือนกับผ้าเช็ดธุลี คือ ผ้าเช็ดฝุ่นละอองที่เราเอามาเช็ดโต๊ะ เช็ดเก้าอี้พวกนี้ เพราะฉะนั้นผ้าผืนนั้นสามารถที่จะรับทุกสิ่งทุกอย่างได้ ไม่ว่าจะเป็นฝุ่นละอองหรือจะเป็นเลือดหนอง สิ่งสกปรกต่าง ๆ ผ้าผืนนั้นก็สามารถจะเช็ดได้

นี่แสดงให้เห็นว่า ถ้าเราสามารถทนต่อคำทุกอย่างที่เป็นคำไม่เหมาะสม อาจจะเป็นคำที่เราไม่อยากจะฟังเลย แต่ใจเราไม่เคียดร้อนในขณะที่เราได้ยิน คิดดูว่าจะเป็นสุขสักแค่ไหน เราสามารถจะค่อย ๆ ฝึกหัด เป็นไปได้

แต่การฝึกหัดที่จะทนคำของคนอื่น การกระทำของคนอื่น ก็ต่อเมื่อเราเป็นผู้เริ่มเข้าใจความจริงของชีวิตว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของเราเลย

เพราะพระพุทธองค์ทรงเห็นประโยชน์ของพระธรรม

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม ๔๕ พรรษา หลังจากตรัสรู้แล้วไม่นานเลย เสด็จจากสถานที่ตรัสรู้ เพื่อทรงโปรดเวไนยสัตว์ เสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเพื่อแสดงพระธรรม

เห็นไหมว่า ประโยชน์ของพระธรรมจะมีมากสักแค่ไหน และหลังจากนั้นมา ทรงแสดงพระธรรมมากกว่าใครในโลก คือ เมื่อตื่นบรรทมแล้วก่อนเสด็จไปบิณฑบาต ก็ได้ตรวดดูด้วยพระญาณว่า ควรเสด็จไปโปรดใคร ถ้าเวลายังเช้านัก ก็เสด็จไปสนทนาธรรมกับคนนั้น ซึ่งรับฟังพระธรรมแล้วเข้าใจได้ คืบต่อการที่จะเสด็จไปโปรด

นี่ก่อนบิณฑบาต และเมื่อบิณฑบาตแล้ว หลังจากที่เราเสวยภัตตรแล้ว ทรงพักผ่อนเพียงเล็กน้อย ก็จะมีการแสดงธรรมกับพระภิกษุ และตอนเย็นก็จะมีคฤหัสถ์ไปเฝ้า ไม่ว่าจะประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน หรือที่ไหนก็ตามเพื่อฟังพระธรรม เมื่อคฤหัสถ์กลับไปแล้ว พระภิกษุก็มาทูลถามปัญหาอีก

และหลังจากนั้นแล้ว เทวดาทั้งหลายซึ่งท่านก็มีปัญหา เพราะว่าไม่ว่าจะเป็น เทวดาหรือพรหม ถ้ายังมีกิเลส ก็ล้วนแต่มีปัญหาทั้งนั้น ก็มาถามปัญหาของตน ๆ แก่พระองค์

นี่แสดงให้เห็นว่า ชีวิตประจำวันทรงแสดงธรรม เพื่อให้เราเข้าใจได้ถูกต้อง เพราะฉะนั้นพระธรรมมีประโยชน์มากที่เราต้องฟังก่อนที่จะเราจะปฏิบัติ แต่ถ้าเราไม่ฟังก่อน เราจะปฏิบัติผิด หรือว่าเข้าใจผิดได้

สงบจริงๆ คือสงบจากกิเลส

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นไม่ว่าจะทำอะไรทั้งนั้น ขอให้ปรึกษาหรือว่าศึกษาพระธรรม ดูเสียก่อนว่า คำนั้น ๆ หมายความว่าอะไร เช่นคำว่า สมณะ ถ้าจะให้เข้าใจถูกต้อง สมณะ โดยศัพท์ภาษาบาลีเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว หมายความว่า สงบ เพียงแค่นี้

ไม่พอเลย คนก็ไปตีความอีกว่า นั่งคนเดียวเจียบ ๆ แต่นั่นไม่ใช่ เพราะเหตุว่าสงบ ต้องสงบจากอกุศล สงบจากกิเลสจึงจะชื่อว่าสงบจริง ๆ

ถ้าเราไปตามท้องนาไกล ๆ ไม่มีผู้คนเลย มีต้นตาล มีต้นข้าว มีน้ำ มีฟ้า แล้วจะบอกว่า ที่นั่นสงบ ไม่ได้ ใจของเราต่างหาก ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ต้องมีสติ มีสัมปชัญญะ มีปัญญาที่จะรู้สภาพจิตว่า ขณะนั้นจิตของเรามีโลภะ มีความต้องการอะไรหรือเปล่า มีโทสะ มีความขุ่นเคืองใจไหม มีอกุศลธรรมใด ๆ บ้างหรือเปล่า มีความคิดนึกซึ่งเป็นอกุศล เป็นไปในการเบียดเบียนประทุษร้ายบุคคลอื่นหรือเปล่า มีความคิดเรื่องงานยุ่ง ๆ ทั่ววัน จะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้ ขณะนั้นก็ต้องมีปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่สงบจากกิเลส

การนั่งเฉย ๆ อยู่ในห้อง ก็ไม่สงบจากกิเลส แต่สภาพอย่างหนึ่งซึ่งจะสงบกิเลสได้ ก็คือ ปัญญา เพราะฉะนั้นคำว่าปัญญาในพระพุทธศาสนา บางคนก็อาจจะคิดว่า รู้แล้ว เข้าใจแล้ว แต่ถ้าศึกษาจริง ๆ จะรู้ว่า นั่นปัญญาที่เราคิดเอาเอง ปัญญาในภาษาไทย ปัญญาในสมุตตปิ ปัญญาที่ครูเขียนมาว่า คนนี้สติปัญญามากน้อย แต่ว่าไม่ใช่ปัญญาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า สภาพนี้ คือ ปัญญา

ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ หมายความว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ปัญญาสามารถเข้าใจถูกต้องในลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมนั้นได้ นั่นจึงจะชื่อว่าปัญญา

เพราะฉะนั้นทุกคนมีจิตใจ แต่ไม่เคยพิจารณาจิต มีแต่ความต้องการ แม้แต่ได้ยินคำว่า “สมณะ” ก็ยังไม่รู้ว่าอะไร แต่อยากจะทำแล้ว เพราะฉะนั้นความอยากขณะนั้น ไม่ใช่ความสงบ

ความอยากมีหลายอย่าง บางคนก็ชอบรูปสวย ๆ บางคนก็ชอบฟังเพลงเสียงเพราะ ๆ บางคนก็ชอบกลิ่นน้ำหอม เพราะฉะนั้นน้ำหอมราคาแพงมาก ตามความนิยม หรือตามโลภะของเรา ถ้าเราต้องการกลิ่นนี้ แต่ราคาแพงมาก อันนั้นก็ เป็นเครื่องวัด โลภะของเราว่า เราต้องการขนาดไหน ต้องการที่จะซื้อ หรือต้องการเพียงได้กลิ่นนิดหน่อยก็พอ

นี่แสดงให้เห็นว่า โลกะไม่เคยห่างไกลเรา ตั้งแต่เกิด ทางตาต้องการเห็นสิ่งที่สวยงาม ทางหูต้องการเสียงเพราะ ทางจมูกต้องการกลิ่นหอม ทางลิ้นต้องการรสอร่อย ทางกายต้องการกระทบสัมผัสสิ่งที่สบาย แม้แต่ในห้องนี้ เราก็ต้องการอากาศที่เย็น ๆ สบาย ๆ เก้าอี้นุ่ม ๆ ไม่แข็งเกินไป นี่ก็เป็นความต้องการทางกาย

ทางใจ ก็ยังต้องการเรื่องสนุกสนาน ดูทีวี ดูละคร คิดนึกเรื่องนั้นเรื่องนี้ นี่แสดงให้เห็นว่า เรามีแต่ความต้องการทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

แม้แต่ในเรื่องคำ เช่น คำว่า “สงบ” หรือคำว่า “นิพพาน” ยังไม่ทันรู้เลยว่า แปลว่าอะไร ก็อยากจะได้เสียแล้ว อยากจะทำเสียแล้ว อยากจะถึงเสียแล้ว แล้วอย่างนี้จะปฏินิพพานได้อย่างไร

โลกะในอีกรูปแบบหนึ่ง

โลกะ บางครั้งก็ต้องการกุศล ต้องการอยากจะได้ผลของกุศล อยากจะเป็นคนดี นั่นก็เป็นเรื่องของโลกะ แต่ไม่ใช่เรื่องของปัญญา ถ้าเป็นเรื่องของปัญญาแล้ว ต้องรู้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

เข้าใจก่อนอย่าเพิ่งทำ

เพราะฉะนั้นก่อนอื่น แม้แต่คำว่า “สมณะ” หรือ “วิปัสสนา” ขอให้มีความเข้าใจก่อน อย่าเพิ่งทำ เพราะเหตุว่าถ้ายังไม่เข้าใจแล้ว ทำไม่ได้

สมณะ คือ สงบจากอกุศลทุกประเภท วิปัสสนา คือ ปัญญาที่เห็นแจ้งในลักษณะของสภาพธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามความเป็นจริงในขณะนี้

ถ้ายังไม่เข้าใจอย่างนี้ จะไปนั่งแล้วจะไปเห็นอะไรก็ไม่ทราบ แต่กิเลสก็ยังเยอะ คือ เห็นแล้ว ก็ยังกลัวบ้าง โกรธบ้าง ซอบบ้าง ถ้าเห็นนางฟ้าเทวดา ก็ดีใจ ถ้าเห็นนรก ก็ตกใจกลัว ขณะนั้นไม่ใช่ของจริงเลย เพราะเหตุว่าเป็นการนึกคิดเหมือนความฝัน

เวลาฝัน จริงหรือเปล่า แต่เหมือนจริง ชันไฉ่ ขณะที่กำลังเห็นเทวดา เห็นนรก เหมือนจริง แต่ไม่ใช่จริง เพราะเหตุว่าความจริง คือ ขณะที่กำลังเห็น โดยไม่ต้องไปนึกฝัน หรือว่าสร้างอะไรขึ้นมา

เพราะฉะนั้นเรื่องของปัญญา เป็นเรื่องที่จะต้องค่อย ๆ เจริญอบรมให้มีความเข้าใจในพระธรรมที่แท้จริงเสียก่อน และก็จะไม่ถูกความต้องการของเราชักนำไปให้เข้าใจผิด ๆ

เริ่มฟังพระธรรมให้เข้าใจเสียก่อน

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นดิฉันคิดว่า จะมีประโยชน์มากถ้าเราจะเริ่มฟังพระธรรมให้เข้าใจเสียก่อน แทนจะไปคิดเรื่องการเจริญสมณะหรือวิปัสสนา ซึ่งเป็นกุศลขั้นที่สูงมาก

สมถภาวนาสามารถทำให้จิตสงบ ไม่ใช่เพียงชั่วครั้งชั่วคราวอย่างขณะที่ให้ทาน รักษาศีลซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ว่าความสงบของจิตจะมั่นคงขึ้น ประกอบด้วยปัญญาพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นปัญญาจริง ๆ สติสัมปชัญญะ ปกติจริง ๆ นั้นเป็นความสงบที่สามารถทำให้เกิดเป็นรูปพรหมในรูปภูมิได้ แต่ว่าดับกิเลสไม่ได้

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงแสดงหนทางซึ่งผู้อื่นประพฤติปฏิบัติมาแล้ว คือ สมถภาวนา แต่ทรงแสดงหนทางที่จะทำให้รู้แจ้งสภาพธรรม จนกระทั่งสามารถดับกิเลสได้จริง ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องวัน สองวัน หรือชั่วโมงเดียว สองชั่วโมง

เป็นเรื่องที่เราจะต้องเป็นผู้ตรงต่อตัวเราเองว่า การฟังแต่ละครั้งทำให้เรามีความเข้าใจเพิ่มขึ้นสักนิดหน่อยหรือเปล่า หรือว่าเพิ่มขึ้นมาก เพราะว่าประโยชน์ของการฟัง คือ ความเข้าใจ

ไม่ว่าจะไปที่ไหนก็ตาม ถ้าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาแล้ว ก็คือว่าต้องได้รับความเข้าใจที่ถูกต้อง จึงจะเป็นพระธรรม แต่ถ้าฟังแล้ว ไม่มีความเข้าใจอะไรเพิ่มขึ้นมาเลย ขณะนั้นก็ต้องฟังต่อไปอีก และพิจารณาในเหตุผลนั้นต่อไปอีก เป็นความถูกต้องหรือเปล่า เพราะเหตุว่าถ้าเป็นพระธรรมจริง ๆ พิสูจน์ได้ แม้ในขณะนี้

ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ๑

ก่อนอื่นขอทำความเข้าใจเรื่องการปฏิบัติก่อน คือ ในภาษาไทย เราใช้คำว่า “ปฏิบัติ” หมายความว่า การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างสมมติว่านั่งอยู่อย่างนี้ บางคนก็อาจจะคิดว่า ไม่ได้ปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติก็คือ “ทำ” ในภาษาไทย เพราะฉะนั้นบางคนก็คิดว่าต้องทำหรือไปทำ

แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว สภาพธรรมทุกอย่างมีกิจการงานหน้าที่ของสภาพธรรมนั้น เช่น โลภะ ความต้องการเกิดขึ้นขณะใดเป็นสภาพที่ติดข้อง ไม่ยอมสละ โทสะเกิดขึ้นขณะใด จิตจะกระด้าง และมีความขุ่นเคือง ประทุษร้าย เปียดเบียน นั่นเป็นกิจการงานของสภาพธรรมนั้น ๆ

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า สิ่งที่เราเคยยึดถือว่า เป็นเราทั้งหมด เป็นธรรมแต่ละอย่าง อันนี้เป็นสิ่งที่เราอาจจะไม่เคยคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม ก็คือทรงแสดงเรื่องจริงซึ่งมีอยู่แก่ทุกคน และสิ่งต่าง ๆ ที่มี ที่เราเคยยึดถือว่าเป็นเรา แท้ที่จริงก็เป็นธรรม

ถ้าเข้าใจธรรมแล้วก็จะรู้ว่า ตาก็เป็นธรรม หู จมูก ลิ้น กาย ความคิด ความสุข ความทุกข์ ความริษยา ความมานะ ความสำคัญตน ความเกียจคร้าน ความง่วงนอน ทุกอย่างที่มีจริงเป็นธรรมทั้งหมด

เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม คือ ทรงแสดงเรื่องสภาพธรรมจริง ๆ ซึ่งทุกคนมี แต่ไม่เคยเข้าใจ แล้วก็มียึดถือว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้นก็เลยมีความคิดว่า เราทำหรือว่าเราปฏิบัติ แต่แท้ที่จริงแล้ว ธรรมนั่นเองปฏิบัติกิจของธรรมนั้น ๆ

อย่างเช่น ขณะที่เมตตาเกิด เมตตา คือ ความเป็นมิตร ความเป็นเพื่อน ความหวังดี ความปรารถนาดี ถ้าเราเป็นเพื่อนกับใคร จะสังเกตได้เลยว่า เราคิดถึงแต่จะให้ประโยชน์กับเขา ไม่เคยคิดที่จะเปียดเบียนทำร้ายเลย นั่นคือลักษณะของเพื่อนจริง ๆ ซึ่งความจริงแล้วก็เป็นสภาพของธรรมชนิดหนึ่ง คือ เมตตา

ในภาษาบาลี ซึ่งภาษาไทยเราก็ใช้คำว่า “มิตร” หรือ “เพื่อน” เพราะฉะนั้นเวลาไหนที่เราเกิดหวังดีต่อใคร ให้ทราบว่า สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นกำลังทำกิจหวังดี

แต่เวลาที่โกรธ ทั้ง ๆ ที่เราบอกว่าคนนี้เป็นเพื่อนเรา แต่ลองคิดดูว่าเราเคยโกรธเพื่อนคนนั้นไหม ทั้ง ๆ ที่เขาเป็นเพื่อนเรา เราก็ยังเคยโกรธเขา เพราะฉะนั้นเวลาที่ลักษณะสภาพธรรมที่โกรธเกิดขึ้น ความโกรธก็เป็นธรรมชนิดหนึ่ง ก็ทำกิจของธรรม คือไม่ชอบใจเลยในการกระทำของคนนั้นในเรื่องนั้น

เพราะฉะนั้นนี่ก็แสดงให้เห็นว่า ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ไม่ใช่มีเราซึ่งเป็นตัวตนที่จะทำ

ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ๒

อย่างขณะนี้ที่ทุกคนกำลังนั่ง ตั้งแต่เกิดมาก็ชาติก็ตาม เวลาไหนที่ไม่ได้ฟังพระธรรมก็จะคิดว่า เป็นเรา ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าของเราหมดเลย เกิดมาอย่างไร จากไหนได้มาอย่างไร ไม่สำคัญ ถ้ามาอยู่ตรงนี้แล้วก็ยึดถือเอาเลยว่า เป็นเรา

เพราะฉะนั้นก็ไม่เคยเข้าใจว่า เห็น ขณะนี้มี กำลังทำกิจเห็น เป็นสภาพธรรมที่มีจริงชนิดหนึ่ง และขณะนี้มีได้ยิน ได้ยินกับเห็น ไม่เหมือนกันเลย เห็นต้องอาศัยจักขุปสาทกับสิ่งที่มากระทบตา แล้วจึงเห็นสิ่งนั้น

ถ้าทางหู ขณะนี้ที่กำลังได้ยิน ต้องมีโสตปสาท ถ้าไม่มีโสตปสาท อย่างไร ๆ การได้ยินก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถึงแม้คนที่มีโสตปสาท แต่ถ้านอนหลับ ก็ไม่ได้ยินอีก ใช่ไหม ถึงแม้ว่ามีเสียง นี่แสดงให้เห็นว่า แม้แต่การได้ยินชั่วขณะชนิดหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นกระทำกิจได้ยินเสียงที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ก็บังคับบัญชาไม่ได้ และไม่มีใครทำด้วย แต่จิตนั้นเกิดขึ้นทำกิจได้ยินแล้วก็ดับ ไม่ใช่ในขณะที่ยึดนึก เพราะฉะนั้นทุกอย่างเป็นธรรมซึ่งเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของธรรม

ธรรมปฏิบัติกิจของธรรม ๓

มีสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งภาษาไทยเราก็ใช้บ่อย คือคำว่า “สติ” คงไม่มีใครไม่ใช้คำนี้ แต่ว่าใช้ผิดอย่างเคย คือ อะไร ๆ ก็ต้องผิด เพราะเหตุว่าถ้าไม่เรียนจริง ๆ

ตามพระพุทธศาสนาแล้ว เราก็แปลความหมายเอาเอง อย่างบางคนเขาบอกว่า เดินข้ามถนนแล้วรถไม่ชน ก็มีสติ หรือปอกผลไม้ มีดไม่บาดก็มีสติ

แต่ตามความเป็นจริงแล้ว สติจริง ๆ ต้องเป็นธรรมฝ่ายดี เป็นสภาพธรรมที่มีการระลึกได้ ที่เป็นไปในทางกุศลทั้งหมด

อย่างวันนี้ มีใครคิดให้ทานบ้างหรือยัง ทานที่นี้ไม่ได้หมายความว่า ต้องเป็นวัตถุมหาฬารใหญ่โต แม้แต่เพียงสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ให้เพื่อประโยชน์แก่คนอื่น อาจจะเป็นคนที่ไม่มีการดาษเข็ดมือ แล้วเรามี เราให้ ขณะนั้นก็เป็นการ เพราะเหตุว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์แก่ผู้รับ และเราก็มีจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว คือ ไม่ลำบากที่จะให้คนนั้นเลย มีความเป็นเพื่อน แล้วก็มี การช่วย มีการให้สิ่งนั้นไป ขณะนั้นก็เป็นการของจิตชนิดหนึ่งซึ่งดี ขณะนั้นมีสติเกิดร่วมด้วย จึงเป็นไปในทางให้

ถ้าคนไม่มีสติ เห็นคนที่กำลังต้องการการดาษ และตัวเองก็มีอยู่ในกระเป๋าก็ไม่คิดที่จะเปิดกระเป๋แล้วหยิบให้ ขณะนั้นก็เป็นการหมด เป็นความตระหนี่ เป็นความเกียจคร้าน เป็นฝ่ายไม่ดี แต่ถ้าธรรมฝ่ายดี คือ สติ มีการระลึกที่จะเป็นไปในทางช่วยเหลือ ในการให้ ขณะนั้นต้องเป็นธรรมฝ่ายดี

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เราที่ปฏิบัติสมณะ ไม่ใช่เราที่ปฏิบัติวิปัสสนา แต่เป็นสติ การระลึกได้ที่จะเจริญกุศล และก็ไม่ใช่กุศลเพียงขั้นเล็กๆ น้อยๆ ขั้นทาน ชั่วครั้งชั่วคราว แต่เป็นการทำให้จิตของเราสงบจากอกุศลทุกอย่าง และก็เพิ่มความมั่นคงในการสงบขึ้น นั้นถึงจะเป็นสมณภาวนา

และสภาพธรรมหลายอย่างซึ่งเป็นสภาพธรรมฝ่ายดีช่วยกันเกิดขึ้น ปฏิบัติกิจ ไม่ใช่มีความเป็นตัวตนว่าอยากจะนั่งให้สงบ หรือเครียดแล้วก็อยากจะไม่วุ่นวาย แล้วก็ไปทำอะไรขึ้นมา และก็คิดว่าขณะนั้นเป็นสมณะ ไม่ใช่ ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง

ไม่ว่าจะได้ยินคำหนึ่งคำใด ขอให้มีความเข้าใจถูกต้องจริงๆ ในคำนั้น ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับเรา นั่นเป็นการเริ่มต้นของปัญญาซึ่งเกิดจากความเข้าใจถูกต้อง ที่ละเล็กทีละน้อยเพิ่มขึ้น

และถ้าปราศจากปัญญา อย่าปฏิบัติอะไรทั้งหมด สมณะก็ไม่ได้ วิปัสสนาก็ไม่ได้ ผิดทั้งหมด ต้องเป็นปัญญาของเราเองซึ่งค่อย ๆ เกิดขึ้นทีละน้อย และจะเห็นประโยชน์ของปัญญา

ทำเพราะชอบ ไม่ใช่ปัญญา

ผู้ถาม ถ้าทำแล้วรู้สึกว่าจะสบายกว่าอย่างที่ไม่ทำ

ส. ชอบแน่ ๆ เพราะขณะนั้นเป็นโลภะแน่ ๆ ถ้าขณะใดไม่มีปัญญา ขณะนั้นก็โลภะ เพราะฉะนั้นเรายังไม่รู้จักหน้าตาของปัญญาเลย เราก็เป็นทาสของความต้องการอยู่ตลอดเวลา แล้วแต่ว่าเขาจะให้เราพอใจในสิ่งใด พอใจที่จะไม่เครียด พอใจที่จะแข็งแรง พอใจที่จะมีสุขภาพดี เราจะเต็มไปด้วยความพอใจซึ่งถมเท่าไรก็ไม่เต็ม

ถ้ามีปัญญาดังนั้นจะสงบได้มาก มั่นคง ถ้าไม่มีปัญญา สงบได้นิดเดียวเอง ช่วงเวลาที่ให้ทานบ้าง หรือวิริยเหตุบ้าง เว้นทุกขจิตบ้างเท่านั้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ตั้งมั่นคงนานไม่ได้ ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา

คิดแล้วโดยไม่รู้ตัวว่าคิด

ส. อย่างเวลานี้รู้สึกจิตกำลังเป็นอะไร มีสภาพเป็นอย่างไรบ้าง คิดอะไรบ้างหรือเปล่า

ผู้ฟัง ไม่ได้คิดอะไร

ส. ไม่ได้คิดเลยใช่ไหม มีใครบ้างที่ไม่คิดอะไรเลยในขณะนี้ หรือมีคนเดียวตามความเป็นจริง ทุกคนบอกว่าไม่ได้คิด แต่ไม่รู้ว่ามีไม่ได้คิด กำลังคิด เห็นอะไรไหมในห้องนี้ เห็นไหม มีอะไรในห้องนี้ไหม มีหลายอย่าง ขณะนั้นคิดแล้ว โดยไม่รู้ตัวว่าคิด

เพราะว่าโดยมากจะคิดว่า ต้องคิดเป็นเรื่องราว แต่จริง ๆ แล้วในพระพุทธศาสนา ความคิดมีหลายระดับ เพียงเห็นเฉย ๆ แล้วไม่รู้ว่ามีสิ่งนั้นเป็นอะไร

ไม่ได้คิดถึงสิ่งที่กำลังเห็น หรือทางหูเพียงได้ยินเฉย ๆ พูดว่าอะไรก็ไม่รู้เรื่อง เพราะว่าเพียงได้ยิน แต่ขณะที่ได้ยินแล้วรู้ว่า คนนั้นพูดอะไร หมายความว่าเราคิดตามเสียงที่ได้ยิน เป็นความหมายหรือเป็นคำ เพราะฉะนั้นในขณะนั้นคิด ไม่ใช่ไม่คิด นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง เราจะรู้ว่า ความคิดเก่า ๆ ของเรานั้น เราคิดเองทั้งหมด แม้แต่เราคิดว่า เราไม่ได้คิด ความจริงเราก็คิด แต่เราไม่ทราบว่าเป็นความคิดในขณะนั้น

ต้องมีปัญญาก่อน

ถ้าเราเป็นผู้ที่นับถือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นบุคคลผู้ประเสริฐสุดยิ่งกว่าใครทั้งหมด เหนือบุคคลใด หมายความว่าเราต้องฟังพระธรรมของพระองค์ มิฉะนั้นแล้วก็เป็นคำกล่าวลอย ๆ เท่านั้นเอง ด้วยเพียงความเลื่อมใส แต่จริง ๆ แล้วไม่ทราบว่าสอนว่าอะไร ตรัสรู้อะไร และสิ่งนั้นจะมีประโยชน์กับเรามากน้อยสักแค่ไหน แต่ถ้าเราเป็นผู้ที่นับถือและไม่เพียงแต่ลอย ๆ คือ อยากจะเข้าใจบุคคลที่เรานับถือให้มากขึ้นว่า พระองค์ตรัสรู้อะไร และสอนอะไร เราเริ่มฟังพระธรรม และเราก็จะค่อย ๆ เข้าใจขึ้น

แม้แต่วันนี้เราก็ได้ความหมายคำว่า ธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง เพราะฉะนั้นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ก็ทรงแสดงเรื่องสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่พิสูจน์ได้ทุกกาลสมัยด้วย ตั้งแต่สมัยที่ทรงตรัสรู้จนกระทั่งถึงสมัยนี้ ก็ยังเป็นธรรมที่พิสูจน์ได้ ถ้าเราศึกษาและเราเข้าใจ

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นอย่าเพิ่งไปทำอะไรจะดีที่สุด ปลอดภัยที่สุด ต้องมีปัญญา ก่อน และการทำนั้นจะทำถูก เพราะว่าสติและปัญญาที่เริ่มอบรมเจริญขึ้น ถ้าไม่มีปัญญาแล้วทำไม่ได้ ปัญญาไม่ได้ทำกิจของปัญญา สติไม่ได้ทำกิจของสติ มีแต่โลภะ ซึ่งทำกิจของโลภะตลอดเวลา

ชั่วขณะจิตเดียว

นี่แสดงให้เห็นว่า ถ้าเราเข้าใจชีวิตว่า ชีวิตดำรงอยู่เพียงชั่วขณะจิตเดียว พรุ้งนี้ไม่ทราบจะอยู่ที่ไหน หรือเย็นนี้ก็ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน หรือแม้แต่เพียงขณะหนึ่งขณะใดต่อไป เราก็ยังไม่ทราบว่าอะไรจะเกิดขึ้น ก็ยอมได้ เพราะฉะนั้นขณะที่รู้ว่า ขณะนี้ ถ้าจะมีปัญญา ก็มีปัญญาขณะนี้ได้ ถ้าจะมีความสงบ ก็มีความสงบในขณะนี้ได้ ถ้าคนที่มิแต่โลภะ มีแต่โทสะ ขณะนี้โลภะก็เกิดได้ โทสะก็เกิดได้ เพราะว่าชีวิตอยู่เพียงชั่วขณะหนึ่ง ขณะที่เห็นโลภะ ไม่ใช่ขณะที่เห็นโทสะ ขณะที่เห็น ไม่ใช่ขณะที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้นขณะที่กำลังเป็นโทสะ โทสะเกิด ขณะที่โทสะไม่เกิด แต่ปัญญาเกิด เอาอย่างไหน เพราะว่าชั่วขณะจิตเดียว ทุกคนมีชีวิตอยู่เพียงชั่วขณะจิตเดียว ขณะจิตเดียวที่เกิดดับสืบต่อกัน

นี่คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นไตรลักษณ์ ซึ่งเราก็คงได้ยินได้ฟังว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน แต่ทุกข์ที่นี้ ไม่ใช่ทุกข์เจ็บตัว ไม่ใช่ทุกข์เจ็บใจ แต่ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เพราะเกิดขึ้นสั้นมากแล้วก็ดับไป ไม่มีอะไรเลยซึ่งเกิดขึ้นแล้วคงอยู่โดยไม่ดับ แต่ความไม่รู้ก็ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเที่ยง เมื่อไม่สามารถจะรู้ความจริง ก็ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเรา เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดจริง ๆ

ปัญญาต้องมีการตั้งต้น

แต่คนที่จะหมดกิเลสได้ถึงความเป็นพระอรหันต์ต้องมีปัญญาแน่นอน ถ้าไม่มีปัญญาแล้วดับกิเลสไม่ได้ แต่ว่าปัญญาก็ต้องมีการตั้งต้น มีการเริ่มต้น ตั้งแต่การที่บุคคลใดก็ตามที่ไม่ใช่พระอรหันต์สัมผัสมาสัมผัสพุทธเจ้าแล้ว ต้องฟังพระธรรมของพระองค์ก่อน จะได้ทราบว่า เราเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูกมาก่อนที่จะได้ฟัง ถ้าทุกคนเข้าใจได้ถูกต้องก่อนฟัง ไม่ต้องฟัง เสียเวลา ไม่มีประโยชน์

แต่ว่าทุกครั้งที่จะฟังจะรู้ว่า แต่ก่อนเราไม่เคยได้เข้าใจอย่างนี้ แม้แต่ความหมายของคำว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ไม่เคยคิดเลยว่า หมายความว่าถึงสภาพธรรม

ในขณะนี้ กำลังไม่เที่ยง กำลังเกิดขึ้นและดับไป เราไปคิดว่าเกิดมา แล้วก็แก่ แล้วก็เจ็บ แล้วก็ตาย นั่นคือความไม่เที่ยง เราเข้าใจอย่างนั้น

แต่ถ้าศึกษาแล้วจะรู้ได้ว่า ถ้าเข้าใจเพียงเท่านั้นหมดกิเลสไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องซึ่งเรารู้ เวลาพูดก็จริง เกิด แล้วก็แก่ แล้วก็เจ็บ แล้วก็ตาย กิเลสก็ยังอยู่เต็ม ไซ้ใหม่

เพราะฉะนั้นความหมายของความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตาต้องลึกซึ้งยิ่งกว่านี้ และผู้ที่ประจักษ์แจ้งพระองค์แรกก็คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ทรงแสดงพระธรรม เพื่อจะให้คนอื่นเข้าใจตาม

ยังจะปฏิบัติอีกหรือเปล่า บางคนก็อาจจะอยู่ว่าง ๆ ไม่ทราบจะทำอะไร ก็คิดอยากลองทำดู บางคนก็เป็นอย่างนั้น แต่ถ้าทราบว่า ถ้าไม่เกิดปัญญาแล้ว ก็ไม่ใช่การเจริญปัญญา และถ้าไม่เกิดปัญญาแล้ว ก็ไม่ใช่ความสงบ เราเรียกเองว่า “ความสงบ” เพราะว่าว่าง เฉย ๆ ไม่ได้คิดอะไร ก็เข้าใจว่า นั้นสงบแล้ว แต่ขณะนั้นไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้นก็จะเป็นความสงบไม่ได้ ขณะนั้นเป็นโมหะ เป็นความไม่รู้ ถ้าว่างก็คือไม่รู้ ไม่ใช่ปัญญา คิดเรื่องพระไตรลักษณ์ แต่ไม่ใช่รู้ลักษณะของพระไตรลักษณ์ นั้นจริง ๆ คิดทั้งวันได้แน่ ๆ แต่ไม่ได้ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของสภาพที่กำลังเกิดดับในขณะนี้

รูปขันธ์

เพราะว่าขันธ์ ๕ มี รูปขันธ์ ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ สังขารกับวิญญาณแยกกัน เพราะฉะนั้นสังขารไม่ใช่วิญญาณ และสังขารก็ไม่ใช่รูปด้วย เพราะว่ขันธ์มี ๕

ทุกอย่างที่ไม่ใช่สภาพรู้เป็นรูปขันธ์ เสียงก็เป็นรูป กลิ่นก็เป็นรูป ทุกอย่างซึ่งไม่สามารถรู้อะไรได้เลย เป็นรูปธรรม

ซึ่งสมัยนี้ ยุคนี้ รู้สึกรู้สีกจะใช้คำนี้กันมาก แต่ไม่ตรงตามพระพุทธศาสนาเลย ทุกอย่างที่กำลังจะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมากับบอกว่า กำลังจะเป็นรูปธรรม ไม่ทราบความนิยมทำไมไปเอาคำที่ไม่เข้าใจความหมายที่ถูกต้องมาใช้

แต่ถ้าทางธรรมแล้ว รูปธรรมหมายถึงสภาพธรรมที่มีจริง ๆ แต่สภาพนั้นไม่รู้ อะไร ไม่ใช่สภาพรู้ สิ่งใดก็ตามซึ่งมีจริง แต่ไม่ใช่สภาพรู้ สิ่งนั้นเป็นรูป หรือรูปธรรม เพราะเหตุว่าเป็นธรรมชนิดหนึ่ง สี เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง พวกนี้เป็นรูป เพราะฉะนั้นขั้นที่ ๕ รูปธรรมได้แก่ สภาพธรรมทุกอย่างที่ไม่ใช่สภาพรู้

เวทนาขั้นที่

เวทนาขั้นนี้เป็นความรู้สึก คนไทยเราใช้บ่อย คือ “เวทนา” ออกเสียงว่า “เวด – ทะ – นา” แล้วเราก็แปลว่า สงสารเหลือเกิน คนนี้เวทนามาก ก็น่าสงสารมาก แต่ใน พระพุทธศาสนา เวทนาเป็นสิ่งที่จริง ๆ และมีกับทุกคนด้วย เพราะเหตุว่าหมายความว่า ความรู้สึก ซึ่งมีความรู้สึกที่เป็นสุขอย่างหนึ่ง ความรู้สึกที่เป็นทุกข์อย่างหนึ่ง ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุข อีกอย่างหนึ่ง ถ้าเรากล่าวโดยย่อ เป็นเวทนา ๓ แต่ถ้า เราแยกเป็นทางกายกับทางใจ จะเพิ่มโสมนัสเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นสุขใจ และ โทมนัสเวทนาความรู้สึกที่เป็นทุกข์ใจ

ไม่มีใครที่ไม่มีเวทนาทั้ง ๕ นี้ ทุกคนมี เวลาได้ร้องไห้ มีเวทนาใหม่ ต้องมี ขณะนั้นต้องเป็นโทมนัสเวทนา และถ้าร่างกายปวดเจ็บด้วย สำหรับใครก็ตาม ขณะนั้น เป็นทุกข์เวทนา

เพราะฉะนั้นทุกข์กาย ก็คือ ความรู้สึกที่ร่างกาย ที่ปวด ที่เจ็บ ที่เมื่อย คัน อะไรก็ได้ ที่เกี่ยวกับกายนี้ทั้งหมด ขณะนั้นเป็นความรู้สึกที่มีจริง ๆ เป็นทุกข์เวทนา เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

แต่พระอรหันต์ ถึงแม้ท่านจะปวด จะเจ็บสักเท่าไรก็ตาม ไม่มีโทมนัสเวทนา คือ ไม่มีทุกข์ใจเลย มีแต่เพียงทุกข์กายเท่านั้น เพราะฉะนั้นเวทนาจึงแยกออก ถ้าใครมี สติเกิดเร็ว ขณะที่ทุกข์เวทนาเกิด เขาก็รู้ว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่ได้เดือดร้อน แต่ถ้าคนที่ไม่มีความรู้หรือสติไม่เกิด พอทุกข์กายเกิดชนิดหนึ่ง ความทุกข์ใจมากมาย หลายเท่ากว่าทุกข์กาย เป็นห่วงไปถึงว่า อีก ๑๐ วันจะเป็นอย่างไร จะต้องผ่าตัดไหม จะต้องกินยา นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ทุกข์ใจนี้มากมาย

ในพระไตรปิฎกอุปมาไว้ไพเราะมากกว่า สำหรับทุกข์กาย ไม่มีใครหนีพ้นเลย ตราบใดที่มีกาย เมื่อมีตา ก็ต้องมีโรคตา ต่อ ไปผ่าตัด ไปรักษา มีหู ก็ต้องมีโรคหู ส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย เป็นทุกข์กายได้ทั้งหมด

เหมือนถูกยิงด้วยลูกศรดอกที่ ๑ เวลาที่ทุกข์กายเกิด และเวลาที่ทุกข์กายเกิด แล้ว ก็เป็นห่วงกังวล วิตกทุกข์ร้อน เป็นทุกข์ใจเพราะว่ากายเจ็บ แต่กายคิดไม่ได้ แต่ความคิดปรุงแต่งไปสารพัดอย่างที่จะเป็นความทุกข์ เพราะฉะนั้นความทุกข์ที่เกิดขึ้น หลังจากทุกข์กายแล้ว อุปมาเหมือนลูกศรดอกที่ ๒ ที่ยิงซ้ำที่แผลเก่า เพราะฉะนั้น ความทุกข์จะเพิ่มมากขึ้นอีกสักเท่าไร

เพราะฉะนั้นในชีวิตของเรา เราแยกได้ ที่ทุกคนคิดว่า กำลังมีทุกข์ หรือมีปัญหาจริง ๆ แล้วเป็นเรื่องของความคิด ทุกข์จริง ๆ ที่ทุกคนหนีไม่พ้น เฉพาะทุกข์กายอย่างเดียวเท่านั้น

ถ้าสมมติว่าร่างกายแข็งแรงดี ไม่เจ็บไม่ป่วย ไม่ทุกข์ ให้ทราบว่า ทุกข์ที่เหลือทั้งหมดเป็นเรื่องของทุกข์ใจ เป็นเรื่องของความคิด เป็นความกังวล ความเดือดร้อนต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นเราเอาทุกข์มาทับถมตัวเอง ซึ่งถ้าเราไม่อย่างมีทุกข์อันนี้ เราก็สามารถจะมีแต่เพียงทุกข์กายเท่านั้นได้ แต่ก็ไม่ใช่ตัวตนที่จะไปบังคับอีก แต่ให้ทราบว่า แม้แต่ความรู้สึกก็บังคับไม่ได้ นี่คือความหมายของขันธ เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับสิ้นไป

แต่เพราะเหตุที่เรายึดถือสภาพธรรม ๕ อย่างนี้ว่าเป็นเรา เรายึดถือรูปตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าว่าเป็นเรา เรายึดถือความรู้สึก ไม่ว่าจะเป็นสุข จะทุกข์ ก็พลอยวุ่นวายเดือดร้อนกังวลว่าเป็นเราทั้งหมด เพราะฉะนั้นรูปเป็นขันธหนึ่ง เวทนาเป็นขันธที่ ๒

สัญญาขันธ

รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สัญญาที่นี้ก็เป็นภาษาบาลีอีก ถ้าเราเริ่มเข้าใจภาษาบาลีให้ถูกต้องทีละเล็กทีละน้อย เราจะฟังพระธรรมเข้าใจขึ้นอีก สัญญา

เป็นสภาพธรรมที่จำ แต่ในภาษาไทยเราต้องมีการเห็น มีการรู้งาน ต้องมีการลงชื่อให้
จำกันแม่น ๆ แต่ความจริงแล้ว ขณะใดก็ตามที่เห็นสิ่งใด จำสิ่งนั้นทันที เพราะฉะนั้น
พอเห็นอีกที่เราจำได้ เพราะสิ่งนี้เราเคยเห็นแล้วจำได้ นี่ก็เป็นขั้นหนึ่ง เป็นสัญญา
ขั้น

สังขารขั้น

สำหรับสังขารขั้นไม่ใช่รูป ได้แก่ โลหะบ้าง โทสะบ้าง สติบ้าง วิริยะบ้าง พวกนี้
ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดแก่จิต เป็นสังขารขั้น ซึ่งไม่ใช่เวทนา ไม่ใช่สัญญา และสภาพ
ธรรมอื่นที่เกิดกับจิตทั้งหมดเป็นสังขารขั้น ส่วนจิตนั้นเป็นวิญญาณขั้น เพราะฉะนั้น
ที่จะบอกว่า พิจารณาสังขาร ความเข้าใจของเราถูกต้องหรือยัง มิฉะนั้นเราก็ใช้คำผิด
อีก แล้วเราก็เลยผิดไปตั้งแต่ต้น ถ้าเข้าใจถูก ก็เข้าใจถูกตั้งแต่ต้น

จิตก็คือจิต ความรู้สึกก็คือความรู้สึก รูปก็คือรูป แยกออกจากกันได้
เป็นแต่ละลักษณะ เพราะฉะนั้นแม้แต่จะพิจารณาสังขาร ก็ต้องพิจารณาว่า มีความ
เข้าใจในคำนั้นถูกต้องหรือยัง

สติไม่เกิดกับอกุศล

แม้แต่คำว่า “สติ” ต่อไปนี้เรารู้ ขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นจึงเป็นสติ ถ้าไม่ใช่
กุศล ขณะนั้นจะใช้คำว่า สติ ก็ใช้ในภาษาไทยกันเอง แต่ไม่ใช่สภาพของสติ

สติจริง ๆ ต้องระลึก เป็นไปในกุศล กำลังโกรธ สติเกิดใหม่ ไม่เกิด แต่พอระลึก
ได้ว่าไม่ดี โกรธนี้ คนที่เรากำลังโกรธ เขาสบาย กำลังเป็นสุขสนุกสนาน เราคนเดียว
กำลังเดือดร้อน กำลังไม่สบายเลยสักนิดหนึ่ง จิตใจกำลังขุ่นมัวเต็มที่ แล้วใครทำให้ เรา
ทำเอง ถ้ามีปัญญาจริง ๆ เห็นโทษของอกุศลขณะนั้น เป็นสติ ไม่ใช่เราอีกเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ขณะใดสติเกิด ขณะนั้นเป็นไปในทางที่ดี แต่ขณะใด
เป็นไปในทางที่ไม่ดี ขณะนั้นสติก็ไม่เกิด แล้วเราก็อยากจะมีสติมาก ๆ ใช่มั้ย นั่นเพียง

อยากแต่เราไม่สามารถได้สติด้วยความอยาก ต้องได้ด้วยการเจริญอบรมทีละเล็กทีละน้อย จึงจะมีความมั่นคงขึ้น

ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่มีอยู่แล้ว แต่ต้องอบรมในทางที่ดี ไม่ว่าจะเป็นสมณะหรือวิปัสสนา เป็นต้นว่า สติ ก็ต้องมีการระลึกได้บ่อย ๆ ขณะที่ฟังแล้วเข้าใจ ขณะนั้นก็เป็นสติ

ถ้ากำลังฟัง แล้วก็นึกเรื่องนั้นเรื่องนี้ ขณะนั้นเป็นสติไหม ไม่เป็น ขณะนั้นก็ เป็นอกุศลซึ่งเราก็มักจับไม่ได้อีก แต่เราเริ่มเข้าใจแล้วว่า ลักษณะของสติต้องต่างกับ ขณะที่ เป็นอกุศล ถ้าเราโกรธใคร แล้วมีคนมาบอกว่า โกรธมาก ๆ ดีนะ ขณะนั้นถ้าเรา เห็นด้วยเป็นสติหรือเปล่า ไม่เป็น

แต่ถ้ามีคนบอกเราว่า ความโกรธไม่มีประโยชน์เลย ถ้าเราพิจารณาแล้วเห็นจริง ๆ ขณะนั้นเป็นสติ เป็นไปในทางที่ดีงามทั้งหมด เราต้องสามารถแยกออกได้ว่า ธรรมไหนดี ธรรมไหนไม่ดี แล้วใครจะต้องการสิ่งที่ไม่ดีกับตัวเอง แต่เพราะความไม่รู้ ต่างหาก เราจึงสะสมสิ่งที่ไม่ดีมาก ๆ แล้วเราก็ต้องมานั่งแก้สิ่งที่ไม่ดีของตัวเอง ซึ่งคนอื่นแก้ไขไม่ได้เลย

เพราะเราไม่เป็นศัตรูกับใคร

เพราะฉะนั้นอย่ารีบร้อนที่จะไปเจริญกุศลขั้นสูง สมณะ วิปัสสนา แล้วก็ยังไม่รู้เลยว่า แท้ที่จริงแล้ว ชีวิตประจำวันขณะที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นสงบจากอกุศล ถ้าเรามีความเป็นมิตรกับคนอื่นบ่อย ๆ ใจเราสบายมาก เราจะไม่เป็นศัตรูเลย รับรองได้จริง ๆ ว่า เราไม่มีศัตรู เพราะใจเราไม่เป็นศัตรูกับใคร คนอื่นไม่ชอบเรา เขาเดือดร้อน เขาขุ่นวาย เขาไม่ชอบเรา แต่เรามีความเป็นมิตร หวังดี ช่วยเขา เราจะไม่เดือดร้อนเลย แต่คนที่ไม่ชอบเรา ที่เป็นศัตรูกับเรานั้นเดือดร้อนตลอด

แล้วเราจะเป็นคนไหนดี คนที่เดือดร้อนกับคนที่ช่วยคนอื่น ทั้ง ๆ ที่เขาโกรธเรา แต่เราก็ไม่โกรธเขา เราก็ช่วยเขาได้ เราเป็นผ้าเช็ดถูดี เช็ดได้หมดทุกอย่าง รับได้หมดทุกอย่าง ไม่เดือดร้อนเลย หรือเราจะเป็นคนเก่า ใครพูดอะไรก็ไม่ได้ เดือดร้อน ต้องพูดอย่างนี้ ต้องทำอย่างนั้นให้ตรงกับใจเรา และเมื่อไม่ตรงกับใจเรา เราก็ไม่มี

ความสุข และเราจะเป็นอย่างเก่าหรือเราจะมีสติที่จะรู้ว่า ไม่มีประโยชน์เลยในการที่จะเป็นศัตรูกับใคร

เคยมีใครที่รู้สึกว่ามี น่ารัก บ้างไหม เห็นใครเป็นคนที่น่ารักมาก ๆ มีไหม พอจะมีตัวอย่างของใครซึ่งน่ารักมาก ๆ เลยไหม เราก็เป็นอย่างนั้นได้ เราดูว่า ทำไมเขาน่ารักอย่างนั้น

เขาเป็นคนที่คิดถึงคนอื่น ไม่คิดถึงตัวเอง ช่วยเหลือคนอื่น และอภัยให้คนอื่น คือ มีชีวิตที่มีความสุขและไม่เดือดร้อน ใครเขาจะเป็นอย่างไร เราก็บังคับเขาไม่ได้ ถ้าคนหนึ่งก็รักไม่ดี วาจาก็ไม่ดี แล้วทำไมเราจะมาเดือดร้อน นั่นก็เป็นเรื่องของเขา แต่เรื่องของเราก็คือว่า เราไม่เดือดร้อน ไม่ว่าใครจะเป็นอย่างไร แล้วเราก็สามารถจะเป็นอย่างนั้นได้จริง ๆ ถ้าสติเกิด

เพราะฉะนั้นเราจะเห็นคุณของสติ ธรรมฝ่ายดีว่า เพราะสติและปัญญาเท่านั้นที่จะทำให้จิตสงบจากอกุศล ไม่ใช่ไปอยู่ป่า เพราะว่าไปอยู่ป่านั้นไม่มีใครมาอยู่รอบเรา พอเรากลับมาจากป่า เราก็เดือดร้อนอีกแล้ว

บางคนเขาต้องเมตตาเก่งมาก แต่ต้องอยู่ในห้อง ไม่มีใครเลย พอออกมานอกห้อง เมตตาที่ห้องมาครึ่งวันหายไปหมดแล้ว ความโกรธก็เกิดขึ้นแล้ว เพราะว่าเป็นเรื่องของการต้อง แต่ไม่รู้ลักษณะจิตว่า เมตตาคือความเป็นเพื่อน ความหวังดี และการเป็นเพื่อนกับคนอื่น ดีกว่าการเป็นศัตรู เพราะใจเราไม่ต้องไปคิดเรื่องที่จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน

สิ่งที่ดีงามทั้งหมดมีอยู่ในพระธรรมวินัย

สิ่งที่ดีงาม ที่ประเสริฐสุด มีอยู่ในพระธรรมวินัยทั้งหมด พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีกิเลสเลย เพราะฉะนั้นกายวาจาของพระองค์จะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นเราจะรู้จุดว่า อะไรก็ตามที่ดีทั้งหมดที่ออกมาทางกาย ทางวาจา หรือแม้แต่ตา หรือสีหน้าทั้งหมดมาจากกิเลสหรืออกุศลซึ่งอยู่ที่ใจของแต่ละคน เพราะฉะนั้นถ้าเราแก้ที่ใจทุกอย่างก็ดี และกิริยาวาจาที่งดงามทั้งหมดของผู้ที่ไม่มีกิเลส เพียบพร้อมอยู่ในพระวินัยปิฎก

ถ้าว่าง ๆ หรือที่มีพระไตรปิฎก ก็น่าจะอ่านมาก ๆ เลย พระสูตรก็อ่านแล้ว พิจารณาได้ว่า เป็นคำสอนทุกระดับในชีวิตประจำวัน พระวินัยก็เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า กิริยาวาจาทั้งหมดที่เป็นมรรยาทสังคม ที่ดีเพียบพร้อมอยู่ในพระพุทธศาสนา แล้วก็ถือว่าเป็นสากลด้วย เพราะว่าสิ่งที่ดีแล้ว ต้องดีสำหรับทุกเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และพระวินัยก็ละเอียดมาก และเป็นประโยชน์จริง ๆ แม้ว่าเราจะเป็น คฤหัสถ์ เราก็ประพฤติปฏิบัติตามได้

จะเห็นว่าทรงแสดงไว้แม้สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ จริง ๆ อย่างการไปบ้านของใคร อย่าง ภิกษุณีไปถึง เจ้าของบ้านยังไม่ได้เชื้อเชิญ ก็นั่งไม่ได้ ผิด อาบัติ เพราะฉะนั้นสำหรับ คฤหัสถ์ก็เช่นเดียวกัน ถ้ายังไม่มีเชื้อเชิญ แล้วไปนั่ง ก็คงจะไม่่น่าดู

ทุกอย่างที่ดี ที่เพียบพร้อม ไม่ต้องหาที่อื่นเลย มีอยู่ในพระวินัยทั้งนั้น ยากไหม พระธรรม หรือว่าเป็นชีวิตจริง ๆ ที่พิสูจน์ได้ แล้วก็น่าศึกษา น่าจะเข้าใจตัวเรามากกว่า นี้ และทางเดียวที่จะเข้าใจตัวเราได้ ก็คือ ศึกษาพระธรรม

บุญอยู่ที่จิต

ผู้ถาม เรียนถามอาจารย์เรื่องการทำบุญทำกุศล ไม่ทราบว่าเป็นจริง ๆ จะได้ผล อย่างไรหรือไม่ได้ผล ช่วยอธิบายให้กระจ่างหน่อยครับ

ส. ที่จริงปัญหานี้ดีมาก เพราะคนไทยเราคุ่นเคยกับการทำบุญมานานมาก ตั้งแต่เกิดมาก็ทำบุญกันหลายทาง ทั้งใส่บาตรและหลาย ๆ อย่าง

แต่ปัญญา ความเข้าใจถูกต้อง สำคัญมากที่สุด คือ รู้ว่า บุญ คือ จิตใจที่ดีงาม ที่เป็นกุศล ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ ถ้ามีของหลาย ๆ อย่างอยู่บนโต๊ะ ของนั้นก็ยังเป็นของนั้น จะเป็นบุญไปได้อย่างไร ไซ้ใหม่ จะเป็นกล้วย จะเป็นส้ม จะเป็นอาหาร ก็ยังคงเป็น กล้วย ส้ม อาหาร เป็นบุญไปไม่ได้

เพราะฉะนั้นบุญไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ แต่อยู่ที่สภาพของจิตที่ผ่องใส ไม่มีอกุศลใด ๆ บุญในพระพุทธศาสนามี ๑๐ ประการ ไม่ใช่มีประการเดียว คือ ทาน การให้ แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ฟังดู บางคนก็ไม่อยากจะรู้ภาษาบาลีเลย แต่เราใช้คำทุกคำ “บุญ” เราก็ใช้ “กิริยา” เราก็ใช้ “วัตถุ” เราก็ใช้ แต่ให้เราใช้ให้ถูก คือ วัตถุ ก็คือที่ตั้ง กิริยา ก็คือการกระทำ บุญ ก็คือ ดีงามหรือการขัดเกลา

เพราะฉะนั้นบุญกิริยาวัตถุ ก็คือ วัตถุหรือที่ตั้งของการกระทำซึ่งเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นการขัดเกลาอกุศล เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้นก็มีถึง ๑๐ อย่าง แต่เริ่มต้นด้วยทาน คือ การสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่น

ที่ประเทศไทยเรายังมีความสุขสบายมากกว่าประเทศอื่น ก็เป็นเพราะเหตุที่เราปลูกฝังพระพุทธศาสนา แม้ด้วยการกระทำเป็นประเพณี แม้ว่าเรายังไม่เข้าใจละเอียดมาก แต่เราก็ทำติดต่อกันมาโดยการช่วยเหลือกัน ด้วยจิตที่เป็นกุศล

เพราะฉะนั้นสำหรับบุญ ได้แก่ จิต ขณะใดก็ตามซึ่งเป็นไปในทานบ้าง เป็นไปในศีล การวิริยอุตสาหะบ้าง เป็นไปในสงบของจิตบ้าง เป็นไปในอบรมเจริญปัญญาบ้าง

จริง ๆ แล้วก็มีหนังสือที่พูดถึงเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ แต่เฉพาะวันนี้ขอกล่าวถึงเฉพาะเรื่องทาน ให้ทราบว่าการทำบุญด้วยวัตถุ คือ การให้สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น ถ้าเห็นว่าวัตถุที่เราจะมีพอจะเป็นประโยชน์กับใคร ให้ไปเลย ถ้าเราไม่ใช่วัตถุนั้น ไม่ต้องไปคิดว่า เขาจะว่าเราไหม คือ บางคนคิดมาก คิดมากจะให้ของใครก็กลัวคนรับเขาจะว่า เหมือนจะไปดูถูกเขา ก็แล้วแต่ความวิจิตรของจิตซึ่งคิดได้ต่าง ๆ กัน แต่ถ้าวัตถุนั้นเป็นประโยชน์ แล้วเขาต้องการ เราให้ได้ เราก็ให้ ขณะนั้นจิตที่ให้เป็นกุศล แต่ต้องไม่หวังผล ไม่เหมือนกับซื้อขาย

เพราะว่าบางคนให้เพราะหวังว่า เขาจะให้เราตอบ ให้เพราะว่า เขาจะได้รักเรา คือ จะเป็นการแลกเปลี่ยนด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ขณะนั้นจิตดีหรือเปล่า ต้องการอะไรหรือเปล่า เพราะว่าการบุญนั้น คือ จิตใจที่ดีงาม ที่เป็นกุศล ที่ปราศจากอกุศล เพราะฉะนั้นขณะนั้นไม่ใช่บุญแน่นอน บางคนก็ให้เพราะกลัว กลัวเขาก็ต้องให้ไปเสีย อย่างนั้นก็ไม่ใช่บุญอีก

เพราะฉะนั้นหลักก็คือว่า สภาพของจิตที่ปราศจากความติดข้องในวัตถุนั้น แล้วก็เป็นจิตที่ดีงาม ขณะนั้นเป็นกุศล เป็นไปในทาน

ถ้าโกรธ ให้ไหม ที่แรกก็ตั้งใจจะให้ แต่พอคนนี้ทำสิ่งที่ไม่ถูกใจ ก็เก็บไว้ก่อน แสดงว่าบุญก็ไม่ใช่ว่าจะเกิดง่าย บางทีกำลังจะเกิด ก็อาจจะไม่เกิดขึ้นมาก็ได้ เพราะว่าจิตเกิดดับสลับกันเร็วมากทีเดียว ด้วยเหตุนี้ถ้ากุศลจิตจะเกิดขณะใด กลัวว่าต่อไปเดี๋ยวกุศลจิตนั้นจะหมดเสีย ก็ต้องรีบกระทำกุศล ถ้ามีโอกาสที่จะกระทำได้ เพราะว่าจิตของคนเราเปลี่ยนแปลงกลับกลอกไม่ตั้งอยู่คงที่

ให้คือให้

สำหรับเรื่องการให้ก็คงจะไม่มีข้อสงสัยว่า ให้โดยที่ไม่หวังผล ถ้าให้แล้วหวังจะเกิดในสวรรค์บ่อย ๆ บางคนก็หวังว่าให้แล้วจะถูกล้อตเตอร์ คือ มีแต่ความหวัง เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องของโลกะ ไม่ใช่เป็นเรื่องของการให้จริง

เพราะฉะนั้นเราต้องเป็นคนตรงต่อตัวเอง และตรงต่อธรรม ถ้าให้ ก็คือให้ให้แล้ว ไม่ต้องไปหวังอะไรที่เป็นการตอบแทนทั้งหมด นั้นจึงจะเป็นการให้จริง ๆ แล้วเราก็สบายใจด้วย ถ้าเราให้ แต่เราหวัง แล้วไม่ได้อย่างที่หวัง เราก็ไม่สบายใจแล้วใช่ไหม ให้เพื่อให้เขากลัวเกรงเรา ให้เขารักเรา ให้เขาปรนนิบัติเรา แต่ถ้าเขาไม่ปรนนิบัติเรา ไม่กลัวเกรงเรา เราก็โกรธขึ้นมาอีก เพราะฉะนั้นขณะนั้นก็ไม่ใช่บุญ ขณะนั้นใดที่เป็นอกุศล ขณะนั้นไม่ใช่บุญ ถ้าเป็นจิตที่ผ่องใส ผลของกุศลก็มีมาก

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องเหตุและผลว่า ขณะใดที่จิตใจผ่องใส แม้แต่การให้ ให้ด้วยความนอบน้อม ไม่ใช่ให้แบบรังเกียจ หรือให้แบบเป็นผู้ให้ เพราะว่าบางคนเวลาให้มีความสำคัญตนว่า เราเป็นผู้ให้ เพราะฉะนั้นคนนั้นจะต้องถือว่า เราเป็นผู้ให้เขา เหมือนกับมีบุญคุณต่อกัน ขณะนั้นก็ไม่ใช่การให้ที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นถ้าจิตผ่องใสปราศจากอกุศล มีผลมาก มีผลมากตั้งแต่เริ่มให้ เพราะว่า เป็นจิตที่ผ่องใส

ผลน้อยเพราะหวังผล

ถ้าจิตผ่องใสปราศจากอกุศล ย่อมมีผลมาก มีผลมากตั้งแต่เริ่มให้ เพราะว่า เป็นจิตที่ผ่องใส และจิตที่ผ่องใสเป็นเหตุ ผลที่ได้รับก็ต้องเป็นผลที่ดีกว่า แต่ว่าไม่ใช่ ไปติดอยู่ที่ผล เพราะเหตุว่าบางคนพอทราบว่าจะมีผลมากอย่างนั้น ๆ ก็พยายามจะให้ เป็นอย่างนั้น ๆ แต่ก็ทำไม่ได้

อย่างในเรื่องของสังฆทาน ที่ได้ยินได้ฟังกันบ่อย ๆ ว่า สังฆทานมีผลมาก คนก็ เลยอยากได้ผลของสังฆทาน เลยทำสังฆทาน อย่างนั้นจะมีผลมากไหม เพราะว่าอยาก ได้ผลโดยที่ไม่เข้าใจเลยว่า สังฆทานหมายความว่าถึงการถวายแด่ภิกษุที่เรามีความนอบ น้อมต่อท่าน เสมือนท่านเป็นพระอริยสงฆ์

เพราะฉะนั้นจิตใจของคนที่จะถวายสังฆทาน ต้องเป็นผู้มีปกติมีจิตใจนอบน้อม ต่อสงฆ์ เพราะเห็นว่าท่านได้บวชและพยายามประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย ท่านจะ ประพฤติได้หรือไม่ได้นั้นเป็นเรื่องส่วนตัวของท่าน แต่ว่าโดยฐานะที่ท่านได้สืบทอด พระพุทธศาสนาหลังจากพระผู้มีพระภาคได้ทรงวางพระวินัยบัญญัติไว้ เพราะฉะนั้น เราก็มีความนอบน้อมต่อท่าน เสมอกับท่านเป็นพระอริยบุคคล ขณะนั้นจิตใจของเรา จะบริสุทธิ์ผ่องใส

ไม่อย่างนั้นเราก็จะดูว่าพระรูปนี้ก็แปลก ๆ ทำอะไรก็ไม่ทราบ ใจของเราที่มี ศรัทธา ก็เลยไม่มีศรัทธา แต่พระก็คือผู้ที่บวชในพระศาสนา ท่านจะดีจะชั่วเป็นเรื่อง ของบุคคล ท่านไม่สามารถจะทำให้ศรัทธาของเราด้อยลงเพราะเหตุว่า เรามีความ มั่นคงต่อพระศาสนา

เพราะฉะนั้นเรามีความนอบน้อมต่อพระภิกษุ เสมอกับท่านเป็นพระอริยบุคคล จิตของเราไม่หวั่นไหวเลย เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ใช่ไปทำ เพราะเราหวังผลมาก แต่เรา ทำด้วยความนอบน้อม

แต่ตรงกันข้าม คนที่ไม่เข้าใจอยากได้ผลของสังฆทาน เลยทำสังฆทานโดยที่ไม่ เข้าใจ เพราะฉะนั้นจิตใจของเขามุ่งหวังแต่ผล ขณะนั้นก็เป็นโลภะ ผลก็ต้องน้อย เพราะเป็นอกุศล ไม่ใช่กุศล

มานะกับผ้าเช็ดธุลี ๑

คุณหญิงชวนชม เมื่อตอนต้นอาจารย์พูดถึงเรื่องผ้าเช็ดธุลี อาจจะมีบางท่านที่ไม่เข้าใจคำนี้

ส. ถ้าพูดคำว่า “ผ้าเช็ดธุลี” จะเข้าใจไหมคะ

ช. นอกจากนั้นดิฉันอยากขอให้ท่านอาจารย์ช่วยเล่าว่า ทำไมจึงได้เกิดให้มีการประพัตติตนดุจผ้าเช็ดธุลี และได้ผลประโยชน์อย่างไร และอีกเรื่องหนึ่งก็คือว่า ถ้าจะเป็นผู้เช็ดธุลี เราคงต้อง ลดมานะ ขอให้ท่านอาจารย์ชี้แจงเรื่องคำว่า “มานะ” ด้วย

ส. คือ เป็นเรื่องของภาษาไทยกับภาษาบาลีที่ปนกันมาตลอด แล้วเราก็ใช้ในความหมายของภาษาไทยว่า มานะ คงจะหมายความว่าถึงสิ่งที่ดี เป็นความอดทน เป็นวิริยะ ที่เราคิดว่าควรจะมี แต่ในภาษาบาลี ลักษณะของมานะเป็นสภาพธรรมที่ทะนงตน ลำคัญตน หรือเราจะใช้คำว่า “หยิ่ง” “เย่อหยิ่ง” “ลำพอง” ก็ได้

มานะนี่ละเอียดมาก ผู้ที่จะดับหรือละมานะได้ต้องเป็นพระอรหันต์ ถ้าเป็นเพียงพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามียังละมานะไม่ได้ เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่า มานะนี่ต้องมีลักษณะละเอียดมากจริง ๆ และเราก็เห็นเฉพาะมานะใหญ่ ๆ หมายความว่าคนนั้นเป็นคนหยิ่ง เป็นคนทะนงตน หรือเวลาที่เราก่อเกิดมีความรู้สึก ลำคัญตัวขึ้นมา ขณะนั้นเราไม่รู้จักหน้าตาของสภาพธรรมนี้เลยว่า นี่แหละมานะ ที่ชื่อว่า “มานะ” ตัวนี้แหละ แต่ก็คงจะเกิดกับหลายเหตุการณ์

ถ้าสมมติว่า เราไปที่แห่งหนึ่งและไม่มีใครต้อนรับเราเลย ทั้ง ๆ ที่เขาก็น่าจะต้อนรับเรา ไม่เอาใจใส่เราเลย อาจจะมีนั่งคอยอาหารอยู่ตั้งนาน โต๊ะอื่นเขาก็ได้รับประทานหมดแล้ว เราจะมีความรู้สึกว่า เขาไม่เห็นว่าเป็นคนสำคัญเลยหรืออย่างไร บางคนก็อาจจะคิดอย่างนั้น แล้วก็มีการอาการซึ่งผิดปกติขึ้นมาเลย

หมายความว่า ไม่มีความมั่นคงที่จะเป็นผ้าเช็ดธุลี แต่เกิดความไม่สบายใจ อึดอัดและมีกิริยาอาการของมานะแสดงออกมา นี่ก็แสดงให้เห็นว่าก่อนนี้เราไม่เคยสังเกตตัวนี้เลย แต่เวลานี้ให้ทราบว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เราลำบากใจ ลำคัญตน และเดียดร้อน เวลาที่มีมานะเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นนี่ก็เป็นศัพท์ภาษาธรรม ซึ่งต่างกับในภาษาไทย และสำหรับเรื่องผ้าเช็ดถู หรือผ้าขี้ริ้ว ก็เป็นผ้าที่ไม่มีราคา หมายความว่าคนอื่นจะเหยียบจะย่ำอย่างไรก็ได้ เมื่อเราไม่มีความสำคัญตน

แต่ถ้าเรามีความสำคัญตนแล้ว สำคัญไปหมดเลย ทุกอย่าง ชื่อเรียกไม่ถูกก็ไม่ได้ ต้องเรียกให้ถูก มีคนหนึ่งท่บริจาคเงินและผู้ประกาศก็ประกาศไม่ถูก ตั้งแต่นั้นมาเขาไม่บริจาคอีกเลย เขาบอกว่าประกาศชื่อเขาไม่ถูก

นี่แสดงให้เห็นว่าแม้แต่เพียงชื่อ ก็มีความสำคัญถึงขนาดนั้น นี่แสดงให้เห็นว่าเราติดอะไรบ้าง ติดเสียง ติดชื่อ แล้วคิดว่า ชื่อนั้นมีความสำคัญมากมาย แต่ความจริงเป็นแต่เพียงชื่อ ความสำคัญควรจะเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต ถ้าเป็นอกุศลจิตแล้วไม่ดี ไม่ว่าจะอยู่กับใคร จะเป็นท่านผู้หญิงหรือจะเป็นเจ้าคุณ จะเป็นใครก็ตาม อกุศลก็คืออกุศล ถ้าเป็นกุศล ไม่ว่าจะเกิดกับเด็กเล็กผู้ใหญ่อย่างไรก็ตาม สภาพที่ดีงามก็ยังคงเป็นสภาพที่ดีงาม ซึ่งทุกคนจะต้องชอบ ชื่นชมสภาพที่ดีงามนั้น

เพราะฉะนั้นลักษณะของผ้าเช็ดถูนั้นหมายความว่า ในความรู้สึกของเราเอง เราไม่ได้เป็นคนสำคัญอะไร ดีกว่าที่เราจะคิดว่าเราเป็นคนสำคัญใหม่ คือ ขอให้เปรียบเทียบ เริ่มที่จะพิจารณาว่าอะไรดี

ถ้าเรามีความสำคัญในตัว ซึ่งมันไม่มีอะไร ท่านอุปมาเหมือนกับลูกโป่ง ลอยขึ้นไปได้สูงมาก ยิ่งอัดก๊าซเข้าไปก็จะยิ่งลอยไปสูงมาก ข้างในไม่มีอะไรเลย เพราะฉะนั้นนี่คือ มานะ ความสำคัญตน

ให้เราเป็นอะไรก็ได้ เรียกชื่อเราอะไรก็ได้ เราก็พลอยลอยไปตามชื่อ ซึ่งตั้งตามคำที่เรียก แต่ไม่มีอะไรเลย ชนั้ทุกชนั้เกิด แล้วก็ดับไป เราเมื่อกี้นี้อยู่ที่ไหน เมื่อกี้นี้เดี๋ยวนี้อยู่ตรงนี้ เมื่อกี้นี้อยู่ที่ไหน ตัวเราที่เราคิดว่า เรานั่งอยู่ตรงนี้ เมื่อกี้นี้ไม่มีแล้ว มีตัวนี้ มีรูปนี้ มีนามนี้ ซึ่งเกิดดับเร็วมากทุกขณะ เพราะฉะนั้นจริง ๆ แล้วเป็นแต่เพียงชื่อที่เรียกให้เข้าใจกัน

เพราะฉะนั้นจะเรียกว่าอะไรก็ไม่สำคัญ ถ้าเราหมดความสำคัญในตัวเราที่จะทำให้เป็นคนทะนงตน เราจะมี ความสบาย ใครจะเรียกเราอย่างนั้นก็ได้ ไม่เรียกเราอย่าง

นั่น เราก็เป็นตัวเรา ไม่เห็นจะเดือดร้อน เรียกผิดก็ผิด เรียกถูกก็ถูก ทำไมจะต้องมีความสำคัญถึงขนาดนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นผ้าเช็ดธุลี ก็คือว่า ในความรู้สึกของเรา ไม่มีความสำคัญในตน หรือความทะนงตนว่า เราต้องเป็นอย่างนั้น หรือเราต้องเป็นอย่างนี้ เพราะจริง ๆ แล้ว ก็เป็นสภาพธรรมซึ่งเกิดแล้วก็ดับไป ไม่มีใครเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง

มานะกับผ้าเช็ดธุลี ๒

เมื่อที่นี้ทุกคนได้ยินเสียง ขณะนี้ที่กำลังได้ยิน ทีละคำ ผ่านไป ๆ เสียงไม่ใช่สิ่งทีใครจะเก็บห่อเอาไว้เป็นของเรา หรือได้ยินเมื่อที่นี้ ก็หมดไปจริง ๆ เราอยู่ที่ไหน

ถ้ามีความรู้สึกสุขสักชนิดหนึ่ง ก็หมดไปอีกแล้ว ถ้าอาหารนี้อร่อยมาก ประเดี๋ยวเดียวก็หมดแล้ว ไม่มีอะไรซึ่งจะคงอยู่ได้แน่นอนเลย เพราะฉะนั้นของเรารวม ๆ ให้ดูมาตั้งแต่เกิด มีอะไรเป็นของเราจริง ๆ บ้าง ความสนุกสนานตั้งแต่เด็ก สนุกมาก ผ่านไปหมด เหลือแต่ความจำ

ซึ่งความจำถ้าไม่คิดถึง ก็ไม่มี เรื่องนั้นก็ไม่มีเลยในความจำของเรา ทุกวันก็ผ่านไป ๆ หมดไป

เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะสุขจะทุกข์ ก็เพียงชั่วขณะที่เกิด แล้วก็หมด ถ้าเห็นความจริงอย่างนี้จริง ๆ แล้ว เราจะมีความสำคัญในขั้นไหน

ในรูปขันธ์ ก็เกิด แล้วก็ดับไป

ในเวทนาขันธ์ ความรู้สึก ก็เกิด แล้วก็ดับไป

ในสัญญา ความจำ ถ้าเราไม่จำ เรื่องนั้น เรื่องนี้ เราก็ไม่คิดถึงเรื่องนั้น เรื่องนี้ เรื่องนั้น เรื่องนี้ ก็หมดไป

ตอนที่เรื่องนั้นเกิดขึ้น เราก็รู้สึกละสำคัญเหลือเกิน แต่พอไม่นึกถึง หายไปได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องที่ว่าสำคัญ ไม่เห็นจะเดือดร้อนอีกต่อไป เพียงไม่คิดถึงเท่านั้น ก็หมดความสำคัญไปแล้ว

เพราะฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่าง ก็เป็นเพียงชั่วขณะจิต ที่เรามีชีวิตอยู่ในโลกทีละขณะ ๆ และตราบใดที่ยังอยู่ เราก็ไปยึดถือว่าเป็นเรา เป็นใครก็ตามแต่ จากโลกนี้ไปแล้ว ก็จะเป็นคนนั้นอีกต่อไปไม่ได้ จะต้องเกิดใหม่ แล้วก็เป็นคนใหม่ทันที

เพราะฉะนั้นความเป็นผ้าเช็ดธุลี ก็คือว่า ไม่เดือดร้อน และไม่มีความสำคัญที่จะไปคิดเบียดเบียน หรือจะไปโกรธ ไปเกลียด ไปชิงใคร ซึ่งมีการกระทำที่ไม่ถูกใจเรา หรืออาจจะไม่ดีต่อเราก็ได้ คือ ไม่ว่าใครจะทำอะไร เราก็สามารถมีจิตใจที่สม่ำเสมอและไม่หวั่นไหว ไม่เดือดร้อน นั่นคือ ความหมายของผ้าเช็ดธุลี

ซึ่งผู้ที่ประกาศตนว่าท่านเป็นเสมือนผ้าเช็ดธุลี เค้าได้ใหม่ว่าใคร ถ้ายังไม่ได้ฟังพระธรรม จะนึกไม่ถึงเลยว่า ผู้ที่ประกาศว่าท่านเป็นเสมือนผ้าเช็ดธุลินั่น ก็คือ พระอัครสาวกท่านพระสารีบุตร ซึ่งเป็นผู้เลิศในทางปัญญา นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่มีใครที่จะมีปัญญาเท่ากับท่านพระสารีบุตร คือ ท่านมีปัญญามากเป็นพระอัครสาวก แต่เทียบกับพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมไม่ได้แน่นอน

บารมีที่บำเพ็ญมาที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระสารีบุตรนั้นก็ห่างไกลกัน สำหรับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยปัญญานั้น ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๔ อสงไขยแสนกัป ท่านพระสารีบุตรบำเพ็ญพระบารมี ๑ อสงไขยแสนกัป แต่ท่านเป็นผู้ประกาศบันลือสีหนาทว่า ในความความรู้สึกของท่าน ท่านเป็นเสมือนผ้าเช็ดธุลี

แล้วเราละ ไม่ได้มีปัญญาอย่างท่านพระสารีบุตร แล้วเราก็ไม่อยากจะผ้าเช็ดธุลี แต่ถ้าเรามีปัญญาจริง ๆ เราก็อยากเป็นผ้าเช็ดธุลีแน่ ๆ คือ สบายไม่หวั่นไหว ใครจะทำอะไรก็เป็นเรื่องของเขา และเราก็มีจิตที่สม่ำเสมอ เป็นมิตรกับเขาได้ ไม่มีศัตรูเลย

ถ้าเราไม่เป็นศัตรูกับใคร ต่อให้คนนั้นเป็นศัตรูกับเรา เราก็ยังคงไม่มีศัตรูอยู่ตัวเอง เพราะเราไม่เป็นศัตรูกับเขา

อุทิศส่วนกุศลให้คนตาย

ผู้ถาม เรื่องการทำบุญให้ทานในลักษณะทำบุญให้ผู้มีชีวิต ในศาสนาพุทธที่มีการทำบุญให้ทาน และมีการกรวดน้ำ ถือว่าให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับจิตวิญญาณ คือ อีกมิติหนึ่งของเรา ที่ต่างจากความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ที่เป็นอยู่ อยากเรียนถามว่า จากประสบการณ์ของท่านอาจารย์ อาจารย์เพื่อไหม่ว่าสิ่งนี้มีจริง และเมื่อเราให้ไปแล้ว เขาจะรับได้ไหม ขอเรียนถามค่ะ

สุ. พระธรรมที่ทรงแสดงไว้เป็นเรื่องของเหตุผล แม้เราไม่สามารถเห็นด้วยตาของเราได้ เช่น นรก สวรรค์ ไม่มีใครเห็นหรอก เพราะเราอยู่ในโลกมนุษย์ เราก็มีตาเพียงแค่เห็นโลกมนุษย์เท่านั้น แต่เราจะพิจารณาเหตุผลได้ว่า ระหว่างที่เราเป็นมนุษย์ เรามีกรรม คือ การกระทำที่ดีบ้าง ที่ไม่ดีบ้าง เพราะฉะนั้นผลของการกระทำต้องมี เมื่อการกระทำซึ่งเป็นเหตุมี ผลก็ต้องมี

ถ้าเป็นผลของกรรมดี หลังจากที่เราตายแล้ว ต้องเกิดแน่ ๆ ผู้ที่ไม่เกิด คือ พระอรหันต์ ถ้าตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่แล้ว ต้องเกิด พระชาติสุดท้ายเมื่อพระผู้มีพระภาคประสูติก็มีกิเลส ยังไม่ได้ดับ เพราะว่ายังไม่ได้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้ได้บำเพ็ญพระบารมีมาพร้อมที่จะตรัสรู้

เพราะฉะนั้นทุกคนที่ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ยังต้องเกิด แต่ว่าภพภูมิที่เกิด ไม่ใช่มีโลกนี้โลกเดียว ต้องเป็นไปตามกรรม เพราะฉะนั้นภพภูมิแบ่งเป็นสุคติภูมิ คือ ภูมิที่ดี กับทุกคติภูมิ คือ ภูมิที่ไม่ดี ถ้าเป็นสุคติภูมิก็เป็นผลของกุศล ถ้าเป็นทุกคติภูมิก็เป็นผลของอกุศล สำหรับทุกคติภูมิก็มี ๔ ภูมิ ซึ่งเป็นภูมิใหญ่ ๆ เป็นประเภทของภูมิ ได้แก่ นรก ๑ เปรต ๑ อสุรกาย ๑ เดรัจฉาน ๑

สำหรับสัตว์เดรัจฉานเรามองเห็น เพราะว่าในโลกนี้มี แสดงให้เห็นว่า สัตว์ต้องมีจิตใจ เพราะว่ามิโลภะ มิโทสะ มิเห็น มิไฉน มิได้ยิน ไม่ใช่ต้นไม้ใบหญ้า เพราะฉะนั้นสัตว์ก็ต้องเกิดจากกรรม แต่ว่าการเป็นสัตว์เป็นผลของอกุศลกรรม เพราะเหตุว่าไม่สามารถอบรมเจริญปัญญาได้ เราจะพูดจะคุยอย่างไร เราก็ยังพิจารณาในเหตุในผลได้ แต่เราจะไปนั่งสอนสัตว์ในเหตุในผล เขาก็ไม่รู้เรื่อง ไม่สามารถเข้าใจได้

เพราะฉะนั้นมันเป็นผลของอกุศลกรรมซึ่งในชาติที่เป็นสัตว์ ไม่สามารถจะเจริญกุศล หรือปรับสภาพของจิตจนกระทั่งพัฒนาให้เป็นกุศลได้ทุกประการ เหมือนอย่างมนุษย์

สำหรับนรก ต้องเป็นสิ่งที่มั่นคง เพราะเหตุว่าเป็นภูมิที่ได้รับการทรมานอย่างมาก ซึ่งแม้แต่ในโลกมนุษย์ เราก็มองเห็น อย่างไฟไหม้ แล้วคนตายอยู่ในนั้นสัก ๒๐๐ คน และถ้าในภูมินั้นเป็นผลของอกุศลกรรมนานกว่านั้น คือ การที่เราจะถูกไฟ เราก็เคยใช้ไหม กระดาษร้อน ๆ น้ำมันร้อน ๆ เราก็ถูกนิด ถูกหน่อย แต่ถ้าเป็นผลของกรรมที่จะให้ผลนานกว่านั้น อาจจะเป็นชั่วโหม่งหนึ่ง สองชั่วโหม่ง หรือว่าถ้านานกว่านั้น อีก ๑๐ เดือน ๑๐ ปี ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เพราะฉะนั้นถ้าเราเกิดในมนุษย์ เราก็ไม่เห็นนรก แต่ถ้าเราเกิดในนรก เราก็ไม่สงสัยเลยว่า ภูมินี้เป็นอย่างนี้จริง ๆ หรือว่าถูกทรมานต่าง ๆ ถ้าไปที่ตลาด คงจะเห็น เขาแลปลา ทูบหัว ยังมีได้ ในโลกนี้เอง แต่ว่าเป็นนรกของปลาเสียแล้ว เพราะว่าต้องไปอยู่บนเขียงแล้วก็ถูกแล

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นผลของอกุศลกรรมที่จะต้องให้ได้รับผลอย่างนั้น ไม่เลือก ไม่ใช่ว่าจะเป็นแต่เฉพาะปลา มีคนหนึ่งปอกมะม่วง แล้วก็ฝานเนื้อไปเลย ไม่มีใครทำให้ แต่เมื่อกรรมจะให้ผล สิ่งนี้ก็เกิดขึ้นเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นผลของกรรมที่จะทำให้ได้รับความเจ็บปวด ขณะนั้นเราต้องทราบ ว่า ถ้าไม่ได้กระทำสิ่งนี้มา สิ่งนี้ก็ไม่เกิดขึ้นกับเรา

ทำไมบางคนมีร่างกายแข็งแรง แต่บางคนก็มีการปวดเจ็บป่วยไข้ต่าง ๆ บางคนก็หาย บางคนก็หายช้า บางคนก็หายเร็ว ก็เป็นไปตามกรรม

เพราะฉะนั้นถ้าเหตุ คือ อกุศลกรรมมีมากมาย ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เมื่อการกระทำอย่างนี้มี แล้วผลของการกระทำเราก็เห็นอยู่แม้ในโลก เพราะฉะนั้นถ้าเป็นอีกโลกหนึ่งซึ่งให้ผลมากกว่านี้ นานกว่านี้ ก็ย่อมมี เป็นไปได้ นั่นก็คือ ในภูมินรก

สำหรับภูมิเปรตก็เป็นภูมิที่หิวกระหายมาก เต็มไปด้วยโลภะ ทำทุจริตกรรมมากเหลือเกิน ทรงแสดงไว้ว่า ทุจริตกรรมที่จะให้ผลเป็นเปรตก็มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโลภะ โกงกินต่าง ๆ

และนอกจากสัตว์เดรัจฉาน นรก เปอต แล้ว อสุรกายก็เป็นอีกภูมิหนึ่งซึ่งไม่มีความรื่นเริงเท่ากับภูมิมนุษย์ ที่เราเรียกว่า “ผี” และเขาก็จะมาปรากฏให้บางคนเห็นในบางโอกาส ไม่ใช่ทั่วไป แต่จะเห็นได้ว่า ภูมินั้นไม่มีโรงหนัง ไม่มีโรงละคร ไม่มีดิสโก้ ไม่มีอะไร ๆ หลากอย่าง ซึ่งในภูมิมนุษย์ของเราเพียบพร้อม

แต่ภูมิมนุษย์ของเราก็เป็นเพียงสุคติภูมิที่เพียงพ้นจากอบายภูมิ ๔ แล้วก็ยังมิกุศลที่ประณีตมากกว่านั้นที่ทำให้เกิดในสวรรค์ ประณีตขึ้น ๆ อีก ตามกำลังของกุศล

เพราะฉะนั้นเวลาที่คนตายไป เราไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า เขาเกิดที่ไหน จึงมีการทำบุญและอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ตายแล้ว ซึ่งเขาสามารถอนุโมทนาได้

อนุโมทนา หมายถึง ยินดีด้วยในกุศลที่เราทำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระหว่างที่ยังเป็นมนุษย์ ถ้าเราเห็นใครทำกุศล เรายินดีใหม่ที่เขาใจดี ให้ทาน และช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก คนป่วยเจ็บก็ไปดูแล ไปรักษา คิดถึงอกเขาอกเรา พุดจาก็ทำให้คนนั้นสบายใจ ทั้งกาย ทั้งวาจา ใครทำอย่างนี้ เขายินดีกับเขาด้วยที่เขาทำกุศลจิตอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าเราตายไป และญาติพี่น้องก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ เราก็เกิดจิตอนุโมทนา คือ ยินดีด้วยที่คนนั้นเขามีจิตกุศล ระลึกถึงญาติมิตรและทำบุญกวอดน้ำไปให้ ถ้าคนนั้นเกิดกุศลจิต อนุโมทนา เขาได้ผลของกุศลจิตของเขาที่เขาอนุโมทนา

แต่ถ้าเขาไม่อนุโมทนา กุศลจิตไม่เกิด ก็ไม่มีอะไรจะไปทำให้ผลเกิดขึ้นได้ เพราะว่าผลทั้งหลาย ก็คือ จิตประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดเพราะกรรมเป็นเหตุทำให้ได้รับผลนั้น

ต้องเป็นกุศลของคนนั่นเอง

ระหว่างที่ยังมีชีวิต เราก็ยังไม่รู้เลยว่า เราได้รับผลของกรรมตอนไหน แต่ถ้าเราศึกษาธรรม เราจะทราบได้ว่า เราได้รับผลของกรรมตอนเกิด เราเลือกไม่ได้ว่า เราจะเกิดที่ไหน แล้วแต่กรรม จะทำให้เกิดเป็นหญิง หรือจะทำให้เกิดเป็นชาย จะทำให้มีบิดามารดา ครอบครัวยุสสุภพ ฝูงฝูงอย่างไร นี่คือ กรรมทำให้เกิด

และระหว่างที่มีชีวิตอยู่ เราไม่รู้เลยว่า ขณะนี้เราได้รับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย กรรมสร้างทางของกรรมให้เรารับผล คือ เห็น ขณะที่เห็นสิ่งที่สวย ๆ งาม ๆ เป็นผลของกุศล ขณะที่ได้ยินเสียงที่น่าฟัง เป็นผลของกุศล ขณะที่ได้กลิ่นหอม กลิ่นดี ๆ เป็นผลของกุศล ขณะที่ลิ้มรสอร่อยเป็นผลของกุศล ขณะที่กระทบสัมผัสสิ่งที่สบาย เป็นผลของกุศล

เพราะฉะนั้นเราไม่รู้เลยว่า กรรมทำให้เกิด และกรรมก็ทำให้มีจักขุปสาท โสตปสาท ซึ่งเหมือนกับมีมาเอง ความจริงไม่ใช่มีมาเอง กรรมทำให้รูปนี้เกิดขึ้น

เพราะที่ตัวของเรา มีรูปที่เกิดจากกรรมก็มี รูปที่เกิดจากจิตก็มี รูปที่เกิดจากอตุ ความเป็นความร้อน อุดมภูมิต่าง ๆ ในร่างกายก็มี รูปที่เกิดจากอาหารที่เรารับประทาน อาหารบางชนิดก็ให้โทษ บางชนิดก็เป็นประโยชน์

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ภพภูมิที่เกิด มีต่างกัน และภูมิที่สามารถจะรู้และอนุโมทนาได้ เขาก็อนุโมทนา แต่ให้รู้ว่า เขาก็เหมือนเรา ถ้าเป็นมนุษย์แล้วไม่อนุโมทนา คนที่ตายไปก็ไม่แนเสมอไปว่า เขาจะอนุโมทนาในกุศลที่เราทำ

แต่ถ้าเราเป็นคนทีอนุโมทนาเสมอในกุศลที่คนอื่นทำ พอเราได้ยินว่า ใครทำกุศล เขาก็อนุโมทนา ถึงเราจะไปเกิดที่ไหน เขาก็อนุโมทนา ขณะอนุโมทนา ก็เป็นกุศลจิตของเราไม่ใช่แบบไปรษณีย์ที่ส่งของไปให้ แต่ต้องเป็นกุศลของคนนั่นเอง

ทาน ๓ อย่าง

ในเรื่องของทาน มี ๓ ประการ คือ ทานมัย ๑ แปลว่าบุญสำเร็จด้วยการให้ และการอุทิศส่วนกุศลที่เราบำเพ็ญแล้วให้คนอื่นอนุโมทนา ๑ และการอนุโมทนาในกุศลของคนอื่น ๑ ถึงแม้ว่าเราไม่ได้ทำเอง เราเพียงอนุโมทนา ขณะนั้นจิตของเราก็เป็นกุศล

เพราะว่าถ้าเราไม่ชอบคนนั้น ต่อให้เขาทำดีอย่างไร เขาก็ไม่เห็นจะอนุโมทนาเลย เป็นคนตระหนี่ แม้แต่การชื่นชมในกุศลของคนอื่น นี่เห็นสภาพของจิตว่าน่า

เกลียด ที่เป็นอกุศล ทำได้ต่าง ๆ นานา แม้แต่สิ่งดีที่คนอื่นทำ ก็หาข้อดี หรือไม่อนุโมทนา ขณะนั้นเป็นอกุศลของเราเอง

เพราะฉะนั้นในเรื่องของท่าน เวลาที่ทำบุญแล้ว ทุกครั้ง ควรอุทิศส่วนกุศล เพราะว่าผู้นั้นอาจจะอนุโมทนา พอกุศลจิตเขาเกิด ถ้าเขาเป็นเปรต แล้วสามารถจะฟื้นสภาพความเป็นเปรตได้เมื่อหมดกรรมนั้น เขาสามารถอนุโมทนา และก็พ้นจากกรรมนั้นได้

กรรมของเราเอง

ผู้ถาม ตามที่ท่านอาจารย์อธิบายมาเมื่อคืนนี้ ถ้าจิตวิญญานเป็นกุศล

ส. ถ้าจิตขณะนี้เป็นกุศล

ผู้ถาม แต่ถ้าเราไปเจอจิตวิญญานที่ไม่เป็นกุศล แล้วเราไม่ได้เป็นผู้กระทำให้เขาเลย จิตวิญญานอันนั้นจะมีผลส่งให้เราอีกอันเป็นไปไหม

ส. เจ้ากรรมนายเวรหรือคะ

ผู้ถาม ค่ะ อันนี้อยากทราบว่า เราจะมีผลตอบสนองกับเราไหม ซึ่งบางครั้งเราอาจจะทำสิ่งที่เรานึกไม่ถึง แต่เราไม่สามารถสัมผัสสิ่งนั้นกับเขาได้

ส. อันนี้อยากจะแก่นิดหนึ่ง โดยมากเรามักจะใช้คำว่า “วิญญาน” คือสิ่งที่เรามองเห็น แต่ความจริงแล้ววิญญานเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ไม่ใช่รูป ไม่มีรูปใด ๆ เลย

อย่างเสียง แม้ว่าเรามองไม่เห็น แต่เป็นรูป เพราะเหตุว่า เสียงไม่ใช่สภาพรู้ แต่ขณะที่กำลังได้ยิน ลักษณะที่ได้ยินมี คนตายไม่ได้ยิน เพราะคนตายไม่มีจิตใจ แต่ขณะที่คนเป็น ๆ ได้ยิน ลักษณะที่ได้ยินเป็นสภาพของจิตชนิดหนึ่ง เราจะเรียกว่า “วิญญาน” ก็ได้ “มโน” ก็ได้ “มนัส” ก็ได้ คือ จิต เป็นคำที่ใช้แทนสภาพที่เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้นแล้วแต่ภาษา เหมือนอย่างผู้หญิง จะเรียกว่า “นารี” ก็ได้ “กุมารี” ก็ได้ “สตรี” ก็ได้

เพราะฉะนั้นจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ เราจะเรียกว่า “วิญญาน” ก็ได้ เรียกว่า “มโน” ก็ได้ เรียกว่า “มนัส” ก็ได้ แต่สภาพรู้ที่ไม่มีใครเห็นเลย ทุกอย่างที่เราเห็นเป็นรูปในขณะนี้

ทางตา ไม่ว่าจะมียุปร่าเป็นสัตว์ เป็นนก เป็นคน เป็นเปรต เป็นยักษ์ สิ่งที่เราเห็น เป็นรูป เราไม่สามารถจะเห็นจิตหรือวิญญาณได้ เพราะว่าจิตกับวิญญาณมีความหมายเดียวกัน

เพราะฉะนั้นที่จิตวิญญาณของคนที่ตายไปแล้ว จะมาทำอะไรเราได้ไหม เหมือนกับเคยทำกรรมกันมาในอดีต เป็นเจ้ากรรมนายเวรอย่างนั้นใช่ไหม

พระพุทธศาสนาสอนในเรื่องของกรรม คือ เหตุที่จะทำให้เกิดผล คือ วิบาก เพราะฉะนั้นคนอื่นทำให้เราไม่ได้ เราเองเป็นผู้ที่ทำกรรม ใช่ไหม เพราะฉะนั้นเราเองเป็นผู้รับผลของกรรม ถ้าคนนั้นไม่มีกรรมของเขา สิ่งนั้นก็เกิดกับเขาไม่ได้

ไม่ต้องห่วงเกรงอะไรเลยทั้งสิ้น ถ้าทำกรรมดี คนอื่นจะเปลี่ยนกรรมดีของเราให้เป็นอย่างอื่นได้ไหม ไม่ได้ใช่ไหม เพราะกรรมนั้นทำแล้วเสร็จแล้ว เป็นสิ่งที่ดีด้วย ถ้าใครทำอกุศลกรรม คนอื่นจะไปเปลี่ยนอกุศลกรรมนั้นให้เป็นกรรมดีได้ไหม

เปลี่ยนเถอะ คนนี้เขาทำกรรมดีมานานัก ถึงแม้เขาทำชั่วครั้งเดียว ให้เขาไปเป็นกุศลกรรม เราอภัยให้ได้ แต่สิ่งนั้นเสร็จแล้ว จบแล้ว เป็นผลที่ได้ทำแล้ว เป็นกรรมแล้ว เพราะฉะนั้น เป็นอกุศลก็ต้องเป็นอกุศล กุศลก็ต้องเป็นกุศล และชั่วขณะจิตที่เกิด แล้วก็ดับ ใครจะไปแก้ไขก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้นทุกคน มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม เมื่อถึงคราวที่อกุศลกรรมให้ผล ไม่ต้องมีใครทำให้เลย เราตกกระไดเองก็ได้ มีดบาดเราเองก็ได้ แต่เวลาที่คนอื่นมาพันเรา มาแทงเรา เรากลับคิดว่าเขาทำเรา ทำไมไม่คิดถึงเวลาที่เขาไม่ทำ แต่เป็นไปเองโดยที่ไม่ต้องมีใครทำ

อย่างคนที่บ้านพัง เขาทำหรือเปล่า ผู้ร้ายที่ไหนมาทำหรือเปล่า ก็ไม่มีใครทำเลย แต่พังเอง ตามกรรมที่จะต้องเป็นไปอย่างนั้น เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ถ้าเราไม่เคยทำกรรมอย่างนั้น สิ่งนั้นจะเกิดกับเราไม่ได้ และไม่ใช่ว่าคนอื่นทำให้ด้วย กรรมของเราทำ เมื่อถึงคราว ถึงโอกาสที่กรรมจะให้ผล สิ่งนั้นก็ต้องเกิด เปลี่ยนแปลงอะไรก็ได้ ไม่มีใครมาทำเลย เราทำเองทุกอย่างได้ ตกกระไดได้ มีดบาดได้ เกิดอะไรได้หมดทั้งนั้น

ถ้าเราทำกรรมดีอยู่เสมอ ก็ไม่ต้องห่วงเลย และไม่ต้องไปเชื่อว่า คนอื่นจะมาทำร้ายเราได้ แต่ให้มั่นคงในกรรมของเราเองว่า ต้องเป็นสิ่งที่เราได้ทำมาแล้ว

รูป - นาม

ผู้ถาม ดิฉันขอเรียนให้ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายคำว่า “จิต” ว่าแตกต่างจากคำว่า “ความคิด” และขอสมมติว่า ผู้ฟังเป็นเด็กประถมด้วย เพราะดิฉันมีปัญหาในเรื่องนี้มากเลย

ส. แยกง่าย ๆ คือ ธรรม สิ่งที่มีจริงในโลก หรือทั่วโลก ในจักรวาลทั้งหมด ทุกแห่งจะมีสภาพธรรมที่ต่างกันเป็น ๒ ลักษณะ คือ สภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง เราจะใช้ภาษาบาลีว่า “นาม” หรือ “นามธรรม” ก็ได้ และสภาพธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้อีกอย่างหนึ่ง เราจะใช้คำว่า “รูป” หรือ “รูปธรรม” ก็ได้

ก่อนที่จะมาถึงคำว่า “จิต” หรือ “ความคิด” ให้ทราบว่า แยกสิ่งที่มีจริง ๆ ออกเป็น ๒ อย่าง เพราะฉะนั้นวันนี้เราก็มีการบ้าน ถ้าใครอยากจะได้คิดว่า อันนี้เป็นรูป หรืออันนี้เป็นนาม

อย่าง “ง่วง” ง่วงเป็นรูปหรือเป็นนาม รูปไม่ใช่สภาพรู้ รูปไม่รู้อะไรเลย รูปไม่เจ็บ รูปไม่หิว รูปกินไม่ได้ เห็นไม่ได้ สูดไม่ได้ ทุกข์ไม่ได้ โกรธไม่ได้ อิจฉาไม่ได้ ริษยาไม่ได้ ลักษณะอื่นทั้งหมดเป็นนามธรรม

ง่วงก็เป็นนามธรรม หิวก็เป็นนามธรรม อิมก็เป็นนามธรรม ชอบก็เป็นนามธรรม ดีใจก็เป็นนามธรรม จำได้ก็เป็นนามธรรม เพราะฉะนั้นคิดก็เป็นนามธรรม ไต่คิดไม่ได้ แก้อคิดไม่ได้ รูปคิดไม่ได้ และนามธรรมมี ๒ อย่าง คือ จิตกับเจตสิก

เจตสิกเป็นคำใหม่สำหรับคนที่ยังไม่ได้ฟังธรรมเลย หมายความว่าสภาพที่เกิดกับจิต คำว่า “เจตสิก” เกิดกับจิต อยู่กับจิต ไม่แยกออกจากจิตเลย เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่า จิตเป็นแต่เพียงสภาพรู้ หรือธาตุรู้ แต่ว่ามีหลายประเภท

ทำไมจึงมีจิตหลายประเภท เพราะเหตุว่าเจตสิกเป็นสภาพที่เกิดกับจิตมีหลายอย่าง เพราะฉะนั้นก็ทำให้จิตต่างออกไปเป็นชนิดต่าง ๆ อย่างโกรธเป็นเจตสิก โลก

เป็นเจตสิก เมตตาเป็นเจตสิก เพราะว่าจิตเป็นเพียงสภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้ แต่ว่าเขาจะไม่ทำอะไร จะไม่โลภ จะไม่โกรธ จะไม่รู้สึกละอะไรทั้งสิ้น

อย่างขณะนี้ที่กำลังเห็น จิตเป็นลักษณะที่เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา สามารถที่จะจำความละเอียดของทุกอย่างที่ปรากฏได้ รู้ด้วยว่า คนนี้ไม่ใช่คนนั้น หรือ แม้แต่เพชรเทียมกับเพชรแท้ สิ่งที่ปรากฏทางตาทำให้สามารถรู้ได้ เพราะจิตเป็นใหญ่เป็นประธานในการเห็นแจ้งในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ นั่นคือ ลักษณะของจิต แต่ว่าขณะที่กำลังจำไม่ใช่จิต เป็นเจตสิก

เพราะฉะนั้นเจตสิกมี ๕๒ ชนิด ทำให้จิตต่างกันไปเป็น ๘๙ ประเภท เพราะฉะนั้นจิตที่คิด ไม่ใช่จิตที่เห็น จิตที่ได้ยิน ไม่ใช่จิตที่เห็น จิตที่คิด แม้ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ก็ยังคิดได้

คืนนี้ตอนนอนจะรู้เลยว่า ไม่เห็นอะไร ไม่ได้ยินอะไร ก็ยังคิด ขณะนั้นเป็นจิตกับเจตสิกซึ่งเกิดพร้อมกัน จะไม่มีการที่จิตเกิดโดยไม่มีเจตสิก เพราะเหตุว่าความหมายของ “สังขารธรรม” คือ สภาพธรรมซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น จะเกิดตามลำพังไม่ได้

แม้แต่รูป จะไม่มีสักรูปเดียวซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีรูปอื่นเกิดร่วมด้วย สภาพธรรมใดก็ตามซึ่งเกิด จะต้องมีสภาพธรรมอื่นร่วมกันปรุงแต่งเกิดขึ้น ไม่แยกกันทั้งนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้นความคิดก็เป็นจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างจากจิตเห็น จิตได้ยิน เรื่องของตัวเราทั้งหมด แต่เราไม่เคยรู้เลย จนกว่าเราจะศึกษาธรรมโดยละเอียด แล้วเราจะเห็นความเป็นอนัตตาว่า บังคับบัญชาไม่ได้ อยากจะเห็น แต่ถ้าตาบอดก็เห็นไม่ได้ อยากจะได้ยิน แต่ไม่มีโสตปสาทก็ไม่ได้ยินไม่ได้ อยากจะคิดเรื่องดี ๆ ก็คิดเรื่องที่ไม่ดีอีกแล้ว ใช่มั้ย บังคับบัญชาไม่ได้ ตามการสะสม แต่ถ้าสะสมบ่อย ๆ ในทางกุศลและมีปัญญา ก็จะคิดในทางที่ดีเพิ่มขึ้น ในทางที่ถูกต้องเพิ่มขึ้น

ไม่มีเรา มีแต่ลักษณะ

ศุกล ในพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เมื่อคนที่ฟังจบเขาก็ย้อนถามว่า ที่ยี่นนี่เป็นอะไร

สุ. ที่ยี่นอยู่ มีไหม

ศุกล มีครับ

สุ. มีนะคะ เป็นอะไร

ศุกล ก็เป็นคน

สุ. เป็นคนใช่ไหม ตรงไหนเป็นคน

ศุกล ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า รวมกันแล้วจึงเป็นคน

สุ. รวมแล้วจึงเป็นคน ใช่ไหม แต่ถ้าไม่รวมแล้วเป็นอะไร

ศุกล ยังไม่ทราบว่าจะแยกตรงไหนครับ

สุ. แต่หมายความว่า มี มีแน่ ๆ เลย มี แล้วเราก็มองว่าเป็นคนด้วย ลองกระทบลองจับดูที่ว่าเป็นคน จับเรื่อยมาจากศีรษะจนถึงเท้า ลองจับดู มีอะไร

ศุกล ก็จับแขน

สุ. ที่นั่นหรือ แขน จับจริง ๆ กระทบอะไร

ศุกล กระทบเนื้อครับ

สุ. เรียกว่าเนื้อ ใช่ไหม เอาจริง ๆ ไปกว่านั้นอีก กระทบอะไร ถ้าไม่เรียกว่าเนื้อ ลักษณะอะไรสำหรับคนที่ไม่รู้อะไรเลย ยังไม่ต้องศึกษา

ศุกล มีลักษณะที่ไม่แข็ง แต่ว่าอ่อนนุ่ม

สุ. มีจริง ๆ ใช่ไหม ลักษณะที่แข็งหรืออ่อนนุ่ม ไม่เรียกอะไรเลยได้ไหม

ศุกล ไม่เรียกก็ไม่รู้ครับ

สุ. ไม่เรียกเลย มีจริง ๆ ไม่เรียกได้ไหม สิ่งที่มี ไม่จำเป็นต้องเรียก บางทีรถยนต์คันหนึ่ง ส่วนปลีกย่อยในรถยนต์ อะไหล่แต่ละชิ้น เราก็เรียกไม่ถูก ทั้ง ๆ ที่มีเรารู้ว่ามี แต่เราเรียกไม่ถูก เพราะฉะนั้นสิ่งที่มี ไม่ต้องเรียกชื่อได้ไหม

ศุกล ได้ครับ

ส. อันนี้เป็นประการแรก สิ่งที่มี ต้องมี แม้ว่าไม่เรียกชื่อเลย นี่ประการหนึ่ง หรือสิ่งที่มี เคยเรียกชื่อนี้ เปลี่ยนเป็นชื่ออื่นได้ไหม ได้ อย่างเช่น คุณศุกล เรียกว่า แขน ภาษาไทย ภาษาอื่นเขาไม่เรียกแขน เขาเรียกภาษาอื่นได้ไหม ได้ แต่แขนหรือสิ่งที่คุณศุกลเคยยึดว่าเป็นแขน ลักษณะจริง ๆ เพียงแข็ง แข็งมี ฤกใหม่ กระบสัผัสผัสแข็ง มี มีก็ต้องบอกว่ามี ไซ้ใหม่ ลองกระบสัผัสผัส แข็งมีใหม่

ศุกล มีครับ

ส. สิ่งที่มีนั่นคือแข็ง เป็นรูปชนิดหนึ่ง เป็นความจริง เป็นสภพธรรม อย่างหนึ่งเพราะฉะนั้นสิ่งที่มี มีจริง ๆ จะบอกว่าไม่มีไม่ได้ สิ่งที่มีนั้นจะเรียกว่าอะไรก็ได้เหมือนกัน ไม่จำเป็นต้องเรียกอย่างนี้ก็ได้ เรียกอย่างอื่นก็ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่มีจริง ๆ เราจะต้องเข้าใจเพิ่มขึ้นให้ถูกต้องว่า ลักษณะที่มีจริง ๆ นั้น ไม่ใช่ตัวตน แข็งก็คือ แข็ง ไม่ใช่ตัวตน

ศุกล จะตอบเขาว่าอย่างไรดี

ส. ก็มีแข็ง และสิ่งที่มีเป็นอะไร ก็ตอบว่ามีแข็ง มีเสียง มีกลิ่น มีรส มีทุกอย่าง แต่ว่าเกิดขึ้นปรากฏ แล้วก็หมดไป ไม่ใช่ตัวตน

ความหมายว่า “ไม่ใช่ตัวตน” ที่นี้คือ ไม่ยั่งยืน และไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะบังคับบัญชาได้ ไม่ใช่สิ่งนั้นไม่มี สิ่งนั้นมี แล้วไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา เป็นแต่เพียงสภพธรรมแต่ละอย่าง

ศุกล อันนี้ก็คงจะจบ

ส. แต่ยังสงสัยว่า คนฟังก็ยังไม่ค่อยเข้าใจ เพราะว่าต้องอาศัยกาลเวลาที่ จะต้องเข้าใจ พิจารณาบ่อย ๆ จนกระทั่งเป็นความจริง

ชื่อเปลี่ยนได้แต่ลักษณะไม่เปลี่ยน

เพราะฉะนั้นมีอีกคำหนึ่ง นอกจากคำว่า “ธรรม” แล้ว มีคำว่า “ปรมัตถธรรม” และ “อภิธรรม” ปรมัตถธรรมหมายความว่า สภพธรรมที่มีจริง ๆ แม้ไม่เรียกชื่อ สิ่งนั้นก็ หรือว่าแม้จะเปลี่ยนชื่ออะไรก็ตาม สภพธรรมนั้นก็คงเป็นสภพธรรมนั้น

อย่างภาษาบาลี ใช้คำว่า “โลภะ” ภาษาไทยใช้คำว่า “ความติดข้อง ความอยาก ได้ ความต้องการ” ภาษาอังกฤษเรียกอีกคำหนึ่ง ภาษาอื่นก็เปลี่ยนไป แต่เปลี่ยนลักษณะของโลภะไม่ได้ จะใช้ภาษาอะไรก็ได้ ไม่เรียกก็ได้ แต่ว่าเปลี่ยนลักษณะของสภาพธรรมนั้นไม่ได้ นี่คือ ปรมัตถธรรม

ปรมัตถธรรม คือ สิ่งที่มีจริง ไม่เรียกชื่อเลขก็ได้ จะใช้ชื่ออะไรก็ได้ จะเปลี่ยนชื่อก็ได้ แต่เปลี่ยนลักษณะของสภาพธรรมนั้นไม่ได้

เพราะฉะนั้นที่ว่ามี คือ มีปรมัตถธรรม มีธรรมจริง ๆ จะเรียกก็ได้ ไม่เรียกก็ได้ จะไม่บอกว่า เป็นตัวตน เป็นคน ไม่บอกว่าอะไร แต่ลักษณะของรูป ก็เป็นรูป ลักษณะของนาม ก็เป็นนาม

ปัญญาต้องรู้สิ่งที่มีจริง ๆ

ผู้ถาม ไม่เข้าใจคำว่า “เจริญปัญญา” กับ คำว่า “ปัญญา”

ส. ขณะนี้ต้องทราบว่า อะไรบ้างที่เป็นของจริง นี่คือการเริ่มต้นของปัญญา เพราะว่าปัญญารู้สิ่งที่มีจริง ๆ ขณะนี้อะไรเป็นของจริง ทางตาที่กำลังเห็น จริงแน่นอน ทางหูที่กำลังได้ยิน จริงอีก เพราะฉะนั้นอริยสัจธรรม หมายความว่า ปัญญาที่สามารถรู้ความจริงของสิ่งที่มีจริง ๆ ได้

ก่อนที่เราจะศึกษาธรรม เป็นเราเห็น แล้วก็มีคน มีสัตว์ต่าง ๆ แต่ว่าสิ่งที่มีจริง ๆ ละเอียดมาก และแยกออกละเอียดยิบที่เดียว อย่างเช่นทางตา ถ้าถามจริง ๆ นี่เป็นการเริ่มต้นของปัญญาว่า เห็นอะไร นี่เราจะเริ่มรู้แล้วว่า คำตอบนั้นเป็นปัญญา หรือยังไม่ใช่ปัญญา ขณะนี้เห็นอะไร เพราะว่าการที่จะพูดถึงเรื่องปัญญา โดยไม่มีตัวอย่างก็ยาก แต่ในเมื่อเรารู้ว่า ปัญญา คือ ก่อนอื่นรู้ว่าอะไรมีจริง เห็นมีจริง นี่เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง ได้ยินมีจริง นี่เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง คิดนึกมีจริง นี่เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง

เพราะฉะนั้นปัญญาก็จะต้องละเอียดต่อไปอีกว่า เห็นอะไร ตอบเลยเพื่อจะได้เป็นจุดตั้งต้น เพราะว่าปัญญาที่บางคนบอกว่าให้ใช้ปัญญา ไม่มีปัญญาแล้วจะใช้ได้อย่างไร

ปัญญาไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่หมายความว่าเมื่อไม่มีก็ค่อย ๆ ให้มีขึ้น ทีละเล็ก ทีละน้อย จนกระทั่งเจริญเติบโตขึ้น เหมือนอย่างคนที่อ่านหนังสือไม่ออก เราก็บอกให้ใช้ปัญญา แล้วเขาจะเอาปัญญาที่ไหนมาอ่านหนังสือ เพราะเขาไม่มีปัญญาเลย แต่ถ้าเขาเริ่มทีละนิดทีละหน่อย จนกระทั่งเขาค่อย ๆ อ่านได้ ทีละตัว สองตัว จนในที่สุด เขาก็สามารถอ่านได้ ฉะนั้น ปัญญาก็อย่างนี้ คือ ที่แรกทีเดียวยังไม่มี แล้วก็ค่อย ๆ มีขึ้น ไม่ใช่ทุกคนมี แล้วก็เอามาใช้ แต่ทุกคนเมื่อยังไม่มี ก็เจริญให้มีขึ้น

เพราะฉะนั้นปัญญา คือ ความรู้ชัดในลักษณะของสิ่งที่มีจริง ถูกต้องตามความเป็นจริง ก่อนอื่นคือรู้ว่า ขณะนี้เห็นเป็นของจริง นี่เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง

เห็นจริง ๆ เห็นอะไร

สุ. เพราะฉะนั้นอยากจะถามเพื่อให้ตอบต่อไป เพื่อจะได้เจริญปัญญาขึ้นว่าเห็นอะไร ตอบให้ตรงเลยว่าเห็นอะไร

ผู้ฟัง เห็นทุก ๆ ท่านกำลังนั่งฟังธรรม

สุ. เห็นทุก ๆ ท่านกำลังนั่งฟังธรรม ทุกคนจะตอบเหมือนกันหมดเลย แต่ความจริงเห็นสี หรือเห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา จะเห็นเกินกว่านี้ไม่ได้เลย ถ้าดับไฟมืดหมด ทั้ง ๆ ที่คนอยู่ในห้องนี้ เห็นไหม ไม่เห็น เพราะฉะนั้นเห็นจริง ๆ เพียงเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เท่านั้นเอง

ถ้าตาอยู่ตรงนี้ ข้างหลังก็มีแสงสว่าง ข้างหลังก็มีสีตั้งเยอะ แต่ไม่มากระทบ ตรงจักขุปสาท เพราะฉะนั้นการเห็นก็ไม่เกิด สีสังวณณะต้องมากระทบกับจักขุปสาท การเห็นจึงเกิดขึ้นมาได้อย่างรวดเร็วมาก

เพราะฉะนั้นเห็นจริง ๆ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา นี่คือ ความรู้ถูกต้อง และหลังจากเห็นแล้ว จึงคิด บางคนของหาย อย่างเข็มเล่มเล็ก ๆ ทั้ง ๆ ที่อยู่ตรงหน้าไม่เห็น ก็ทำไมเข็มอยู่ตรงนี้ แต่ไม่เห็น เพราะไม่ได้คิดนึกถึงสัจฐานของเข็มที่กำลังปรากฏ แต่พอหาเจอ บอกอยู่ตรงนี้เอง เพราะว่าขณะนั้นนึกถึงรูปร่างอันนี้

เพราะฉะนั้นที่กำลังนั่ง แล้วเราก็ไม่เห็นใครสักคนหนึ่ง เพราะเรากำลังคิดเรื่องอื่น เป็นไปได้ไหม ได้

เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่า สีเป็นอย่างหนึ่ง ความคิดเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่พอมารวมกัน คือ คิดถึงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เราก็บอกว่า เราเห็นคนทั้ง ๆ ที่ ขณะนั้นเรากำลังคิดถึงรูปร่างสีสันทันของสิ่งที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้นจริง ๆ แล้ว เรามีอัตตสัญญา ความทรงจำ ยึดมั่นในสิ่งที่เห็น ในความจำของเราว่า ต้องเป็นคนที่เราเห็น แต่แท้ที่จริงแล้ว ถ้าจะวิจยวิเคราะห์ ออกไปอย่างละเอียดแล้ว เห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา แล้วนึกถึงสิ่งนั้นเท่านั้นเอง

ถ้าไม่นึก ก็ไม่เห็น ทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้นก็อยู่ตรงหน้า ก็ยังไม่ได้เห็นได้ เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้ ก็พอจะเกิดปัญญาขึ้นมามีกณิดหนึ่งทีไรว่า แท้ที่จริงแล้ว เราว่าเราเห็นคน ความจริงเห็น สิ่งที่ปรากฏทางตา

ส่งเสริมศาสนาคือเข้าใจศาสนา

ศุกล คือในวันที่ ๔ เดือนหน้า ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันวิสาขบูชา ทางราชการก็มีการประกาศว่า เป็นสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และวัดต่าง ๆ ก็มีการประกาศเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนไปประพฤติปฏิบัติด้วยการให้ทาน รักษาศีล และไปนั่งสมาธิในระหว่างสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

โดยความเป็นจริงแล้วถ้าการปฏิบัติเพียงแค่นี้ กับความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน” จะเพียงพอสำหรับเพียงแค่ ๔ วัน หรือ ๕ วันไหมครับ

สุ. ขณะนี้เป็นกุศลอย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าเรากำลังเข้าใจพระธรรม เป็นการส่งเสริมพระธรรม เพราะเหตุว่าถ้าเราจะส่งเสริมศาสนา หมายความว่าเราเข้าใจพระศาสนา คนที่จะพิทักษ์รักษาศาสนา คือ คนที่เข้าใจศาสนา

ถ้าเราไม่เข้าใจศาสนา แล้วเราบอกว่ามาช่วยกันส่งเสริม มาช่วยกันพิทักษ์ แล้วเราจะส่งเสริมอะไร ในเมื่อเราไม่เข้าใจอะไร แต่การส่งเสริมก็คือว่า เราเริ่มศึกษา และเข้าใจเมื่อไรก็ได้ที่มีโอกาสที่สมควร นั่นคือการส่งเสริมจริง ๆ

เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ใช่เป็นคนที่ขาดเหตุผล และทำไปโดยไม่เข้าใจ อย่างเราจะไปนั่งเฉย ๆ และเราก็ไม่รู้ว่ พระธรรมว่าอย่างไร พระพุทธเจ้าสอนว่าอะไร แต่ถ้าเราเริ่มเข้าใจพระธรรม ก็กำลังส่งเสริมแล้ว

และเราก็อาจจะส่งเสริมบ่อยกว่าเพียงแค่ ๑ สัปดาห์ใน ๑ ปีด้วย ถ้าเราฟังพระธรรมทุกวัน เกิดความเข้าใจทุกวัน และทำสิ่งที่ตอบแทนพระธรรม ซึ่งได้ทำให้เราเข้าใจ เผยแพร่ช่วยกันให้คนอื่นเข้าใจขึ้น มีการแนะนำที่จะช่วยให้เขาเกิดความรู้ความเข้าใจ นั่นคือ การส่งเสริมพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้นการส่งเสริม เราก็ต้องเข้าใจให้ถูกต้องด้วย ทำทุกอย่างด้วยปัญญา จะตรงตามที่พระพุทธเจ้ามุ่งหมาย ไม่ใช่ให้เราเป็นผู้ขาดเหตุผลหรือขาดปัญญา เวลาที่เราส่งเสริมแล้ว และเราก็ส่งเสริมมากกว่า ๑ สัปดาห์ด้วย

ถ้า ๑ สัปดาห์ เรานั่งเฉย ๆ เราส่งเสริมหรือเปล่า ไม่มีความเข้าใจเลยแล้วจะส่งเสริมกันอย่างไรได้ ต้องเป็นคนกล้าหาญ ถูก ก็คือถูก ผิด ก็คือผิด มิฉะนั้นแล้วเราจะไม่ใช่ว่าผู้ที่เป็นศาสนิกชน และเราก็ไม่สามารถรักษาพระธรรมหรือพระศาสนาได้ ถ้าเราเป็นคนขาดเหตุผล และไม่กล้า ไม่ตรงต่อเหตุผล เพราะว่าเรื่องจริงต้องจริงตลอดกาล และเป็นเรื่องที่เปิดเผยด้วย ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ต้องแอบทำ

เราอยู่ในโลกของความคิด ๑

ส. เวลาฝัน เห็นอะไร

ผู้ฟัง เห็นเป็นรูปร่าง สมมติว่าฝันว่าลอยน้ำ ก็เห็นน้ำ

ส. จริง ๆ แล้ว ไม่เห็นเลย ถูกไหม ในฝันไม่เห็น จำเรื่อง คิดเรื่อง คิดถึงเรื่อง คิดถึงสิ่งที่เคยเห็นเท่านั้นเอง แต่ไม่ใช่เห็นอย่างนี้ ใช่ไหม นี่เป็นสิ่งที่เราแยกได้ว่า ฝันคือ ไม่ใช่เห็นเดี๋ยวนี เราฝันหรือเปล่า เวลานี้

ผู้ฟัง เวลานี้เป็นความจริง

ส. เวลานี้เป็นความจริง เพราะว่ามีสี่สัณว์ณะกระทบตา เราก็เลยบอกว่า เวลาจริง ไม่ใช่ฝัน แต่เวลาที่เรารับ สี่สัณว์ณะไม่ได้กระทบตา เรานอนหลับตาเลย แต่ใจเรานึก เหมือนเห็น แต่เป็นเพียงนึก

เพราะฉะนั้นขณะนี้ก็เหมือนกัน ต่างกันกับฝัน คือ มีสิ่งที่ปรากฏจริง ๆ ให้เรารู้ว่า เราไม่ได้ฝัน เพราะว่ามีจริง ๆ ปรากฏ เพราะฉะนั้นธรรมเป็นเรื่องจริงที่ปัญญาจะค่อย ๆ รู้ความจริงว่า เราอยู่ในโลกของความคิดนึกตลอด สิ่งที่มากระทบตาเราจะคิดก็ได้ ไม่คิดก็ได้ เราคิดถึงเรื่องอื่นก็ได้

นี่แสดงให้เห็นว่าเราอยู่ในโลกของความคิด และสิ่งที่ปรากฏ เราจะคิดว่าเป็นคนนั้นคนนี้ แล้วเกิดโกรธในกิริยาอาการนั้น สิ่งทีปรากฏทางตาก็เหมือนเราดูรูปภาพในโทรทัศน์ นี่แสดงให้เห็นว่า สิ่งทีปรากฏทางตาเป็นของจริงอย่างหนึ่ง ส่วนความคิดนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง อีกขณะหนึ่ง เราอยู่ในโลกของความคิด โดยอาศัยสิ่งกระทบตา แล้วเราก็ตกแต่เรื่องนั้น จำแต่เรื่องนั้น หมกมุ่นอยู่ในเรื่องนั้น พอเสียงมากกระทบหู เราก็ตกแต่เรื่องของเสียงที่กระทบหู เป็นเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ แต่สร้างเรื่องมหาศาล สุขทุกข์ก็มาจากการที่เราไปปรุงแต่งจากสิ่งที่กระทบหู แล้วก็หมดไป

เพราะฉะนั้นปัญญาของเราจะเริ่มรู้ปรมัตถธรรม คือ สิ่งที่มีจริง ไม่ต้องเรียกชื่อก็ได้ เรียกก็ได้ แต่สิ่งนั้นมีจริง และก็รู้ด้วยว่า เราอยู่ในโลกของความคิด แต่สภาพที่เป็นปรมัตถธรรมนั้นเราไม่ต้องคิด

อย่างสิ่งที่ปรากฏทางตา เราคิดไม่ได้ ไข่ม่ม มีจริง ๆ กระทบตา เราไม่ต้องคิดเลย อย่างเสียง เราก็ตกไม่ได้ ใครจะไปคิดเสียงขึ้นมาได้ แต่เสียงมีจริง ๆ ปรากฏจริง ๆ แต่เราคิดเรื่องเสียงหลังจากที่เสียงปรากฏ เราคิดถึงความหมายของเสียง

เพราะฉะนั้นเราอยู่ในโลกของความคิดของเราเอง เป็นโลกใบหนึ่ง คนหนึ่ง ๆ ก็อยู่ในโลกของตัวเอง แล้วแต่ว่าจะอะไรจะมากกระทบตา ก็คิดเรื่องตาเห็น อะไรมากกระทบหู ก็คิดถึงเรื่องหู

เวลาที่สิ่งเหล่านี้ไม่มี เราก็จำเอาไว้ วันนั้นคนนั้นทำอย่างนี้ ๒๐ ปีก่อนคนนั้นทำอย่างนั้น ก็เป็นแต่เพียงความคิดของเราเอง ถ้าทราบว่าเป็นเหมือนเล่นกับความคิดของเรา ปรุงแต่ง คิดไปต่าง ๆ นานา ให้สุข ให้ทุกข์ จะเห็นว่าไม่มีใครทำอะไรเราได้

เลย นอกจากความคิดของเราอย่างเดียว จะคิดสุขก็ได้ จะคิดทุกข์ก็ได้ จะคิดให้คนอื่นรักเรา คนนี้เกลียดชังเรา ก็แล้วแต่เราจะคิดไป ทั้ง ๆ ที่คนนั้นอาจจะไม่เป็นอย่างนั้นเลยก็ได้

เราอยู่ในโลกของความคิด ๒

ถ้าฟังสิ่งที่ถูกต้อง ปัญญาถูกต้อง นั่นคือ ปัญญา ความรู้ถูกต้องเกิดขึ้นเมื่อไร เมื่อนั้น คือ ปัญญา และต้องเจริญขึ้นมากกว่านี้มากมาย ถึงจะรู้ความจริงของสภาพธรรมซึ่งเราไม่เคยรู้มาก่อน และทั้งหมดนี้มีในพระไตรปิฎก เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ความจริง และทุกคนพิสูจน์ได้ ทุกกาลสมัย

มีตา ไม่ใช่เห็นชาตินี้ชาติเดียว ชาติก่อนเป็นใครก็ไม่ทราบ ก็เห็นอย่างนี้แหละ และก็สุขทุกข์ไปตามเรื่องของชาติก่อน และอีกไม่นานเราก็จะจากโลกนี้ แต่เราก็จะเห็นอีก แล้วเราก็เปลี่ยนสุขเปลี่ยนทุกข์ใหม่ ตามเรื่องใหม่ที่เราเห็น

เพราะฉะนั้น เราก็อยู่ในโลกของความคิด ถึงสิ่งที่กระทบตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง นี่เป็นปัญญาหรือยังที่เข้าใจ ไม่ใช่เราเลย เป็นปัญญา ขณะที่เข้าใจก็เป็นปัญญา พอหลงลืมสติ ไม่ระลึกให้ถูกต้อง ไม่เข้าใจอย่างนี้ ก็หายไปอีกแล้ว ปัญญาทั้งหมดไป นี่คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เข้าใจเรื่องที่ต้องเจริญขึ้นแล้วใช่ไหมว่า นิดเดียวแค่นี้ ไม่พอ

ถ้าเข้าใจแล้ว เอาอะไรมาแลกกับปัญญาก็ไม่เอา จะให้กลับเป็นคนที่ไม่รู้อะไรเลย ก็คงไม่เอา ใช่ไหม

ที่จริงก็คงไม่ยากเกินไป เพราะเหตุว่าเป็นสิ่งที่มีปรากฏ เพียงแต่เราไม่เคยฟัง เราก็ไม่เคยคิดในแนวของธรรม เราก็ไปคิดเอาเอง เป็นตัวตน เป็นเรื่องราว ตลอดไปตั้งแต่เกิดจนตาย ก็เต็มไปด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่เรื่องราวต่าง ๆ ไม่มีเลยก็คิดเอา พอถึงชาติหน้าก็ลืมหมด เสียเวลาจริง ๆ

และก็ไม่ต้องคอยจนถึงชาติหน้า เพียงแค่นี้ เดียวเราก็ลืมหมด วันนี้เรามานั่งที่นี่ ฟังอะไร ตอนที่เราหลับสนิท เราเป็นใคร ชื่ออะไร อยู่ที่ไหน ก็หมดเลย พอตื่นมา

ก็ต่อเรื่องเก่า คือ จำไว้ ตราบใดที่ยังเป็นคนนี้ ก็จำเรื่องของโลกนี้ พอเป็นคนใหม่ ชาติหน้า เราก็ลืมเรื่องนี้สนิท ใครจะมาบอกอะไร เราก็ไม่มีทางที่จะจำได้

คนที่เราจากเขามาจากโลกก่อน ปานนี้เขาก็อาจจะยังคิดถึงเรา ร้องไห้ เป็นลูก เป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย แต่เราก็ไม่รู้ ไปเห็นเขากำลังนั่งร้องไห้คิดถึงใคร เราก็ไม่รู้อีกว่า อาจจะเป็นเราก็ได้ จำไม่ได้เลย หมด แล้วคืนนี้ ก็คือ อย่างนี้ ทุกคืน ๆ เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะต้องทุกข์ไป สุขไปในวันหนึ่ง ๆ ช่วงระหว่างที่ยังไม่หลับ ก็ให้ทราบว่า แท้ที่จริง แล้ว เดียวก็ลืมหมด เพราะฉะนั้นก็ไม่มีอะไรสำคัญมากมายที่เราจะต้องเป็นทุกข์ เดือดร้อน

สิ่งที่สำคัญ คือ การอบรมเจริญปัญญา ให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ถูกใครหลอกเอาสิ่งที่ไม่จริงมาบอกว่าจริง ซึ่งในพระธรรมได้อุปมาไว้ไพเราะมากกว่าคน ตาบอดแสวงหาผ้าขาว ก็มีคนหนึ่งที่เขาผ้าดำไปให้เขา แล้วบอกว่าผ้าขาว คนตาบอด นั้นก็แสนจะดีใจ คิดว่าตัวได้ผ้าขาว ความจริงเป็นผ้าดำ

เพราะฉะนั้นคำสอนที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง แล้วเราหลงเชื่อ เราก็คิดว่า สิ่งที่เราเชื่อเป็นความถูกต้อง หรือว่าเป็นพระธรรมที่ทรงแสดง แต่เมื่อใดที่เราตาดี เราก็รู้ว่า นี่ผ้าดำ ไม่ใช่ผ้าขาว ไซ้ไหม เราก็รู้ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า สิ่งนั้นไม่ถูก

แต่ต้องอาศัยการฟัง เพราะว่าคำว่า “สาวก” คือ ผู้ฟัง สาวโก คือ ผู้ฟัง ถ้าไม่ฟัง ไม่มีทางที่เราจะคิดเองได้

คิด ไม่ใช่วิบาก

บุษบงรำไพ เมื่อที่ท่านอาจารย์ก็บรรยายว่า ทุกอย่างเป็นวิบาก คือ ผลของกรรมที่จะต้องเกิดขึ้นกับเรา

ส. ขณะเห็น ขณะได้ยิน มีอยู่ ๕ ทาง

บุษบงรำไพ ถ้าเราไปว่าคนอื่นเขา ถ้าเราจะไม่คิดว่า นี่เป็นสิ่งที่ไม่ดีของเรา เราอาจจะคิดกลับได้ใหม่ว่า นั่นเป็นวิบากที่เขาจะต้องรับเสียงที่ไม่ดีอย่างนั้น

ส. อันนี้เราต้องเป็นผู้ตรง คือ ก่อนอื่นต้องรู้ว่า การรับผลของกรรมมี ๕ ทาง คือ ทางตา ขณะที่เราเพียงเห็น ยังไม่คิด เพียงเห็น เราเลือกเห็นไม่ได้ ทุกคน

อยากจะเห็นสิ่งสวย ๆ งาม ๆ ทั้งนั้น แต่บางคนก็ได้เห็น บางคนก็ไม่ได้เห็น ช่วงขณะที่ได้ยิน ยังไม่ได้คิด เพราะว่าพอได้ยิน แล้วคิด นั้นไม่ใช่วิบากแล้ว ไม่ใช่ผลของกรรมแล้ว ขณะที่คิด คิดดีก็ได้ คิดไม่ดีก็ได้ เพราะฉะนั้นต้องแยกว่า แค่ว่าเห็นเป็นผลของกรรม แต่หลังจากเห็นแล้ว คิดนั้นเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดผลข้างหน้า

เพราะฉะนั้นที่เราได้ยินเสียงที่ไม่ดี ขณะนั้นเป็นผลของอกุศลกรรม แต่เวลาที่เราคิดว่า เขาว่าเรา จิตอะไรที่คิด ขณะนั้นเป็นเหตุใหม่ และเราคิดถึงเขาด้วยเมตตา หรือด้วยอกุศลจิต จิตที่ดีเกิดขึ้น หรือจิตที่ไม่ดีเกิดขึ้น และจิตที่ไม่ดีจะสะสมไปเรื่อย ๆ

เหตุการณ์ที่ถนนเพชรบุรีที่มีก๊าดระเบิด ไปทางไหนก็มีแต่คนสงสัยทั้งนั้น สงสารเหลือเกิน สงสารเหลือเกิน ทำไมเขาต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น แล้วทำไมไม่สงสารตั้งแต่เขาเริ่มทำอกุศลกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้เขาต้องได้รับผลอันนั้น ถ้าเขาไม่ได้ทำอกุศลกรรมมา วิบากอย่างนั้นจะไม่เกิดกับเขาเลย คนที่ได้รับผลนั้นต้องเป็นผลของอกุศลกรรมที่เขาทำแล้ว แล้วทำไมเราสงสารเขาเข้าไป สงสารตอนที่เขาได้รับผล สงสารตั้งแต่เขาเริ่มทำอกุศลกรรมไม่เร็วกว่าหรือ ทำไมต้องไปจ้งเกลียดจ้งชังหรือไปว่าร้ายเขาในเมื่อสิ่งนั้นเขาก็ได้ทำไปแล้ว และก็เป็นอกุศลด้วย

เพราะฉะนั้นพระธรรมท่านอุปมาว่า เหมือนกระจกเงา ซึ่งติดตามเราไปตลอด สามารถจะส่องถึงใจของเราทันทีที่เราพูดหรือคิด ให้รู้ว่า ขณะนั้นเป็นกุศลจิตหรือเป็นอกุศลจิต ทำให้เราต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นอกุศลกรรมของเขา ไม่ต้องคิดเลย เพราะเหตุว่านั่นเป็นโลกอีกใบหนึ่ง แต่โลกใบนี้ เป็นอกุศลหรือเป็นกุศลที่กำลังคิดอย่างนั้น

กรรมเหมือนต้นไม้

บุษบงรำไพ อย่างสมมติว่าเราไปต่างจังหวัด ไปกินอาหารทะเลพวกปู ปลาสด ๆ พอกลับก็เกิดอุบัติเหตุ รถคว่ำ คนก็จะพูดว่า นี่ฉันไปทำกรรมไว้ทำให้รับผลทันตา คำพูดนี้คงจะไม่ถูก

ส. ไม่ถูกค่ะ เพราะว่าไม่มีใครหยั่งรู้ถึงอดีตกรรมในแสนโกฏีกับกรรมไม่ได้ให้ผลเฉพาะในชาตินี้ กรรมก็เหมือนต้นไม้ บางต้นก็ออกดอกออกผลเร็ว บางต้นก็ออกดอกออกผลช้า

เพราะฉะนั้นกรรมที่ให้ผลในชาตินี้ก็มี กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าต่อจากชาตินี้ก็มี หรือกรรมที่แม้ชาตินี้ไม่ให้ผล ชาติหน้ายังไม่ให้ผล ชาติโน้น ๆ จนถึงชาติสุดท้ายที่เป็นพระอรหันต์ ก็ให้ผลได้ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็ยังได้รับผลของอดีตกรรม เวลาที่ประจวบ

ไม่มีเจตนาฆ่า ไม่ล่วงกรรมบถ

บุษบงรำไพ ถ้าสมมติเราเดินไป แล้วมารู้ทีหลังว่า ได้เหยียบสัตว์ตายไปแล้ว เราก็รู้สึกว่ำนั่นเป็นอกุศลที่ได้ทำบาป ในขณะที่นั้นจิตจะเป็นอกุศลใช่ไหมคะ ที่รู้ที่เราได้ทำอกุศลไป

ส. เราไม่รู้ว่ามีสัตว์ตรงนั้นนี่ค่ะ เพราะฉะนั้นจะเรียกว่าบาปได้อย่างไร ไม่ใช่อกุศลกรรม ไม่ใช่ปาณาติบาต เพราะไม่มีเจตนาฆ่า ถ้าเป็นอกุศลกรรมบถ คือ การฆ่าสัตว์ ทำลายชีวิต หมายความว่าเจตนาฆ่า ถ้าไม่ใช่เจตนาฆ่าแล้ว ไม่ใช่อกุศลกรรมบถ แต่ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต เพราะไม่ใช่เป็นไปในทาน ไม่ใช่เป็นไปในศีล แล้วเวลาที่ระลึกขึ้นมาได้ ก็ยังไม่แน่ว่าเป็นจิตประเภทไหน เป็นอกุศลก็ได้ เป็นกุศลก็ได้ เพราะว่าจิตเกิดดับเร็วมาก

ต้องค่อยๆ รู้ขึ้น

บุษบงรำไพ การเจริญสติปัฏฐาน ถ้าสมมติว่ามีสติเกิดขึ้น รู้ว่าเราโกรธหรือเรารัก รู้ในขณะนั้น แต่ยังไม่รู้ว่าเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม อย่างนี้ก็ยังไม่ใช่เรียกว่าสติปัฏฐานเกิดแล้วใช่ไหมคะ

ส. หมายความว่า เรามีความเข้าใจว่า โทสะมีจริง โลภะมีจริง ขณะใดที่โลภะเกิด มีการระลึกในลักษณะ แต่ปัญญายังไม่รู้ชัด เพราะฉะนั้นเรารู้ว่าขณะใดหลงลืมสติ ขณะใดมีสติ ขณะใดปัญญายังไม่เพิ่มขึ้น ขณะใดปัญญาค่อย ๆ เพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้นผู้เป็นผู้นั้นเป็นผู้ที่ตรง เป็นผู้รู้ตัวเอง ไม่ต้องไปอาศัยคนอื่นเขามายกย่องว่า เราได้ปัญญาขั้นนั้นขั้นนี้ เพราะนั่นไม่จริง คนอื่นจะมารู้จิตใจของเราไม่ได้ รู้ปัญญาของเราไม่ได้ แต่เราเองเรารู้ว่า ขณะนั้นสติเกิดหรือหลงลืมสติ และเมื่อสติเกิดแล้วปัญญารู้หรือยัง ถ้าปัญญายังไม่รู้ ก็ค่อย ๆ พิจารณาจนกว่าปัญญาจะรู้ขึ้น

บุษบงรำไพ ถ้าปัญญาารู้แล้ว เราจะรู้เลยหรือว่าขณะนั้นเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม

ส. ถ้าเรารู้ จะกลายเป็นความไม่รู้ไม่ได้ แต่กว่าจะรู้ ต้องค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เหมือนความชำนาญ ตอนแรก ๆ จะให้ชำนาญทันทีไม่ได้ ต้องค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทีละน้อย จนกระทั่งในที่สุด พอเราชำนาญแล้ว ก็ไม่มีการสงสัยเลย

ขั้นที่ ๕ ได้แก่ปรมาัตถธรรม ๓

ผู้ถาม ตัวสติจัดอยู่ในหมวดไหนของขั้นที่ห้า

ส. สังขารขั้นที่ ๕ เพราะว่าปรุงแต่งให้เป็นกุศล โภคะก็ปรุงแต่งให้ติดข้อง โทสะก็ปรุงแต่งให้พยายาบาท ปัญญาที่เป็นสังขารขั้นที่ ๕ เพราะฉะนั้นสังขารขั้นนี้มีถึง ๕๐ ประเภท สภาพธรรมที่เกิดกับจิตที่เป็นเจตสิกทั้งหมดมี ๕๒ เวทนาเจตสิกเป็นเวทนาขั้นที่ ๕ สัญญาเจตสิกเป็นสัญญาขั้นที่ ๕ เจตสิกที่เหลือ ๕๐ เป็นสังขารขั้นที่ ๕

อย่างความรู้สึก เราสำคัญเหลือเกิน ทุกคนเกิดมาต้องการความรู้สึกเป็นสุข เพราะฉะนั้นจึงยกความรู้สึกเป็น ๑ ขั้น และความรู้สึกของเราก็เนื่องกับรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง สัมผัสบ้าง เพราะฉะนั้นรูปมีความสำคัญ

สิ่งที่เราต้องการในชีวิตที่เราคิดว่า อยากรู้จะได้มาก ๆ ได้แล้วจะเป็นสุข ก็คือรูปทั้งหลาย เพราะฉะนั้นรูปจึงเป็นขั้นหนึ่งซึ่งเรายึดมั่น และรูปก็นำมาซึ่งเวทนา

ความรู้สึก เพราะฉะนั้นเวทนาทุกอย่างที่เราแสวงหาในชีวิตแต่ละวัน ก็คือความรู้สึกที่เป็นสุข

เพราะฉะนั้นเวทนาชั้นก็เป็นชั้นที่มีความสำคัญที่เรายึดมั่น และถ้าเราไม่มีความจำ แม้แต่ความรู้สึกเป็นสุข มันก็ไม่ปรุงแต่ง แต่พอเราได้รับความรู้สึกเป็นสุขแล้ว และเราจำได้ อาหารตรึงนี้อร่อย วันหลังก็ไปรับประทานอีก เพราะฉะนั้นความจำก็เป็นเครื่องปรุงที่ทำให้เรายึดมั่นอันหนึ่ง เป็นสัญญาชั้น

พอถึงสังขารชั้น ก็ปรุงให้เป็นโลภะบ้าง โทสะบ้าง ขวนขวายไปในกิจการของโลภะบ้าง ของโทสะบ้าง

ส่วนจิตนั้นเป็นใหญ่ เป็นประธานในการเห็น ก็เป็นวิญญาณชั้น ชั้น ๕ ก็เป็นปรมาตมธรรม และปรมาตมธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เพราะฉะนั้นจิตเจตสิก รูปเป็นชั้น ๕ ชั้น ๕ ได้แก่ ปรมาตมธรรม ๓

ชาติหน้ามีจริงมั๊ย

ผู้ถาม ชาติหน้ามีจริงไหมคะ

ส. มีแน่ ๆ ถ้าถามจะให้ตอบ ก็ตอบ แต่ยังไม่ได้ฟังเหตุผลใช่ไหม คือว่า ถ้าเรายังมีกิเลสอยู่ เราก็ต้องเกิด ผู้ที่ไม่เกิด คือ พระอรหันต์ จำไว้แค่นี้เอง และถ้าเป็นพระอรหันต์ตายแล้ว จะไม่เกิดอีกเลยที่ใช้คำว่า “ปรินิพพาน”

เพราะฉะนั้น ถ้าใครบอกว่ายังมีพระพุทธเจ้าอยู่แล้วมารับทาน นั้นไม่ถูกต้อง เพราะเหตุว่าถ้ามีการเกิด แล้วก็ต้องมีการดับ เพราะฉะนั้นมีการเกิดดับซึ่งยังเป็นทุกข์ เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา ยังไม่ใช่ปรินิพพานจริง ๆ

ถ้าปรินิพพาน คือ ไม่มีการเกิดอีกเลย ดับหมดทั้ง ๕ ชั้น ใช้คำว่า “ชั้นปรินิพพาน”

เป็นพระโสดาบันเมื่อไหร่ ก็รู้

ผู้ถาม เมื่อเข้าดิฉันฟังวิทยุ สทท. ท่านอาจารย์พูดว่า พระอริยะจะไม่เกิดในโลกมนุษย์นี้อีก เพราะว่าเกิดในสวรรค์โยอะเยอะแล้ว แต่ก็มีคนอ้างว่าเป็นพระอริยะอย่างนี้ ถูกต้องไหมคะ

สุ. เขาไม่ได้เกิดมา หมายความว่าเขาเป็นในชาตินี้

ผู้ถาม เป็นในชาตินี้

สุ. เป็นในชาตินี้ เขาก็เป็นพระโสดาบันในชาตินี้ไงคะ

ผู้ถาม จะได้ทราบได้อย่างไรว่าเขาเป็น

สุ. เราทราบไม่ได้จนกว่าเราจะเป็นพระโสดาบัน เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ต้องไปเชื่อว่าใครจะเป็น ถ้าเหตุไม่สมควรแก่ผล ผลก็เกิดไม่ได้

เป็นกุศลจริง ๆ หรือเพียงคิด

ศุกล กระผมขออ่านคำถามแทน มีคำถามทั้งหมดอยู่ ๔ ข้อ ข้อ ๑ การสวดมนต์ไหว้พระ หลังจากสวดจบแล้ว คิดว่าสิ่งนี้เป็นกุศล เราสามารถกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับได้เลยหรือไม่

สุ. คิดเท่านั้นหรือคะ หรือทราบแน่ชัดว่าเป็นกุศลจริง ๆ หรือเพียงคิดว่าเป็นกุศล คือ เรื่องธรรมเป็นเรื่องต้องคิด ต้องไตร่ตรอง เพราะเหตุว่าเป็นปัญญาของเราเอง พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้เรางมงายหรือให้เชื่อตาม ถ้าคนบอกว่าถูก คนบอกว่าดี คนบอกว่าจริง แต่เราเองไม่ได้พิจารณาว่า เป็นอย่างนั้นจริงหรือเปล่า อันนั้นก็ไม่ใช่ผู้มีเหตุผล แต่ถ้ามีเหตุผลตามธรรมแล้ว ต้องพิจารณาว่าการสวดมนต์ไหว้พระเป็นกุศล หรือเพียงคิดว่าเป็นกุศล ถ้าคิด ก็ยังไม่มีเหตุผล แต่ถ้าเป็นกุศลจะทราบได้ว่า ขณะใดก็ตามที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ที่ว่าเป็นกุศล คือ เป็นจิตใจที่ดีงาม

เพราะฉะนั้นเราก็จะพิจารณาจิตใจของเราละเอียดขึ้นว่า เราโลภไหม เราโกรธไหม เรายิงยาไหม เราหวังร้ายต่อคนอื่นไหม ถ้าขณะเหล่านั้นแล้ว ก็ต้องเป็นอกุศล

แต่เวลาที่นี้อมระลึกถึงพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วกราบพระสวามนต์ จะเห็นว่าต้องเป็นกุศลจิตมาก เพราะเหตุว่าวันหนึ่ง ๆ เราจะไม่ค่อยนึกถึงพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เวลาที่เราสนทนาธรรมกัน หรือแม้ในขณะนี้ เราก็จะค่อย ๆ เห็นพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในขณะนี้เราก็ไม่ได้กราบพระ เราก็ไม่ได้สวามนต์ แต่จิตก็เป็นกุศล เพราะฉะนั้นในขณะที่เรากราบพระ แสดงให้เห็นว่า กายก็มีกิริยาอาการที่อ่อนน้อม แล้วใจในขณะนั้นก็ระลึกถึงพระคุณตามภาษาบาลี แต่จริง ๆ แล้วไม่ต้องตามภาษาบาลีก็ได้ หรือผู้รู้ภาษาบาลี เวลาที่นึกถึงคำที่สวด เช่น นโม ตัสสะ ภคโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ในขณะนี้ก็น้อมระลึกถึงความหมาย

นโม ตัสสะ ก็คือ ถวายความนอบน้อม

ภคโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ แต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแม้แต่คำว่า “พระอรหันต์” เราก็ต้องรู้ความหมายว่า เป็นผู้ทั้งหมดกิเลส

“สัมมาสัมพุทธเจ้า” ไม่ใช่พระอรหันต์ธรรมดา แต่เป็นพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง แล้วก็ทรงแสดงพระธรรมเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก จึงได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

กุศลทุกชนิดอุทิศได้ ๑

เพราะฉะนั้นขณะใดก็ตามที่เป็นกุศล สำเร็จแล้ว อุทิศได้ทั้งหมดทุกอย่าง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นั้นว่า พร้อมที่จะอุทิศไหม อย่างเราสนทนาธรรมกัน เวลาจบแล้ว เราก็อุทิศส่วนกุศลได้

กุศลทั้งหมดให้เถอะ คนอื่นเต็มใจรับ ที่เต็มใจรับไม่ได้หมายความว่ารับเป็นวัตถุ แต่รับโดยอนุโมทนาในคุณความดีที่คนอื่นกระทำ ถ้าใครทำสิ่งที่ไม่ดี ไม่มีใครอนุโมทนา ตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือข่าววิทยุ ซึ่งเป็นเรื่องทั้งหลายที่ไม่ดี ไม่มีใครอนุโมทนาเลย

แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ดีแล้ว แม้นิดหน่อย การช่วยเหลือคนอนาถา หรือคนบาดเจ็บ หรืออะไรก็ตาม ทั้งหมดที่เป็นสิ่งที่ดี แม้แต่คนไข้ เราทำให้คนไข้รู้สึกสบายขึ้นมาด้วย ประการใด ๆ ก็ตาม ด้วยจิตใจที่อยากให้เขาเป็นสุข ขณะนั้นก็เป็นกุศล

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า กุศลทั้งหมด ทุกคนเต็มใจรับ คือ พร้อมที่จะรับด้วย จิตใจที่อนุโมทนา

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นผู้ที่สิ้นชีวิตแล้ว และสามารถจะล่วงรู้ เขาเกิดอนุโมทนา ขณะนั้นจิตเขาเป็นกุศล

ที่ว่า “อุทิศ” ไม่ได้หมายความว่า ส่งให้ แต่หมายความว่า ให้เขารู้และอนุโมทนา ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้นั้นเองว่า จะอนุโมทนา หรือไม่อนุโมทนา

เพราะฉะนั้นกุศลทุกชนิดอุทิศได้

กุศลทุกชนิดอุทิศได้ ๒

ผู้ถาม อุทิศได้ในที่นี้ หมายความว่าถึงต้องกรวดน้ำด้วยหรือเปล่าคะ หรือว่าจิตเราแผ่ไปถึงเขาใช่ไหมคะ

ส. จริง ๆ แล้ว ก็คือ ต้องการให้ผู้นั้นล่วงรู้ จะโดยวิธีใดก็ตาม ซึ่งถ้าพร้อมด้วยกาย วาจา ใจ เขาก็สามารถรู้ได้ แต่เราเพียงนึกนิด ๆ หน่อย ๆ สั้น ๆ เขาก็ไม่ทันจะรู้ ได้ไหม แต่ถ้าเป็นการกระทำที่พร้อมด้วยกาย ด้วยวาจา ก็ทำให้มั่นคงทั้งสมาธิ จิตของเรา และมีกิริยาอาการที่คนอื่นสามารถจะรู้ได้

เพราะฉะนั้นถ้าจิตของเราตั้งมั่นคง แล้วก็ใช้ภาษาที่เรารู้ ก็สามารถให้คนอื่นรับรู้ได้เหมือนกัน ไม่จำกัดว่ากรวดน้ำต้องเป็นภาษาบาลี ไม่อย่างนั้นชาติไหนก็ต้องมานั่งท่องภาษาบาลีกันหมดเวลาที่จะกรวดน้ำ และถ้าเราท่องผิด ก็มีปัญหาต่อไปอีก ถ้าท่องผิดไปสักตัวสองตัวก็ลำบากแล้ว ใช่ไหม

เพราะฉะนั้นก็คือ จิตใจที่มั่นคงที่อุทิศให้สำคัญกว่า ต้องเป็นผู้มีเหตุผลจริง ๆ

ผู้ถาม อยากทราบว่า การให้ทานด้วยสิ่งของหรือช่วยเหลือด้วยกำลังกาย สิ่งนี้คิดว่าเป็นกุศล

ส. ไม่คิดคะ ตอนนี้เป็นกุศล

ผู้ถาม อันนี้อาจารย์ก็พูดไปแล้วว่า กรวดน้ำได้

ส. ทุกอย่างที่เป็นกุศล อุทิศได้

ตายแล้วเกิดทันที

ผู้ถาม ตายแล้ว ปฏิสนธิได้เลยหรือเปล่าคะ

ส. ไม่ใช่ปฏิสนธิได้เลย ต้องปฏิสนธิทันที ตายแล้วเกิดทันทีไม่มีระหว่างกัน ซึ่งเราต้องเข้าใจด้วยว่า ตายคืออะไร เราถึงจะเข้าใจว่า ทำไมตายแล้วต้องเกิดทันที ที่ว่า “ตาย” คือ จิตพร้อมกับรูปดับ พันสภาพความเป็นบุคคลนี้ แต่ว่าจิตของเราตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ ไม่เคยหยุดการเกิดดับเลย ไม่ใช่จิตเพียงตอนเกิดแล้วอยู่ไปจนกระทั่งถึงตอนตาย

ทุกขณะจิตเกิดดับเร็วมาก และรูปก็เกิดดับเร็วมากด้วย แต่กรรมทำให้ดำรงสภาพความเป็นบุคคลนี้ จนกว่าจะถึงเวลาที่สิ้นกรรม ก็จะทำให้พันสภาพความเป็นบุคคลนี้ แต่ก็มีกรรมทำให้จิตเกิดดับสืบต่อทันที

เพราะฉะนั้นไม่มีใครที่จะยับยั้งการเกิดดับสืบต่อของจิตได้ อย่างขณะเมื่อภพนี้มีได้ยิน และกัณหดับหมดไป และขณะนี้ก็มีได้ยินอีก ซึ่งใครจะห้ามไม่ให้ได้ยินเกิดก็ไม่ได้ มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย ถ้าเราไม่ศึกษาหรือไม่คิด ตั้งแต่เกิดมาเราก็คิดว่า เป็นของเรา เกิดขึ้นมามีขึ้นมาเอง เป็นของเราเอง แต่ความจริงแล้วทั้งหมดนี้กรรมเป็นสมุฏฐาน เป็นเหตุที่ทำให้เกิด แม้แต่ตา หู จมูก ลิ้น กาย

เพราะฉะนั้นบางคนก็ตาบอด บางคนก็หูหนวก แล้วแต่กรรม บางคนก็พิการตั้งแต่กำเนิด อาจจะแขนไม่มี ขาไม่มี ก็เป็นเรื่องของกรรมทั้งหมด เพราะฉะนั้นก็ค่อย ๆ เห็นว่า แม้แต่ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ กรรมก็ทำให้เห็น ทำให้จิตเป็นวิบาก เป็นผลเกิดขึ้นเห็น

เพราะฉะนั้นเมื่อยังไม่หมดกรรม หรือกรรมที่ทำมาที่สะสม ไม่ใช่มีกรรมเดียว เพราะฉะนั้นเมื่อตายแล้ว กรรมหนึ่งก็ทำให้จิตเกิดในภพภูมิต่อไป เรียกว่า “ปฏิสนธิ”

ไม่มีใครหยุดยั้งการเกิดหลังจากตาย นอกจากผู้นั้นจะเป็นพระอรหันต์ เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว สิ้นชีวิต จะไม่มีการเกิดอีกเลย

เพราะฉะนั้นทุกคนต้องเกิดแน่ แต่จะเกิดที่ไหน นี่เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถจะรู้ได้

กำลังเกิดตายอยู่ทุกขณะ

ผู้ถาม อาจจะไม่เกิดเดี๋ยวนั้น

ส. ต้องเกิดทันที เพราะเวลานี้จิตเกิดดับสลับต่อไม่มีช่องว่างเลย แม้แต่ขณะที่นอนหลับสนิท ที่เราไม่เห็น ไม่ได้ยินเลย แต่ก็รู้ว่าคนนี่ยังไม่ตาย เพราะเหตุว่ายังมีจิตซึ่งเกิดดับ ทำให้ดำรงความเป็นบุคคลนั้นอยู่

ขณะที่เห็น เป็นจิตขณะหนึ่ง ขณะที่ได้ยิน เป็นจิตขณะหนึ่ง ขณะที่คิด เป็นจิตขณะหนึ่ง ซึ่งจิตเกิดขึ้นทีละขณะ จะเกิดพร้อมกันหลาย ๆ ขณะไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นให้เห็นการเกิดขึ้นสลับต่อกัน พอจิตเห็นดับ จะมีจิตเกิดสลับต่อ และมีจิตได้ยิน พอจิตได้ยินดับ ก็มีจิตเกิดขึ้นสลับต่อไม่ว่างเว้น เรียกว่าขณะนี้ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม จิตกำลังเกิดขึ้นทำกิจการงานโดยที่เราไม่รู้ จึงคิดว่าเป็นเราทั้งหมด แต่ความจริงแล้วต้องเข้าใจว่า มีจิต

จิต คือ อะไร ทั้ง ๆ ที่มี ก็ยังไม่รู้ แต่ถ้าศึกษาก็จะทราบว่า จิตต่างกับรูป เพราะเหตุว่าถ้าพูดถึงรูป หรือ รูปะในภาษาบาลี หมายความว่าถึงสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย อย่างแข็ง หรือเย็น หรือหอม หรือเปรี้ยว พวกนี้เป็นรูป เสียงไม่ใช่สภาพรู้ แต่มีผู้ได้ยินเสียง มีลักษณะอาการได้ยิน ขณะนี้กำลังได้ยิน ลักษณะนั้นคือจิต

เพราะฉะนั้นจิตเป็นสภาพที่มีอยู่ มองไม่เห็น ไม่มีรูปร่าง แต่ว่ามีกิจการงาน คือ จิตเกิดขึ้น จะไม่อยู่เฉย ๆ เลย สภาพธรรมที่เป็นจิตเกิดขึ้นต้องทำหน้าที่ หรือ กิจการงานอย่างหนึ่งอย่างใด แล้วจึงดับ ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วมากในขณะนี้

เพราะฉะนั้นจิตนั่นเองเกิด และจิตนั่นเองตาย แล้วจิตนั่นเองก็เกิดอีก เหมือนในขณะนี้ ซึ่งจิตก็กำลังเกิดดับ หรือจะใช้คำว่า กำลังเกิดตายอยู่ทุกขณะ ซึ่งถ้าสนใจ

ภาษาบาลี จะใช้คำว่า “ขณิกมรณะ” “ขณิก” ก็มาจากคำว่า “ขณะ” “มรณะ” ก็คือตาย

ขณะนี้เรากำลังตายทุกขณะ ทางวงการแพทย์หรือทางวิทยาศาสตร์อาจจะบอกว่า เฉพาะรูปเท่านั้นที่เกิดดับเปลี่ยนแปลง แต่ตามความเป็นจริงแล้ว จิตก็กำลังเกิดดับด้วย ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อวานนี้หมดแล้ว ก็มีวันนี้ วันนี้ก็กำลังหมด กำลังหมดไปทุกขณะ จะถึงพรุ่งนี้ซึ่งก็หมดไป ๆ ทุกขณะ จนกว่าจะถึงเวลาที่หมดสิ้นสภาพความเป็นบุคคลนี้ ซึ่งเป็นของธรรมดา ให้เข้าใจว่าเป็นของธรรมดาซึ่งทุกคนหนีไม่พ้น หลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะฉะนั้นในระหว่างที่เรายังมีชีวิตอยู่ ยังเห็น ยังได้ยิน สิ่งประเสริฐที่สุดก็คือว่า เราสามารถเข้าใจความจริงของสภาพธรรม ซึ่งน่าเข้าใจ เพราะว่าสุขทุกข์ก็อยู่ที่ใจนี่แหละ ถ้าไม่มีใจ จะมีสุขมีทุกข์ได้ไหม เพราะฉะนั้นแม้แต่ความสุขความทุกข์ก็ยังต้องอาศัยใจ อาศัยจิตที่เห็น และเกิดสุขเกิดทุกข์บ้าง อาศัยจิตที่ได้ยิน และจิตต่อไปก็เป็นสุขเป็นทุกข์บ้าง

เพราะฉะนั้นถ้าเข้าใจเรื่องสภาพธรรมเหล่านี้ เราก็ยังรู้แหล่งของทุกข์ พอที่จะสามารถแก้ความทุกข์ได้ แต่ถ้าไม่มีปัญญา อย่างไร ๆ ก็แก้ไม่ได้ เพราะว่าเป็นความไม่รู้ ก็ต้องเป็นทุกข์ เพราะความไม่รู้นั่นเอง

ภพคือภาวะที่มีที่เป็น

ภพ ภาษาบาลีใช้คำว่า “ภว” ความมี หรือความเป็น ขณะนี้ก็เป็นความมีความเป็นเพราะเหตุว่าเรากำลังอยู่ในที่นี้ เพราะฉะนั้นก็เป็นภพหนึ่งหรือชาติหนึ่ง แต่ละขณะ ๆ ซึ่งไม่สูญไปเลย จะพูดว่าแต่ละขณะที่มีชีวิตอยู่ ก็มีภาวะ หรือมีความเป็น ขณะนี้ กำลังมีภาวะของบุคคลนี้ ก็เห็น ก็ได้ยิน ก็คิดนี่อย่างนี้ แต่พอพ้นภาวะนี้ไปสู่ภาวะอื่นหลังจากตาย ก็แล้วแต่ว่าจะเกิดในภพไหนภูมิไหน อาจจะเป็นภูมิอื่น หรืออาจจะเป็นภูมิเก่าก็ได้ แต่ว่าไม่ใช่คนเก่า ก็ต้องเป็นคนใหม่

ทุกขณะ ๆ คือ สภาพความมี ความเป็น

ถ้าเราเข้าใจจริง ๆ เราก็จะรู้ว่า ธรรม คือ ขณะนี้ ไม่ต้องแสวงหาที่อื่นเลย เข้าใจสิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ให้ถูกต้อง นี่คือ ปัญญา

เพราะว่าถ้าเราจะพูดถึงปัญญา จะเอาวิชาอะไรมาตัดสิน จะเอาความรู้ทางแพทย์ จะเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จะเอาความรู้ทางวิศวกรรม หรือจะเอาความรู้การบ้านการเมือง ทั้งหมดไม่ใช่เครื่องตัดสินว่า นั่นคือ ปัญญา

เพราะว่าตัวปัญญา หรือสภาพธรรมที่เป็นปัญญาจริง ๆ ในพระพุทธศาสนา หมายความว่าสภาพที่สามารถรู้และเข้าใจถูกต้องในสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าเราจะไปเรียนเรื่องเสียงว่า กว่าจะมาถึงหู กว่าจะมีการได้ยิน จะต้องมีการเดินทาง จะต้องมีการเกิดดับ จะต้องกระทบอะไรบ้างตามหลักการ ทั้งหมดเป็นเรื่องที่คิด

แต่ขณะนี้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ได้รอที่จะให้ใครไปคิดเรื่องนั้น แต่ปัญญาสามารถจะรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยที่ไม่มีใครสามารถโต้เถียงได้เลย เพราะเหตุว่าสภาพธรรมที่เป็นจริงเป็นอย่างนั้น ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสรู้แล้ว

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ปัญญาที่ถูกต้องนั้นไม่ใช่รู้อย่างอื่น เราอาจจะใช้คำว่า “ปัญญา” ทางโลกเยอะมาก แต่ว่าปัญญาจริง ๆ ซึ่งเป็นสภาพธรรม ที่เป็นความรู้ที่ถูกต้องนั้น ต้องรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จึงชื่อว่า เป็นปัญญา

ถ้ารู้อย่างอื่น ก็คือ รู้เรื่องเท่านั้นเอง แต่ไม่ใช่รู้ตัวจริงของธรรมที่กำลังปรากฏ

วาระ - วิถีจิต

“วาระ” ส่วนมากเราจะใช้ความหมายเกี่ยวกับเวลา หรือโอกาส วาระพิเศษ วาระนี้หรือ วาระนั้น แต่วาระของวิถีจิต คือ จิตจะแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ถ้าจิตที่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เราใช้คำว่า “วิถีจิต” คือ จิตที่จะต้องอาศัยทวารหนึ่งทวารใด หรือทางหนึ่งทางใดเกิดขึ้น

เช่น ทางตา ในขณะนี้ที่จิตกำลังเห็น ถ้าไม่มีตา จะไม่มีจิตเห็นเลย แต่เราคิดว่า จิตเห็นนี้ขณะเดียว แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ตั้งแต่เริ่มที่สี่กระทบ จักขุปสาท แล้วกระทบจิต

นี่แสดงให้เห็นว่า ขณะนั้นยังไม่มี การเห็น แสดงให้เห็นจริง ๆ ว่า กว่าจะมีการเห็นที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ จะต้องมิจิตเกิดทางนั้นที่ครั้ง กี่ขณะ ซึ่งตลอดทั้งหมดที่กำลังเห็นนี้ชื่อว่า วาระหนึ่งที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ้าเป็นทางหู เวลาที่เสียงกระทบกับโสตปสาท คือ กระทบตัวหู ซึ่งเป็นรูปที่สามารถกระทบเสียงได้ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงความละเอียด ตั้งแต่เสียงกระทบกับหู กระทบกับจิต ซึ่งยังไม่ทันได้ยินเสียง แต่ต้องมีจิตเกิดก่อนเสียงกระทบหู อย่างเวลานี้เงียบ มีจิตเกิดดับ แล้วก็มีเสียงกระทบหู

เพราะฉะนั้นเวลาที่เสียงกระทบหู จิตจะอาศัยหูเป็นทางที่จะรู้เสียง ตลอดเวลาที่จิตเกิดดับโดยอาศัยหูเป็นทางรู้เสียง เสียงหนึ่งมีอายุ ๑๗ ขณะของจิต จิตที่เกิดดับรู้เสียง โดยอาศัยหูตลอด เวลานั้นก็ขณะก็ตาม ชื่อว่า “วาระหนึ่ง ๆ” ซึ่งมีการรู้ อารมณ์ทางหู หรือว่าทางตา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็โดยนัยเดียวกัน

วิถิจิต - ไม่ใช่วิถิจิต

เมื่อที่กำลังพูดถึงการแบ่งจิตออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ จิตที่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทางรู้อารมณ์มี ๖ ทาง เป็นวิถิจิตซึ่งต้องอาศัยทวารตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรากำลังนอนหลับสนิท ยังไม่ตาย จิตก็เกิดดับสลับต่อดำรง ภพชาติทำภวังคกิจ ที่เราใช้คำว่า ภวังค์ ภวังค์ อย่างบางคนง่วง เรียบอกว่ากำลังจะเข้าภวังค์ หรือกำลังเป็นภวังค์ แต่ให้ทราบความหมายจริง ๆ ก็คือว่า ขณะที่เป็นภวังค์ จิตจะไม่รู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่คิดนึก ไม่ฝัน เพราะฉะนั้นเป็นช่วงขณะที่กำลังหลับสนิท ขณะนั้นเป็นจิตที่ไม่ใช่วิถิจิต เพราะเหตุว่าไม่ได้อาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่คิด ไม่รับรู้อารมณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า แบ่งชีวิตของเราเป็น ๒ ส่วน คือ จิตที่เป็นวิถิจิตกับจิตที่ไม่ใช่วิถิจิต วิธีที่จะรู้จิตในชีวิตประจำวันของเราก็คือว่า แบ่งจิตออกเสียก่อนเป็นส่วนใหญ่ ๆ ๒ ส่วน คือ จิตที่ไม่ใช่วิถิจิต กับจิตที่เป็นวิถิจิต

ถ้าเรารู้เรื่องตัวเราเองมาก ๆ เราก็จะได้ทราบว่า เป็นความจริงอย่างนั้น เพราะเหตุว่าจิตที่ไม่รับรู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะมี ๓ ขณะ คือขณะเกิด ปฏิสนธิ ช่วงขณะแรกที่ปฏิสนธิ ไม่เห็นโลกนี้เลย ไม่รู้เลยว่า โลกนี้เป็นอย่างนี้ มีแสง สี มีกลิ่น มีรสอย่างนี้ เราเกิดที่ไหน ตอนนั้นเราก็ไม่รู้ และยังไม่เห็นโลก เพราะว่าโลกนี้ยังไม่ปรากฏ

เพราะฉะนั้นขณะแรกเป็นจิตที่ไม่ใช่วิถิจิต และจิตที่ไม่ใช่วิถิจิตอีก คือ ขณะที่เป็นภวังค์ ดำรงภพชาติหลับสนิท ขณะนั้นก็ไม่ใช่วิถิจิต อีกขณะหนึ่ง คือ ขณะจุติ คือ ขณะสิ้นชีวิต

เพราะฉะนั้นมีจิต ๓ ประเภทที่ไม่ใช่วิถิจิต คือ ขณะปฏิสนธิ เกิดขึ้นขณะแรก และขณะที่เป็นภวังค์ ดำรงภพชาติระหว่างที่ยังไม่เห็น ยังไม่ได้ยิน ยังไม่คิดนึกใด ๆ ทั้งสิ้น และขณะสุดท้าย คือ ขณะที่จะจากโลกนี้ ก็เป็นจิตที่ไม่ใช่วิถิจิต นอกจากนั้นแล้วเป็นวิถิจิตทั้งหมด คือ จะต้องอาศัยทางหนึ่งทางใดเกิดขึ้น เห็น หรือได้ยิน หรือได้กลิ่น หรือลิ้มรส รู้สิ่งที่กำลังกระทบสัมผัส หรือคิดนึก

ต้องรู้ทุกข์จึงจะถึงนิพพาน

ศุกล คือเนื่องจากมีผู้กล่าวว่า การปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้นเปรียบเหมือนการเดินทาง พร้อมกันนั้นก็มุ่งหมายว่า ทุกคนมุ่งไปจุดหมายปลายทาง คือ พระนิพพาน เพราะฉะนั้นการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ก็มีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น บางสำนักก็สอนเรื่องความสงบ ที่นี้ในเมื่อมีความต่างกันอย่างนี้ และไปตรงกับสิ่งที่มีผู้กล่าวว่า อุปมาเหมือนการเดินทาง พร้อมทั้งยกตัวอย่างว่า เช่นเราจะเดินทางไปเชียงใหม่ จะเดินทางไปเครื่องบินก็ถึง จะไปทางรถไฟก็ถึง จะไปทางรถยนต์ก็ถึง จะเดิน

ก็ถึง อยากจะเรียนท่านอาจารย์ว่า ข้ออุปมาที่เปรียบเทียบข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาที่แบ่งออกเป็นหลาย ๆ ทางนั้น จะผิดจะถูกอย่างไร

ส. ใครบ้างคะที่อยากจะถึงนิพพาน ตามด้วยความจริงใจที่สุด ก็คนคะ น้อยใช่ไหมคะ ที่น้อย ผู้ที่ยังไม่ปรารถนา ถูก เพราะยังไม่ได้รู้เลยว่า นิพพาน คืออะไร ลองคิดดูซิคะว่า พอใครพูดอะไรแล้วเราอยากได้ อยากถึง โดยที่เรา还不知道เลยว่า นิพพานจริง ๆ นั่นคืออะไร เราอยากได้อะไร

ถ้าถามจริง ๆ ว่า อยากได้อะไร ต้องตอบให้ถูกว่านิพพานคืออะไร แล้วถึงจะตอบได้ว่า อยากจะถึง ถ้าตอบไม่ได้ ยังไม่อยากจะหนีหอกคะ เพราะยังไม่ว่านิพพานเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นคุณศุกลอยากจะได้ถึงนิพพานหรือเปล่าคะ

ศุกล พุถึงความอยากถึง ก็อยากถึงครับ

ส. อยากถึงหรือคะ

ศุกล ครับ

ส. เร็วจังเลยคะ เร็วมาก คนที่อยากถึงนิพพานนี้เร็ว เร็วเกินไป ต้องใช้คำนั้นเพราะอะไร ยังไม่ทันจะเห็นทุกข์ ก็อยากจะได้ถึงนิพพาน นี่เป็นสิ่งที่ค้านกันแล้ว คนที่จะถึงนิพพานได้ คือ ผู้ที่เห็นทุกข์ ทุกข์ที่นี้ไม่ใช่หิว ไม่ใช่เจ็บ ไม่ใช่เบื่อ แต่เป็นการประจักษ์ลักษณะที่กำลังเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมในขณะนี้ ถ้ายังไม่ประจักษ์แล้วอยากจะได้ถึงนิพพาน ไม่พอ เป็นแต่เพียงความอยาก

เพราะฉะนั้นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อมีผู้ถามท่านว่า ทำไมบวชในพระธรรมวินัย ท่านเหล่านั้นตอบว่า เพื่อบรมเจริญปัญญาให้เห็นทุกข์ แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้รู้จักทุกข์ และรู้ว่า ท่านยังไม่เห็นทุกข์ตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้นต้องเห็นทุกข์ก่อน

อริยสัจมี ๔ คือ ๑. ทุกขอริยสัจจะ เป็นความจริง แต่ใครเห็น ขณะนี้ยังไม่ว่านะ จิตเป็นอย่างไร รูปเป็นอย่างไร เจตสิกเป็นอย่างไร สภาพธรรมเป็นอย่างไร ขณะนี้เกิดดับเป็นอย่างไร ก็ยังไม่รู้ แล้วจะได้ถึงนิพพานทำไม จะถึงได้อย่างไรโดยที่ยังไม่ว่านะว่าถึงนิพพานแล้วจะเป็นอย่างไร เพราะเหตุว่าแม้แต่ทุกข์ในขณะนี้ก็ยังไม่ประจักษ์

ไม่ศึกษาก็ไม่รู้

เพราะฉะนั้นพุทธศาสนิกชนฟังพระธรรม นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะอะไร ต้องมีเหตุผลด้วยว่าฟังทำไม ฟังเพราะเหตุว่าเคารพนับถือในพระปัญญาคุณ ในพระปริสุทธิคุณ ในพระมหากรุณาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ้าเราจะนับถือใคร หมายความว่าเราต้องรู้จักคนนั้นอย่างดีพอที่จะกล่าวได้ว่า เรานับถืออย่างแท้จริง ถ้าเรายังไม่รู้ว่าเป็นใคร มีคุณความดีมากมายสุดประมาณสักแค่ไหน ความนับถือของเราก็เป็นแต่นับถือเพียงนับถือ หรือนับถือเพียงปาก หรือความคิด หรือใจ แต่ยังไม่ประจักษ์แน่แท้ในคุณความดีของบุคคลนั้น

เพราะฉะนั้นแม้แต่การที่พุทธศาสนิกชนมีกิจ ไม่ใช่ว่าเมื่อเป็นชาวพุทธแล้วไม่ต้องทำอะไร สบาย ๆ ถ้าอย่างนั้นเป็นอะไรก็ได้ เป็นชาวคริสต์ก็ได้ เป็นชาวอะไรก็ได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นที่จะเป็นชาวพุทธจริง ๆ ก็คือว่า ต้องฟังพระธรรมให้เข้าใจ จึงสมควรที่จะได้ชื่อว่า เรานับถือในพระปัญญาคุณ

เพราะถ้าบอกว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยพระปัญญา ปัญญาของพระองค์ตรัสรู้อะไร ถ้าไม่ศึกษา ไม่มีทางรู้เลยว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสคำใด คำนั้นไม่เป็นสอง คือ ไม่มีการเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเลย เพราะเหตุว่าไม่ใช่ความคิดของคนที่เพียงเดา หรือพิจารณาด้วยเหตุผลว่า ธรรมต้องเป็นอย่างนี้ ถูกต้องเป็นอย่างนี้ ผิดต้องเป็นอย่างนั้น

แต่เป็นการประจักษ์แจ้งด้วยพระปัญญา สามารถที่จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมในขณะนี้ได้ จึงตรัสว่า สัมเพ สังขาร อนิจจา สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

สังขารทั้งหลาย คือ สภาพธรรมซึ่งเกิดที่จะไม่ดับ ไม่มี แต่การที่เราเข้าใจว่าสังขารดับ เหมือนกับว่า ร่างกายของเราเกิดมาแล้วก็ค่อย ๆ แก่ ค่อย ๆ เจ็บ ค่อย ๆ ตายไป แต่นั่นไม่ใช่ความหมายของสังขารที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ว่า สิ่งใดก็ตามซึ่งเกิดขึ้น สิ่งนั้นดับทันที เร็วมาก แล้วแต่ว่าจะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรมและแต่ละสภาพธรรมก็มีลักษณะเฉพาะของตน ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่ประจักษ์ความจริงอย่างนี้ ยังไม่เข้าใจอะไร แล้วพอใครจะบอกว่า จะพาไปนิพพาน ก็ตื่นเต้นตามไป พาไปไหนก็ไม่ทราบ เพราะเหตุว่ายังไม่รู้ว่านิพพานเป็นอะไร แล้วปัญญาคืออะไรก็ยังไม่รู้ แม้ว่าปัญญาไม่สามารถเอาวิชาการอื่นมาวัดได้เลย นอกจากสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ รู้ใหม่ รู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏหรือยัง ถ้าไม่รู้ ไม่ใช่วิชา จะมีความรู้สารพัดอย่าง แต่ไม่รู้สิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่ตัวสภาพธรรมที่เป็นวิชาที่จะได้ถอนอวิชชา หรือ ความไม่รู้ จากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะมีปัญญาต่างกัน

ถ้ามีพระอรหันต์องค์หนึ่งอยู่ที่นี้ จิตของท่านจะต่างกับปุถุชน หรือผู้ที่เห็นพระอริยะชั้นต้น ๆ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี เวลาที่เห็นเป็นปกติในชีวิตของท่าน แม้แต่พระอรหันต์สัมผัสมาสัมผัสพุทธเจ้าก็เห็น คนที่มีกิเลสก็เห็น

เพราะฉะนั้นความต่างกันก็คือว่า หลังจากเห็นแล้ว คนมีกิเลสเป็นโลภะบ้าง เป็นโทสะบ้าง แต่ผู้ที่เป็นพระอรหันต์เมื่อเห็นแล้ว กิเลสไม่มีเลย ไม่มีรัก ไม่มีชัง ไม่มีอวิชชา ไม่มีความไม่รู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นความต่างกันนี้เกิดจากอะไร ต้องเกิดจากปัญญาที่สามารถเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะเหตุว่าเห็น หลังจากเห็นแล้ว โภภะ โกรธ แต่ผู้ที่เป็นหลังจากเห็นแล้ว ปัญญาเกิด เพราะฉะนั้นผู้ที่ฟังพระธรรมแล้ว สามารถจะมีปัญญาขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ ก่อนถึงความเป็นพระอริยบุคคล ต้องมีการอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ไม่ใช่ใครบอกว่าไปนิพพาน ก็จะไปกันเป็นแถว ๆ แต่ว่าผู้นั้นต้องมีความเข้าใจจริง ๆ ในเรื่องของสภาพธรรมก่อน

ปัญญาต้องรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ

ศุกล เท่าที่ท่านอาจารย์กล่าวมาทั้งหมดจะเน้นเรื่องความรู้ คือ ตัวปัญญา

ส. ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว ไม่มีทางถึงนิพพาน

ศก. ที่นี้ปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบว่ามี การปฏิบัติธรรมแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะหนึ่ง ไปนั่งทำสมาธิเพื่อให้จิตสงบ แล้วพิจารณาว่า สังขารนี้ไม่เที่ยง ไม่ควรยึด ไม่ควรถือ ควรจะปล่อยวางไว้เสีย แล้วปัญญาก็จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ๆ การสั่งสอนแบบนี้ กับการมีปัญญาตามที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันนี้ อยากจะทราบว่า ความรู้ที่ถูกต้องนั้นควรจะเป็นข้อปฏิบัติอย่างไรครับ

ส. ปัญญาไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา เหมือนกับเห็นในขณะนี้ ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา สัตว์ก็เห็น สภาพที่เห็นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย โลภะ ความต้องการยินดี ก็ไม่ใช่เรา ไม่ว่าใครทั้งนั้น แมว สุนัข กระต่าย คน เทวดา หรือใครก็ตาม เวลาที่มีความติดข้อง ความต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็เป็นชั่วขณะจิตที่มีความต้องการเกิดขึ้น ประกอบด้วยเจตสิก คือ โภจเจตสิก หรือสภาพธรรมที่ยึดติดทำให้ขณะนั้นต่างกับขณะที่โกรธ ถ้าเห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ชื่นใจแล้ว ขณะนั้นก็เป็นลักษณะที่ต่างกัน

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพิจารณาแต่ละลักษณะของสภาพธรรมในชีวิตประจำวันจะเห็นได้ว่าไม่ใช่เราเลยสักอย่างเดียว ทุกอย่างต้องเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ถ้าเห็นสิ่งที่น่าดู ความชอบใจ ความเพลิดเพลิน ความติดข้องก็เกิด ถ้าเห็นสิ่งที่ไม่น่าดู ความชุ่นใจ ความเคืองใจก็เกิด

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า แต่ละขณะเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ปัญญาก็เช่นเดียวกันปัญญาก็ไม่ใช่เราที่จะไปทำ แต่ว่าปัญญา คือ ความเข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ทำไมพุทธศาสนิกชนต้องฟังพระธรรม เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม คือ เรื่องของสิ่งที่มีจริง ๆ ในขณะนี้ให้คนฟังเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ให้มีความเข้าใจในสิ่งที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นไม่ใช่ใครก็ตามจะไปปฏิบัติธรรมโดยไม่มีปัญญา หรือไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ แล้วจะไปทำอะไร ต้องเข้าใจว่าปัญญา คือ ขณะที่กำลังฟังขณะนี้ เข้าใจขึ้นบ้างหรือยังในเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้ายังไม่เข้าใจ ปัญญาก็ยัง

ไม่เกิด แล้วจะทำอย่างไร ก็ต้องฟังอีก ฟังแล้ว ก็ต้องคิด แล้วก็ต้องพิจารณา ด้วย เพราะเหตุว่าบางครั้งมีการฟังจริง แต่ไม่ได้คิดตามที่ได้ฟังเลย ฟังเท่านั้น ใครถาม บางทีก็ตอบไม่ได้เลยว่า ฟังเรื่องอะไร แต่ถ้าฟังแล้ว พิจารณาแล้ว เข้าใจขึ้นนิดหนึ่ง ว่า วันนี้พูดถึงเรื่องสภาพของจิตใจ พูดถึงเรื่องปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ และทุกอย่างไม่ใช่ตัวตน สภาพธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

ถ้ามีความเข้าใจเกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย เป็นสังขารขันธ์ อย่างที่เราเคยพูด ว่า ขันธ์ ๕ ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ไม่มีตัวเราเลย มีแต่สภาพธรรมซึ่งแยกไปตามความยึดถือ ตามความติดข้อง เพราะฉะนั้น สังขารขันธ์ก็คือ ความเข้าใจในขณะนี้ จะปรุงแต่งให้มีความเข้าใจขณะต่อไปเพิ่มขึ้น ๆ

เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรม หมายความว่าถึงการอบรมเจริญปัญญา ซึ่งยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น และให้เพิ่มขึ้น ให้มีมากขึ้น และปัญญานั้นไม่ได้รู้อย่างอื่นเลย รู้สิ่งที่กำลังปรากฏจริง ๆ

เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปไหน อยู่ที่นี่ มีธรรมกำลังปรากฏ แล้วก็มีความเข้าใจในสิ่งที่กำลังปรากฏหรือยัง ถ้าไม่มีความเข้าใจก็เริ่มฟัง เริ่มพิจารณา แล้วไม่ต้องทำอะไรเลย เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เมื่อมีความเข้าใจแล้ว ก็จะมีการระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏแล้วก็พิจารณา จนกระทั่งมีความเข้าใจถูกต้องเพิ่มขึ้น

นี่คือ จีรกาลภาวนาซึ่งมีในพระไตรปิฎก การอบรมเจริญปัญญาต้องเป็นเรื่องยาว ต้องเป็นเรื่องนาน ต้องเป็นเรื่องละเอียด เพราะเหตุว่าเป็นปัญญาที่รู้สิ่งที่มีจริง ๆ ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ตามที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ตรัสรู้ว่าสภาพธรรมขณะนี้กำลังเกิดดับ ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะซึ่งเป็นพระสาวกรูปแรก ก็ได้รับรู้ตามความเป็นจริงในขณะที่ได้ฟังพระเทศนาจบลงว่า สภาพธรรมขณะนี้เกิดแล้วดับจริง ๆ ขณะนั้นจะเป็นหนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

แต่ถ้าไม่ใช่ปัญญาอย่างนี้ ก็เป็นตัวตนที่ไปทำ โดยที่ไม่ฟังพระธรรมให้เข้าใจว่า การตรัสรู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้บุคคลทั้งหลายได้อบรมเจริญปัญญาตามนั้น ก็คือ รู้สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้

กุศลของใครก็ของคนนั้น

ศุกล ทุกวันนี้มีผู้สงสัยเรื่องของการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะมารดาบิดาหรือผู้มีพระคุณ ทุกครั้งที่มีการทำบุญกฐิน หรือบริจาคเงินเพื่อศาสนกิจกฐิน สงสัยว่าการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะมีโอกาสไปถึงบุคคลที่เราปรารถนาให้ได้รับส่วนบุญกุศลนั้นได้หรือไม่ได้ครับ และถ้าไม่ได้ บุญนั้นจะไปอยู่ที่ไหน

สุ. ก่อนอื่นต้องทราบว่า ไม่ใช่มีโลกนี้โลกเดียวซึ่งเป็นที่เกิด ในโลกนี้เรามองเห็นกำเนิดที่ต่างกัน คือ มนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน แสดงให้เห็นสภาพของจิตที่ต่างกัน มนุษย์สามารถฟัง พิจารณา อบรมเจริญปัญญาได้ แต่ว่าสัตว์เดรัจฉานฟังไม่ออก เพราะฉะนั้นก็ไม่สามารถอบรมเจริญปัญญาได้อย่างมนุษย์

นี่คือ กำเนิดที่ต่างกันเพราะกรรม ถ้าเป็นผลของกุศล ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา หรือถ้าอบรมเจริญญาณจิตสามารถเกิดเป็นพรหม แต่ถ้าเป็นผลของอกุศล ก็เกิดในนรก เกิดเป็นเปรต เกิดเป็นอสุรกาย เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า มีภพภูมิอื่นด้วย

เพราะฉะนั้นการอุทิศส่วนกุศลก็ต้องแล้วแต่บุคคลนั้นไปเกิดที่ไหน ถ้าบุคคลนั้นเกิดในนรก ก็ไม่สามารถล่วงรู้อนาคตได้ ถ้าเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ไม่สามารถจะรู้และอนาคตได้ ถ้าเกิดเป็นเปรต สามารถจะรู้ อนาคตได้ ถ้าเกิดเป็นเทพหรือเป็นเทวดา ก็สามารถจะรู้ และอนาคตได้

เพราะฉะนั้นเวลาที่พูดถึงการอุทิศส่วนกุศล คนส่วนใหญ่คิดว่า ส่งไปให้เหมือนทางไปรษณีย์ แต่ความจริงให้ทราบว่า กุศล คือ จิตที่ตั้งงาม เพราะฉะนั้นเราจะเอาจิตที่ตั้งงามของเราไปยกให้ใครไม่ได้ เพราะว่าจิตเกิดขึ้น และดับไปเร็วมาก

ทุกคนกำลังมีจิต เพราะฉะนั้นทุกคนก็ทราบว่า จิตของทุกคนบางครั้งก็เป็นกุศล บางครั้งเป็นอกุศล เพราะฉะนั้นกุศลของใครก็ของคนนั้น ถ้าเราเห็นคนอื่นทำความดี เราอนุโมทนายินดีด้วยไหม ถ้าขณะที่เราอนุโมทนายินดีด้วย ให้ทราบว่าขณะนั้นเป็นกุศลจิต จึงสามารถจะยินดีได้ในกุศล ในคุณสมบัติของบุคคลอื่นขณะเป็นมนุษย์

ฉันใด ถ้าเราตายไปแล้ว เราเกิดในภพภูมิอื่น แล้วสามารถรู้ว่า ญาติพี่น้องก็ดี เพื่อนฝูงก็ดี เขายังระลึกถึงความดีที่เรามีต่อกัน แล้วเขาก็ทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้ เพื่อเราจะเกิดจิตยินดีอนุโมทนาขณะใด ขณะนั้นเป็นกุศลของเราที่ยินดีอนุโมทนา

เพราะฉะนั้นไม่ต้องพูดถึงคนอื่น เราเองขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ อนุโมทนาในคุณความดีของคนอื่นขณะใด ขณะนั้นเป็นกุศลจิตของเราเอง เพราะฉะนั้นเมื่อตายไป คนที่เราอุทิศส่วนกุศลให้ ถ้าเขาเกิดอนุโมทนายินดีขณะใด ก็เป็นกุศลของเขาขณะนั้น ไม่ใช่เราจะให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเขา หรือเราจะเอากุศลจิตของเราไปให้เขา ก็ไม่ใช่ เพียงแต่ว่า ทำดีให้เขาอนุโมทนา โดยอุทิศให้เขาเห็นว่า เราทำดีเพื่อให้เขาอนุโมทนาในกุศลจิต เขาเกิดจิตอนุโมทนา ก็เป็นกุศลของเขา

ต้องเข้าใจเรื่องของกุศล เป็นของแต่ละบุคคลเอง และไม่ว่าภพไหนชาติไหนก็เหมือนกัน ที่ทรงแสดงไว้ว่า เวลาที่อุทิศส่วนกุศลไปให้เปรต และเปรตเกิดอนุโมทนาก็พ้นจากสภาพของความเป็นเปรต เพราะจิตที่เป็นกุศลของเปรตที่อนุโมทนา แต่ถ้าเปรตไม่อนุโมทนา ก็ไม่ใช่กุศลจิตของเปรต กุศลกรรมของใคร ก็ให้ผลแก่คนนั้น

ไหว้เจ้าด้วยขนมจ้าง

ผู้ถาม วันนี้เป็นวันสารทจีน ชาวจีนทั้งหลายส่วนใหญ่ก็ซื้อขนมจ้างไปไหว้บรรพบุรุษและเจ้าที่ อยากเรียนถามว่า บรรพบุรุษจะได้รับขนมจ้างที่เอาไปไหว้หรือเปล่าเพราะขนมจ้างไหว้เท่าไรก็อยู่ตรงนั้น

สุ. อาหารของโลกมนุษย์ ก็เป็นอาหารอย่างที่เรารับประทานกัน คือมีขนมจ้าง ขนมเทียน เป็นกับข้าวต่าง ๆ แต่อีกภพภูมิหนึ่ง ไม่ต้องมีแม่ครัวแบบนี้ หรืออาจจะไม่ต้องการรสนมจ้างอีกต่อไป เพราะเหตุว่าถ้าเกิดเป็นเทพ รสทิพย์ เป็นอาหารที่อร่อยกว่าขนมจ้างหรือขนมในโลกนี้ทั้งหมด ถ้าเป็นสวรรค์ ทุกอย่างประณีตมาก สิ่งที่น่าดู น่าดู กลิ่นหอม รสก็เป็นทิพย์ และทุกอย่างก็สะดวกสบายมาก

เพราะฉะนั้นไม่ใช่บรรพบุรุษของเราต้องการขนมชนิดนี้ ถ้าสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดในภูมิอื่น ก็ต้องแล้วแต่ว่าเป็นภพภูมิอะไร แต่ข้อสำคัญที่สุดก็คือว่า เราซึ่งเป็น

บุตรหลานมีความกตัญญูทักเตือน และระลึกถึงบรรพบุรุษแล้วทำกุศล และอุทิศส่วนกุศลไปให้ เมื่อผู้ที่เราอุทิศให้ เกิดกุศลจิต เขาก็ได้รับผลของกุศล ไม่จำเป็นต้องเป็นชนมจ้าง ประณีตกว่าก็ได้

อจินไตยและธรรมนิยาม

บุษบงรำไพ คำว่า “อจินไตย” กับ “ธรรมนิยาม” มีความหมายเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไรคะ

สุ. คำว่า “อจินไตย” “จินต” หมายความว่าถึง “คิด” “อ” แปลว่าไม่ เพราะฉะนั้นหมายความว่าถึงธรรมที่ไม่ควรคิด เพราะเหตุว่าไม่ใช่วิสัยของผู้นั้นจะรู้ได้ เช่น เรื่องกรรมเราไม่สามารถรู้ได้เลยว่า ชาติก่อนเราทำกรรมอะไรมาแล้ว เราถึงได้มาเกิดเป็นคนนี้ และชาติหน้าต่อไป เราจะไปเกิดเป็นอะไร ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะฉะนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรคิด ในเมื่อมีสภาพธรรมปรากฏให้รู้ ให้เข้าใจ แทนที่จะไปคิดถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้ว หรือสิ่งที่ยังไม่มีเกิดขึ้น ก็อบรมปัญญาที่จะรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะเหตุว่าอยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้ อะไรก็ตามที่อยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้ ก็ควรรู้ ควรคิด แต่อะไรที่คิดแล้ว เราไม่มีปัญญาถึงขั้นที่จะรู้อย่างนั้นได้ ก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรคิด

เพราะฉะนั้นเรื่องกรรมก็ไม่ใช่เรื่องที่ควรคิด เรื่องวิบาก คือ ผลของกรรมซึ่งทุกคนทำมาแล้ว กรรมเป็นสิ่งที่ได้กระทำแล้ว และทุกวันนี้เราก็รับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เห็นขณะนี้ให้ทราบว่า เป็นผลของกรรม ได้ยินขณะนี้ก็เป็นผลของกรรม จะได้กลิ่น ลิ้มรส จะได้ลาภก็เป็นผลของกรรม จะสุขก็เป็นผลของกรรม จะทุกข์ก็เป็นผลของกรรม จะเสื่อมลาภก็เป็นผลของกรรม จะได้คำสรรเสริญหรือนินทาก็เป็นผลของกรรม แต่ไม่รู้ว่า วันไหน กรรมไหนจะให้ผล ขณะนี้เรานั่งอยู่ที่นี้ กำลังได้รับผลของกรรมนี้ แต่พรุ่งนี้หรือต่อไป จะได้รับผลของกรรมอะไรก็ไม่ทราบ

เพราะฉะนั้นเมื่อไม่รู้ ก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรจะต้องคิด ไม่อย่างนั้นวันนี้เราก็ต้องมานั่งคิดเดี๋ยวนี่ว่า พรุ่งนี้เราจะได้รับผลของกรรมอะไร จะมาทางตา หรือทางหู เย็นนี้เราจะได้รับผลของกรรมอะไร ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ เมื่อรู้ไม่ได้ ก็เป็น “อจินไตย” คือ ไม่ควรคิด

บุษบง แล้ว “ธรรมนิยาม” ละคะ

ส. “ธรรมนิยาม” หมายถึงเป็นธรรมนิยม หรือเป็นสภาพธรรมของธรรมนั้น ๆ ที่จะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น

สติปัฏฐานไม่มีการกะเกณฑ์

บุษบง เวลาสติปัฏฐานเกิด ถ้าได้กลิ่น ในขณะนั้นเราจะไม่รู้เลยใช่ไหมว่า เป็นกลิ่นดีหรือกลิ่นไม่ดี จะมีเฉพาะกลิ่นอย่างเดียว ใช่ไหมคะ

ส. เรื่องของสติปัฏฐาน คือ ขณะจิตซึ่งเกิดระลึก รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งเร็วมาก เพราะฉะนั้นไม่มีคำจำกัดความเลย เพราะเพียงระลึก แล้วคิดเรื่องอื่นก็ได้ ไม่ใช่ห้ามหรือไม่ใช่สั่ง ให้สติเกิดอยู่ตลอดเวลา

เพราะฉะนั้นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะเข้าใจความจริงของอนัตตา แม้แต่สติที่ระลึกก็ไม่ใช่เรา เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และพอระลึก แล้วก็ดับ เพราะฉะนั้นอาจจะหลงลืมสติต่อไปอีก หรืออาจจะมีสติระลึกลักษณะของปรมัตถธรรม สภาพธรรมที่มีจริง ๆ ต่อไปอีกก็ได้ เป็นเรื่องที่ไม่มีการกะเกณฑ์ หรือไม่มีระเบียบที่วางไว้ว่า ต้องเป็นอย่างนี้ ถ้ามีระเบียบหรือมีกฎเกณฑ์วางไว้ จะไม่มีทางเห็นความเป็นอนัตตา เพราะเป็นเราที่ทำ

เรื่องของธรรมเป็นเรื่องที่ย้อนกลับไปไม่ได้เลย เมื่อครุ่นก็ผ่านไปหมดแล้ว เพราะฉะนั้นมีสิ่งที่กำลังปรากฏเกิดขึ้นแล้ว และสิ่งนี้ก็กำลังดับด้วย แต่เมื่อปัญญาไม่ประจักษ์แจ้งก็ไม่เห็นว่า สภาพธรรมในขณะนี้กำลังเกิดดับผ่านไปทุกขณะ แต่การอบรมเจริญปัญญาจะทำให้ค่อย ๆ รู้สิ่งที่กำลังปรากฏขึ้น

สิ้นอายุหรือสิ้นกรรม

ศุกล เคยอ่านพบว่า มนุษย์เราเมื่อยังไม่ถึงวาระ คือ ตาย แต่เมื่อมีกรรมหนัก มาตัดรอน อาจจะทำให้ผู้นั้นตายก่อนถึงวัยอันควร สิ่งนี้มีจริงหรือไม่ และกรรมหนัก หมายถึงอะไร ขอความกรุณาจากท่านอาจารย์ช่วยยกตัวอย่างด้วย

สุ. ค่ะ มีจริง เพราะเหตุว่าไม่พ้นกรรม ไม่ว่าจะกรรมไหนทั้งสิ้น การที่จะสิ้นชีวิตเพราะหมดอายุ เช่น อายุขัยในยุคนี้นี้ก็ไม่เกิน ๗๕ ปี ใครอยู่เกินไปก็คือกรรมทำให้ยังไม่ตาย เพราะฉะนั้นก็ไม่พ้นกรรม และการสิ้นอายุเพราะสิ้นกรรม หมายความว่า กรรมที่ทำให้เป็นบุคคลนี้สิ้นสภาพ ต่อไปจะไปเกิดเป็นเทพหรือเป็นอะไร สิ้นสุดสภาพของความเป็นบุคคลนี้ ก็ทำให้สิ้นชีวิตได้ ก็ไม่พ้นกรรม

เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่ากรรมก็ยังคงมีอยู่ และอายุก็ยังไม่ถึงเวลาที่จะสิ้นชีวิต แต่มีกรรม ไม่พ้นกรรมอีกที่จะตัดรอน กรรมนั้นก็ตัดรอนได้ด้วยกำลังของกรรม นั้น เพราะฉะนั้นให้ทราบ ว่า ไม่พ้นจากกรรม ไม่ว่าจะเกิดหรือจะตาย

จะตายเพราะสิ้นกรรม หรือจะตายเพราะสิ้นอายุ หรือยังไม่สิ้นอายุ ยังไม่สิ้นกรรม เพราะมีกรรมอื่นมาตัดรอนให้ตาย

กรรมหนักมีทั้งฝ่ายกุศลกรรมและอกุศลกรรม ถ้ากรรมหนักฝ่ายกุศลก็เป็นพวกมาน ที่หลังจากที่สิ้นชีวิตแล้วและมานไม่เสื่อม ก็จะทำให้เกิดเป็นพรหม ถ้าเป็นทางฝ่ายอกุศลกรรมก็มีการฆ่ามารดา การฆ่าบิดา การฆ่าพระอรหันต์ การทำโลหิตพระผู้มีพระภาคให้ห้อ และการทำสงฆ์ให้แตกกัน ซึ่งนี่ก็เป็นเรื่องที่จะละเอียด เพราะว่าสมัยนี้ไม่มีพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่เราจะไปทำร้ายให้ห้อพระโลหิต หรือว่าไม่มีพระอรหันต์ที่เราจะฆ่าก็ตาม

แต่ให้ทราบว่ากรรมหนักที่เป็นอนันตริยกรรม ที่เป็นอกุศล ที่ทำให้เมื่อสิ้นชีวิตจากโลกนี้จากการเป็นมนุษย์แล้ว ต้องเกิดในอบายภูมิ เกิดในนรกทันที ไม่มีกรรมอื่นมาคั่น ที่จะให้เป็นอย่างอื่นก่อน

แต่ไม่ควรจะกังวลหรือคำนึงถึง เพราะเรื่องกรรมเป็นเรื่องที่เราไม่รู้ เป็นอจินไตยอย่างที่กล่าวถึง เพราะเหตุว่าถึงแม้ไม่ได้ฆ่ามารดา ไม่ได้ฆ่าบิดาก็จริง แต่

กรรมอื่นก็ทำให้ตกนรกได้เหมือนกัน ไม่ใช่แต่เฉพาะอนันตริยกรรมเท่านั้น แต่ให้ทราบว่า ถ้าเป็นอนันตริยกรรมแล้ว ต้องตกนรก โดยไม่มีกรรมอื่นมาคั่น

นี่คือ ความต่างกัน คือ อนันตริยกรรมให้ผลแน่นอน แต่ถ้าไม่ใช่อนันตริยกรรม ก็แล้วแต่กรรมใดจะให้ผล

อย่างไรก็ต้องเกิดแน่ เพราะฉะนั้นต้องทำกุศลมาก ๆ เพราะไม่รู้ว่า ในอดีตชาติ นั้นเคยสะสมอกุศลมามากเท่าไรแล้ว เพราะฉะนั้นก็อาจจะมีความเข้าใจว่า กุศลทำเท่าไรก็ไม่พอ

ศีล สมาธิ ปัญญา

ศุกล ปัญญาเกิดจากสมาธิ ที่เรียกว่า ปัญญาสมาธิมีไหม ศีล สมาธิ ปัญญา

สุ. สมาธิมี ๒ อย่าง มิจจาสมาธิและสัมมาสมาธิ เพราะฉะนั้นปัญญา ไม่ได้เกิดจากมิจจาสมาธิแน่นอน ขณะนี้ก็มีสมาธิเกิดกับจิตทุกขณะ แต่ยังไม่ปรากฏ ลักษณะที่ตั้งมั่นคงที่จะปรากฏว่า เป็นลักษณะของสมาธิ มีจิตตั้งมั่นในอารมณ์หนึ่ง อารมณ์ใดนาน ๆ ลักษณะของสมาธิก็ปรากฏ

แต่ให้ทราบว่า ขณะใดที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ขณะนั้นเป็นมิจจาสมาธิ ทั้งหมด เพราะฉะนั้นไม่ใช่ว่าปัญญาเกิดจากสมาธิ แต่ให้ทราบว่า ขณะใดก็ตามที่มีสมาธิ แต่ไม่ประกอบด้วยปัญญานั้น เป็นมิจจาสมาธิ

ศุกล และมีคำถามต่อท้ายเขียนว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

สุ. คนที่มีศีล แต่ไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญาก็มี ใช่ไหมคะ คนที่มีสมาธิแต่ไม่มีปัญญาก็มี แต่ผู้ใดที่มีปัญญา ผู้นั้นก็มีทั้งศีล สมาธิด้วย

ไม่มีปัญญาดับกิเลสไม่ได้

ศุกล ขอรบกวนเรียนถามท่านอาจารย์ ช่วยแนะวิธีประยุกต์หลักธรรมให้มาใช้ กับชีวิตการทำงานประจำวัน ให้มีความสุข ความสงบ ราบรื่นด้วยครับ

ส ผู้ต้องการวิธี เหมือนยา เอาไปรับประทาน แต่ให้ทราบว่าย่ายังมีกิเลสอยู่ ที่จะมีความสุขราบรื่นทั้งนอกบ้านในบ้านเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และกิเลสทั้งหมดจะลดน้อยลงก็ต่อเมื่อมีปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว ไม่มีทางเลย ซึ่งใครจะหายา หาวิธี หาอะไรก็ตามแต่ ที่คิดว่าตนเองจะเป็นสุข

เพราะฉะนั้นแทนที่จะคิดว่า จะเอาธรรมข้อใด หรืออะไรก็ตาม อบรมเจริญปัญญา แล้วก็จะประพฤติปฏิบัติตามธรรมได้มากขึ้น เพราะว่าขณะนี้ถ้าจะถามคนทุกคนว่าความโลภดีไหม ตอบว่า ไม่ดี ละเสีย ละได้ไหม บอกให้ละเฉยๆ ก็บอกแล้วว่าไม่ดีก็อย่ามีสิ ได้ไหม ไม่ได้ เพราะอะไร เพราะไม่มีปัญญาที่จะเห็นโทษของโลภะจริง ๆ

โทษะดีไหม ทุกคนก็บอกว่าไม่ดี เมื่อไม่ดีก็อย่าเกิดสิ ละเสีย แต่ทราบได้ที่ยังไม่มีปัญญา ก็ละโทษะไม่ได้ เพราะฉะนั้นอกุศลทั้งหมดเป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งนั้น แต่ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว ไม่มีใครสามารถไปยับยั้งอกุศลไม่ให้เกิด

บางคนก็ชื่นชมวิธีของนักจิตวิทยา นักปรัชญา ที่พยายามใช้คำพูดหาหนทางพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ และประเล้าประโลมให้จิตใจสบายขึ้น แต่ไม่ใช่หนทางดับกิเลส อย่างไรก็ตามก็ยังเกิดโกรธ เกิดโลภ เกิดหลงมากหรือน้อยในวันใดวันหนึ่ง แต่พระธรรมที่มีพระผู้มีพระภาคทรงแสดงสามารถดับกิเลสได้ ไม่เกิดอีกเลย

เพราะฉะนั้นทุกคนต้องการเพียงไม่ให้มีโลภะเดียวเดียว ไม่ให้มีโทษะเดียวเดียว หรือต้องการดับอกุศลทั้งหมด ถ้าจะดับอกุศลทั้งหมด ทางอื่นไม่มีเลย นอกจากจะอบรมเจริญปัญญา แล้วก็ไม่ใช่ปัญญาตามความคิดด้วย ต้องเป็นปัญญาที่เกิดจากการศึกษาเข้าใจพระธรรมจริง ๆ จึงจะเป็นปัญญาได้

ชักชวนไปปฏิบัติ ๑

ศุกล เนื่องจากกระผมเคยได้สนทนาธรรมกับบางท่าน ก็พูดถึงปัญหาของคนหนุ่มสาวในปัจจุบันนี้ว่า น่าจะมีสิ่งยึดเหนี่ยวหรือบังคับจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน เพราะว่า

ผลของการที่คนหนุ่มคนสาวไปยึดถือสิ่งที่สนุกเพลิดเพลิน เช่น สถานเริงรมย์ต่าง ๆ นำมาซึ่งความเสียหายและความเดือดร้อน

เพราะฉะนั้นพูดถึงการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นมิจฉาสมาธิหรือจะเป็นสัมมาสมาธิ เขาก็พูดว่า ดีกว่าปล่อยให้คนหนุ่มสาวไปใช้ชีวิตในทางที่ไม่ก่อประโยชน์ให้ตัวเองและครอบครัว เพราะฉะนั้น ก็สนับสนุนให้การไปปฏิบัติโดยให้นั่งสมาธิตามวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไรครับในเรื่องนี้

ส. ถ้าใช้คำว่า “สมาธิ” ไม่ผิด และก็บอกให้เขารู้ด้วยว่า นี่ไม่ใช่สัมมาสมาธิ ก็ไม่ผิด คือ ให้ความจริง ให้ความถูกต้อง ไม่ใช่สิ่งที่ไม่ใช่สัมมาสมาธิ ก็บอกว่า เป็นสัมมาสมาธิ แต่บอกว่าเป็นคือ มิจฉาสมาธิ มีผลอย่างนี้ แต่ว่าไม่ใช่สัมมาสมาธิ ไม่ใช่หนทางปฏิบัติที่ทำให้รู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ศก แต่ว่าความเห็นของผู้ใหญ่ท่านนั้นก็ไม่ได้มีปัญญารู้แจ้งอะไร เป็นแต่เพียงว่า ดีกว่าปล่อยให้ไปใช้ชีวิตในทางที่เกิดความเดือดร้อนและเสียหาย เพราะฉะนั้นไม่ต้องกล่าวว่า จะเป็นกุศลหรืออกุศล แต่อย่างน้อย ๆ ก็เป็นสิ่งที่ดีงาม จึงได้มีการชักชวนกันไปปฏิบัติธรรม อย่างเช่นเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มักจะมีการเชิญชวนและมีภาพปรากฏมา ซึ่งถ้าจะพูดกันถึงประโยชน์ในความเข้าใจของกระผมคิดว่า คงจะเป็นเรื่องละเอียดมากกว่าที่จะไปบอกว่า ควรหรือไม่ควรไปปฏิบัติครับ

ส. ก็บอกเขาตามความเป็นจริงว่า ไปทำสมาธิ และสมาธิไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะว่าการไปโรงเรียนก็มีหลายวิชา แต่ไม่ใช่ไปโรงเรียน นี่ไปทำสมาธิ

ศก ถ้าอย่างนั้นก็ไม่เป็นเรื่องเสียหายอะไร ใช่ไหมครับ

ส. ให้เขาเข้าใจถูกว่า นี่คือสมาธิ และก็ไม่ใช่สัมมาสมาธิ ไม่ใช่มรรคมีองค์ ๘ ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญาก็ไม่ใช่สัมมาสมาธิแน่นอน มิจฉาสมาธิไม่ใช่มีแต่เฉพาะประเทศไทย ทุกประเทศมี และบางประเทศก็ยังบอกว่า เป็นหนทางที่จะรู้แจ้งนิพพาน อย่างเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็มี ติดป้ายประกาศแล้วคนก็ตื่นตื่นไป โดยที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรม และไม่มีเครื่องวัด แต่ถ้าศึกษาพระธรรมก็สามารถชี้แจงว่า เป็นมิจฉาสมาธิ

เพราะอะไร ไม่ใช่กล่าวเฉย ๆ ว่า เป็นมิจฉาสมาธิ ต้องมีเหตุผลด้วยว่า เป็นมิจฉาสมาธิ เพราะอะไร

ชักชวนไปปฏิบัติ ๒

ผู้ถาม ผู้สอนจะต้องประกาศว่า สมาธิที่สอนนำไปถึงที่สุด คือ ความหลุดพ้น หรือนิพพาน หรือว่าผลที่ตามมาคืออะไร ไม่เห็นมีที่ไหนบอกเลยว่า เป็นมิจฉาสมาธิ ตัวผู้ไปศึกษาก็ไม่มีโอกาสได้ทราบ หรือผู้ปกครองที่ส่งเด็กไป ก็ไม่มีความรู้พอที่จะตัดสินใจได้ว่า เป็นสมาธิชนิดไหน มันลำบากตรงนี้ ขอเรียนถามอาจารย์

ส. เพราะฉะนั้นผู้ฟังไตร่ตรองคำที่ได้ฟัง นี่สำคัญที่สุด คือ ผู้ฟังมีสิทธิ คนที่พูดอยากจะพูดอะไรก็ได้ แต่คนฟังรู้ว่า คำพูดนั้นถูกหรือผิด คำพูดนั้นจริงหรือเท็จ

เพราะฉะนั้นไม่ใช่หมายความว่า เมื่อเป็นผู้พูดแล้วเราจะต้องเชื่อ ในพระพุทธศาสนาไม่มีเลยที่จะมีการบังคับให้เชื่อ หรือเชื่อเพราะเป็นครู เชื่อเพราะเป็นอาจารย์ก็ได้ แม้แต่ได้ยินได้ฟังมาจากพระโอรสหรือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังไม่ต้องเชื่อ จนกว่าจะไตร่ตรองว่า คำนั้นถูกต้องเป็นความจริง

เพราะฉะนั้นผู้พูด พูดไปเถอะ จะพูดอย่างไรก็ได้ แต่ผู้ฟังตัดสินใจเอง เพราะผู้ฟังมีวิจยญาณ มีเหตุมีผลว่า คำพูดนี้ถูก หรือว่าคำพูดนี้ผิด ถ้าอยากจะเชื่อ ไม่ไตร่ตรองก็ช่วยไม่ได้

แต่ผู้ที่แสวงหาความจริง คือ สัจธรรม ผู้นั้นไม่ต้องการของหลอก ของลวง ของเท็จ ผู้ที่แสวงหาสัจธรรมต้องการความจริง และรู้ว่า ความจริงนั้นต้องมีเหตุผล และต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ โดยเฉพาะถ้าเป็นคำของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด ต้องเป็นเรื่องละ ถ้าเรื่องอะไรก็ตาม เพื่อได้ นั่นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปทำแล้วจะได้อะไร นั่นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทราบได้เลยว่า ละทั้งหมด ตั้งแต่ฟัง ละความไม่รู้ ละความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ละความไม่มีเหตุผล ให้เข้าใจในเหตุผล ให้เข้าใจความจริงของสภาพธรรมอย่างถูกต้อง นั่นจึงจะเป็นคำสอน แต่ถ้าไปแล้ว จะได้ นั่นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่

เคยมีคนไข้เข้าไปหาบางท่าน ที่ท่านก็ไขว่คว้าหาสายสร้อย นาฬิกามาให้สารพัดอย่าง ถ้าไปถามผู้นั้น บอกท่านว่า เราไม่ได้ต้องการเลย ไม่ว่าจะเป็นแหวนเงินทอง ไม่ได้มีความต้องการในสิ่งนั้น ขอพึงธรรมที่จะทำให้ไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้นได้จริง ๆ ให้ดับโลภะหมดเป็นสมุจเฉท ท่านผู้นั้นจะสอนได้ไหม ในเมื่อท่านคว่าอะไรต่ออะไรมาให้ ก็แสดงให้เห็นว่า ท่านเห็นผู้นั้นยังมีโลภะ ความต้องการ แต่คนที่ต้องการปัญญาจริง ๆ ไม่ได้ต้องการอะไร แม้แต่นิพพานก็ไม่ต้องการ ต้องการความรู้ความเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าจะเพิ่มขึ้น จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง

เรื่องนิพพานไม่ต้องห่วง ต้องถึงถ้าเป็นผู้เดินทางที่ถูก แต่ถ้าเป็นผู้ต้องการนิพพาน แต่ไปผิด ไม่มีความรู้อะไรเลย และก็เชื่อว่าได้นิพพาน ก็เหมือนกับคนตาบอดที่ได้ผ้าดำมา และคนอื่นก็บอกว่า นี่ผ้าขาว คนนั้นก็ปลาบปลื้มใจ คิดว่าตนเองได้ผ้าขาวมาแล้ว แต่ความจริงก็คือผ้าดำ เพราะว่าตาเขาไม่สามารถเห็นได้ แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม เหมือนรักษาคนตาบอดให้มองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริงด้วยตัวของตัวเอง

อย่าคิดว่า คนที่พูด คนอื่นจะเชื่อ คนฟังมีสิทธิที่จะพิจารณาว่า ถูกหรือผิด ไม่จำเป็นต้องเชื่อ สามารถแสดงความคิดเห็นหรือขัดแย้งก็ได้ถ้าไม่เห็นด้วย แต่ผลก็คือว่า ถ้าสิ่งใดผิด ต้องยอมรับว่าผิด ถ้าสิ่งใดถูกก็ยอมรับว่าถูก การสนทนาธรรมนั้นจึงจะมีประโยชน์

พระเถระท่านหนึ่ง ก่อนที่ท่านจะแสดงธรรม ท่านกล่าวเลยว่า เมื่อฟังแล้วก็ให้มีเหตุผล หมายความว่า ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้บอก และถ้าพิจารณาแล้ว จึงสมควรที่จะเห็นด้วย หรือเห็นว่าถูก

ทำสมาธิต้องมีความเข้าใจ ๑

ผู้ถาม การทำสมาธิหรือการนั่งปฏิบัติ คือ นั่งหลับตาเจริญภาวนาจะได้กุศลแรง ที่นี้ก่อนจะนั่งภาวนา หรือกล่าวคำว่า “พุทโธ” จะต้องรักษาศีลมาก่อน ถือศีล ๕ หรือศีล ๘ ก็ตามโดยเคร่ง เพราะฉะนั้นศีลก็จะเป็นการดับกิเลสเบื้องต้นก่อนทำ

สมาธิ เพราะฉะนั้นโดยเหตุผลนี้ก็น่าจะมีเหตุว่า การทำสมาธิ น่าจะเป็นกุศล ขอเรียนถามอาจารย์

ส. ตอนแรกที่ได้ฟัง ได้ฟังว่า การทำสมาธิจะได้กุศลแรง ใช่ไหมคะ

ผู้ถาม ใช่ครับ

ส. เรื่องเอา ใช่ไหมคะ เรื่องได้ ใช่ไหมคะ ไม่ใช่เรื่อง “ละ” เลย เพราะฉะนั้น กุศลก็เป็นเรื่องละ ไม่ใช่เรื่องได้ นี่ก็ต่างกันแล้ว กุศลก็คือขณะใดที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ จึงเป็นกุศล แต่ขณะใดที่ต้องการ ขณะนั้นจะไม่ใช้กุศลเลย

นี่เป็นเรื่องละเอียดที่ต้องแยกแม้แต่ในขั้นของการฟัง ลักษณะของโลภะ ความติดข้อง ต้องการไปหมดทุกอย่าง ต้องการแม้กุศล ถ้าถามใคร ๆ ดู ก็บอกว่าอยากได้ กุศลหรือพูดอีกแบบหนึ่งคือ อยากได้บุญ ทำไมเอาของไปถวายพระ ก็อยากได้บุญ อะไร ๆ ก็อยากได้บุญโดยที่ไม่ทราบ จนต้องถามว่า ทำอย่างนี้เป็นบุญไหม คือ ไม่รู้จักบุญ แต่อยากได้บุญ และคิดว่าที่ทำไปนั้นเป็นบุญ

นี่ก็แสดงให้เห็นถึงความละเอียดที่จะต้องสะสมตั้งแต่ขั้นต้น ให้เข้าใจจริงๆ ว่า “บุญ” คือ จิตที่ดีงาม จิตที่ดีงามก็คือ ขณะที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ไม่มีอกุศลใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ ขณะใดที่จิตใจสะอาด ประกอบด้วยสภาพจิตที่ดี ขณะนั้นถึงจะเป็นกุศล หรือเป็นบุญ

เพราะฉะนั้นถ้ามีการอยากได้ ขณะที่อยากได้ สภาพที่กำลังอยากได้ไม่ใช่บุญ เพราะฉะนั้นจะกล่าวว่า “ได้บุญ” จะได้บุญแล้วก็ทำ เพราะต้องการได้บุญ ขณะนั้นต้องเป็นอกุศลแน่นอน จะเป็นบุญไปไม่ได้

และอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ทำสมาธิแล้วจะได้บุญ ถ้ายังไม่รู้ว่า “บุญ” คือ ขณะไหน จะไม่รู้เลย ก็ยังคงเป็นโมหะ

ในวิสุทธิมรรค มีการอบรมเจริญภาวนา และมีอารมณ์ของสมถภาวนา ๔๐ อย่าง เริ่มต้นด้วยกสิณ คือ เอาดินมาทำเป็นวงกลมแล้วเพ่งดูเพื่อให้จิตสงบ คนที่อ่านวิสุทธิมรรคทำตามนั้น แต่ผลก็คือว่า ไม่มีปัญญาหรือไม่มีความเข้าใจ ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า จิตขณะที่สงบต่างกับขณะที่ไม่สงบอย่างไรในขณะนี้ เพราะเหตุว่าจิตเกิดดับสลับเร็วมากจนยากที่จะรู้ว่า จิตที่สงบนั้นต่างจากจิตที่ไม่สงบ

ขั้นนี้ต้องมีก่อนในการทำสมาธิที่เป็นสมาธิ แต่ถ้าไม่มีการระลึกถึงสภาพของจิตเลย ไม่มีความต่างกันเลย มีแต่ความต้องการเหมือนเดิม เพียงแต่ย้ายสิ่งที่ถูกต้องการเท่านั้นเอง ก่อนที่จะทำสมาธิก็ต้องการอาหารอร่อย ต้องการเสียงเพราะ ๆ ต้องการฟังเพลง นั่นคือก่อนสมาธิ แต่พอทำสมาธิ ก็ไม่ต้องการรูป ไม่ต้องการเสียง ไม่ต้องการกลิ่น ไม่ต้องการรส แต่ต้องการใจสบาย ๆ ที่ไม่กังวล ไม่เดือดร้อน ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่คิดมาก ไม่ห่วงใย ก็เลยคิดว่า ขณะนั้นเป็นกุศล

แต่ความจริงขณะที่กำลังพอใจสิ่งใดก็ตาม ขณะนั้นเป็นอกุศลเป็นความติดข้อง และเป็นลักษณะของโลภะ

เพราะฉะนั้นจึงต้องศึกษาอย่างละเอียดในความต่างของอกุศลจิตกับกุศลจิต และอย่าเป็นผู้ที่เชื่อง่าย แต่เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งสัมปชัญญะที่นี้ก็คือ ปัญญา ต้องมีปัญญาพร้อมสติที่จะรู้ลักษณะของจิตที่กำลังเกิดดับอยู่ในขณะนี้

ทำสมาธิต้องมีความเข้าใจ ๒

ทุกคนบอกว่า รู้จักใจของคนอื่น เหมือนกับรู้จักใจของเขาจริง ๆ เพียงแต่สังเกตดูจากกิริยาอาการภายนอก ใจของตัวเองก็ยังไม่รู้ แล้วจะไปรู้ใจของคนอื่น คิดดูว่า ไกลไหม หรือว่าบางคนอาจจะชินต่อการเดา เป็นนักเดา นักวิพากษ์วิจารณ์ บอกได้เลยว่า จิตคนนี้เป็นอย่างนี้เป็นอย่างนั้น พูดอย่างนี้ ใจเขาเป็นอย่างนี้ อย่างนั้น แต่ถ้าไม่เป็น ผู้เจริญสติ รู้จิตของตนเองก่อน ไม่สามารถจะรู้ความละเอียดของจิตของคนอื่นได้ว่า ภายหรือวาทีก้าวออกไปนั้น ด้วยจิตประเภทใด

แต่เพราะเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ รู้สภาพจิตของตนเอง สามารถที่จะรู้ว่าการเคลื่อนไหวทำอย่างนี้เป็นเพราะอกุศลจิต หรือว่าการเคลื่อนไหวกระทำอีกอย่างหนึ่งเป็นเพราะกุศลจิต ถ้าไม่มีสติสัมปชัญญะ เพียงเรียนจากตำราว่า ถ้าฟังธรรมก็เป็นกุศล ถ้าสวดมนต์ก็เป็นกุศล แต่ลองคิดจริง ๆ ว่า เวลาสวดมนต์บางทีก็งง บางทีก็สวดเร็ว ๆ ให้จบ บางทีเสียงอื่นก็ดังแทรกมา แล้วก็ตกใจ ขณะที่ตกใจจะเป็นกุศลได้อย่างไร ก็ไม่เป็น

เพราะฉะนั้นในการกระทำแต่ละอย่าง จะมีจิตหลายประเภทที่เกิดดับสลับกัน ผู้ที่อบรมเจริญกุศลขึ้นความสงบของจิต ที่จะทำให้จิตตั้งมั่นคงเป็นสมาธิ ต้องมีสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่าลักษณะของกุศลจิตต่างกับอกุศลจิต แล้วก็เจริญกุศलयิ่งขึ้น จิตสงบยิ่งขึ้น อย่างนั้นจึงจะเป็นกุศล แต่ถ้าไม่ใช่โดยลักษณะนี้ เพียงแต่จะทำสมาธิแล้ว เป็นมิจฉาสมาธิแน่นอน ไม่ใช่สัมมาสมาธิ เพราะฉะนั้นก็ไม่ต้องพูดถึงเรื่องศีล เพราะเหตุว่าเป็นไปด้วยความไม่รู้ทั้งหมด

และจริง ๆ แล้วขณะนี้ ถ้าย้อนไปถึงสมัย ๒,๕๐๐ กว่าปี สมมติว่าเป็นที่พระวิหารแห่งหนึ่งแห่งใด คนที่ไปฟังพระธรรมก็ยังมีโลภะ โทสะ โมหะเหมือนกับคนยุคนี้สมัยนี้ แต่ว่าในขณะที่ฟัง มีการสะสมมาที่จะเข้าใจสิ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัส และพิจารณารู้ความจริงในขณะนั้นได้ จิตในขณะนั้นสงบ ประกอบพร้อมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ไม่จำเป็นต้องไปรักษาศีลมาก่อน ซึ่งเมื่อไรจะได้ศีลครบก็ไม่ทราบ ไม่จำเป็นต้องไปทำอย่างอื่นมาก่อน แต่ในขณะนั้นเอง เพราะมีความเข้าใจ ขณะใดที่เข้าใจ ขณะนั้นมีสมาธิด้วย ไม่ต้องไปทำสมาธิต่างหาก

เพราะฉะนั้นจะเอาสมาธิที่ไม่มีความเข้าใจ หรือว่าจะเข้าใจ เพราะเหตุว่าในขณะนั้นก็มีสมาธิด้วย โดยที่ว่าไม่ใช่เราต้องไปทำ แต่ว่าเป็นสภาพธรรมที่เกิดพร้อมกันอยู่เอง เพราะถ้าไม่มีสมาธิ ไม่เข้าใจ ไม่พิจารณา ไม่ตั้งใจฟัง ปัญญาก็เกิดไม่ได้ แต่ว่าเวลาที่มีปัญญา ก็หมายความว่า ขณะนั้นต้องมีความสงบของจิตใจแล้ว ขณะที่เข้าใจ ขณะนั้นสงบจากอกุศล

คิดด้วยโลภะ แต่ไม่รู้

ผู้ถาม หนูคิดว่า หนูทำทานกับคนตาบอด อาจจะทำให้ชาติหน้าภพหน้าหนูมีสายตาที่เป็นปกติ ไม่ทราบว่า เป็นอกุศลจิตหรือเปล่าคะ

ส. ต้องแยกกันนะคะ ต้องรู้ว่า ขณะที่เราให้เขา เราหวังอะไรหรือเปล่าคะ เวลาให้ หวังอะไรหรือเปล่า

ผู้ถาม ก็ไม่เชิงหวัง เป็นแต่เพียงคิดว่า เราอาจจะมีสายตาดีขึ้นบ้าง

สุ. คิดหลังให้ หรือคิดกำลังให้ หรือก่อนให้

ผู้ถาม คิดก่อนให้ค่ะ

สุ. คิดก่อนให้ เป็นเหตุที่ให้ ใช่ไหมคะ

ผู้ถาม ไม่ใช่ค่ะ

สุ. ก็คิดก่อน เพราะฉะนั้นถามว่า คิดอย่างนี้ก่อนให้ หรือว่ากำลังให้ หรือว่าหลังจากที่ให้แล้ว

ผู้ถาม จะเป็นการคิดก่อนให้ แต่ไม่ได้หวังว่าจะเกิดจริง ๆ เพียงแต่ว่า เหมือนกับเป็นสิ่งที่ไม่รู้ได้

สุ. แล้วหวังบ้างไหมคะ

ผู้ถาม ไม่หวังเลย เพียงแต่คิด

สุ. คิดเฉย ๆ แต่ไม่หวัง เข้าใจความคิดใหม่ว่า เป็นแต่เพียงคิด นั้นคิดด้วยโลภะไม่ต้องอะไรเลย พຼຽນนี้วันศุกร์ แะคิดอย่างนี้ จิตอะไรคิด เพราะว่าจิตใจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ แยกอย่างนี้ได้ คือ กุศลกับอกุศล

จิตที่เป็นกุศล คือ จิตที่ดีงาม คิดไปในเรื่องทาน ในเรื่องศีล ในเรื่องการช่วยเหลือคนอื่น ในเรื่องการทำตนให้เป็นประโยชน์ ในเรื่องการอบรมเจริญปัญญา ขณะนั้นเป็นกุศลจิต แต่นอกจากนั้นแล้วเป็นอกุศล คือ คิดด้วยโลภะ หรือคิดด้วยโทสะ คิดด้วยความติดข้อง

ถ้าไม่มีเรื่องในใจสักเรื่องหนึ่ง เราคงไม่คิดว่า “พຼຽນนี้วันศุกร์” หรือถ้าคิดขึ้นมาว่า “บางลำพู” ก็คงจะมีอะไรสักอย่างที่ทำให้เราต้องคิด “บางลำพู” จะไปซื้อของที่นั่น หรือไปธุระ หรือมีเหตุการณ์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับค่านัน มิฉะนั้นค่านันก็คังไม่เกิด หรือไม่มีจิตที่คิดถึงค่านัน ให้ทราบว่แม้ความคิดของทุกคน ไม่มีใครไปบังคับความคิดเกิดขึ้น เราถึงได้รู้ว่ ขณะนั้นคิดเรื่องนี แต่มีสภาพ มีเหตุปัจจัยที่จะทำใหความคิดเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นขณะที่คิดในแต่ละวันที่ไม่เป็นไปในเรื่องทาน ไม่เป็นไปในเรื่องศีล ไม่เป็นไปในเรื่องของการเจริญกุศลแล้ว ถ้าจิตใจไม่ขຸນมัว ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิตที่คิดเป็นจิตที่ติดข้อง จึงคิดเรื่องนั้น เวลาที่ดูโทรทัศน์หรืออ่านหนังสือพิมพ์ คิดหรือเปล่าคะ

ผู้ถาม คิดค่ะ

ส. นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ที่จะไม่คิดนั้น ไม่มีเลย เวลาที่ไม่อ่านหนังสือพิมพ์ ไม่ดูโทรทัศน์ คิดหรือเปล่า ก็คิดอีก เพราะฉะนั้นความคิดของเราวันหนึ่ง ๆ เป็นอกุศลมาก

ที่กล่าวว่า “ไม่หวัง” ก็ลองดูแล้วกัน เพียงแต่คิดว่า “พรุ่งนี้วันศุกร์” ก็ยังคิดด้วยโลภมูลจิต จิตที่ติดข้อง เพราะฉะนั้นที่คิด แล้วบอกว่า ไม่หวังนั้น จะเป็นจิตอะไรที่คิด ก็ต้องเป็นโลภะ เป็นความหวัง

เพราะฉะนั้นโลภะแนบเนียนมาก เราใช้เขาชื่อเดียวว่า “โลภะ” ความโลภ ความต้องการ ความติดข้อง แต่ลักษณะอาการของโลภะมีมากมาย เช่น คำว่า “อาสา” ก็เป็นอีกชื่อหนึ่งของโลภะ ภาษาบาลีหมายถึง “ความหวัง”

เย็นนี้หวังอะไรบ้าง เพียงแต่ว่าจะรับประทานอะไร เห็นไหม โลภะแล้ว หวังที่จะรับประทานสิ่งนั้น สิ่งที่กำลังคิดอยู่ เพราะฉะนั้นให้ทราบว่ ลักษณะของโลภะมีมากจนกระทั่งเราไม่รู้จัก เพราะว่าเราอยู่กับเรามาตั้งแต่เกิด ก่อนจะหลับ จิตเป็นอะไร พรุ่งนี้จะทำอะไร หรืออะไรก็แล้วแต่ ก็ไม่พ้นจากโลภะอีก หลับไปกับโลภะ คือ เรื่องที่คิดด้วยความติดข้องในเรื่องนั้น

การที่จะรู้ว่า จิตเป็นอกุศล มีอกุศลที่ต่างกันพอสังเกตได้ คือ ถ้าใจสบาย ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต ถ้าใจไม่สบาย ขุ่นเคือง กังวลนิดหน่อย ขณะนั้นเป็นอกุศลอีกประเภทหนึ่ง คือ เป็นโทสมูลจิต เป็นจิตที่ประกอบด้วยโทสะ ความโกรธ

เพราะฉะนั้น ยากที่จะพ้น ที่จะกล่าวว่าไม่หวัง ถ้าคิดจริง ๆ แล้วก็เป็นความติดข้อง ซึ่งเราไม่รู้เองว่า ขณะนั้นเป็นความหวังชนิดหนึ่ง

อยากได้ปัญญาก็เป็นโลภะ

ผู้ถาม เรื่องโลภะที่ท่านอาจารย์ว่ามี shade คือ เข้มไปจนกระทั่งถึงจางไหมคะ

ส. ค่ะ ทุกอย่างค่ะ ไม่ว่าโทสะก็เหมือนกัน ตั้งแต่จางจนกระทั่งถึงเข้ม

ผู้ถาม ที่นี่ยังที่ท่านอาจารย์ว่าเมื่อคืนนี้ว่า “เมื่อคืนนี้วันศุกร์” หวังอะไรไหม อาจจะไม่หวังวันศุกร์ แต่เลยไปถึงวันเสาร์ คือ เหลืออีกวันเดียวที่ได้ฟังท่านอาจารย์สุจินต์ครึ่งชั่วโมง อีกวันเดียว คือ วันเสาร์ที่จะได้ฟังเต็มชั่วโมงแล้ว อันนี้ก็คงจะเป็น โลกะ ใช่มั้ย

สุ. แล้วแต่นะคะ คือ ถ้าเป็นไปในเรื่องของกุศล แล้วจิตใจเบาสบาย ไม่ติดข้อง ต้องไม่ติดข้องด้วย ถึงจะเป็นกุศล ถ้าติดข้องแม้นิดหน่อย ขณะนั้นก็ เป็นอกุศล แต่อกุศลที่เบาบาง ที่จาง อย่างโลกะท่านใช้คำว่า “สมโลกะ” คือ ธรรมดา ๆ ในชีวิตประจำวัน ระดับยังไม่สูงจนกระทั่งมองเห็น แต่ถ้าระดับที่ผิดจากปกติ ท่านใช้คำว่า “วิสมโลกะ” แสดงให้เห็นระดับที่เข้มข้น

ผู้ถาม ได้ฟังมาถึงตรงนี้ก็เลยข้องใจอยู่นิดหนึ่งที่อาจารย์อธิบายว่า เกี่ยวข้องหรืออยากได้

สุ. ติดข้องค่ะ ไม่ใช่เกี่ยวข้อง

ผู้ถาม แม้กระทั่งมาฟังอาจารย์ฟังบรรยาย อยากได้ปัญญา อันนี้ก็ยิ่งถือว่าติดข้องกลายเป็นอกุศลจิต เรียนธรรมเพื่อให้ได้ปัญญา ทำไมยังจะเป็นอกุศลจิต

สุ. สิ่งทีอกุศล คือ โลกะ ไม่สามารถติดข้องได้ หรือเป็นอารมณ์ได้ มีอยู่ ๙ อย่าง เรียกว่า นวโลกุตตรธรรม คือ มรรคจิต ๔ ผลจิต ๔ และ นิพพาน โลกะไม่สามารถต้องการนิพพานได้เลย ไม่มีโอกาสที่จะเฉียดใกล้นิพพานได้ เพราะว่าเป็นลักษณะที่ตรงกันข้าม

และผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมมีนิพพานเป็นอารมณ์เป็นพระอริยบุคคล คือ โลกุตตรจิต ๘ ประเภทคือ โสตาปัตติมัคคจิต โสตาปัตติผลจิตของพระโสดาบัน สกทาคามีมัคคจิต สกทาคามีผลจิตของพระสกทาคามีบุคคล อนาคามีมัคคจิต อนาคามีผลจิต เป็นจิตของพระอนาคามีบุคคล อรหัตตมัคคจิต อรหัตตผลจิตเป็นจิตของพระอรหันต์

นี้แสดงให้เห็นว่า แม้พระอริยบุคคลที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ก็ยังมีกุศลจิตและอกุศลจิต แต่ขณะใดที่กำลังประจักษ์แจ้งนิพพาน ขณะนั้นเป็นโลกุตตรจิต เป็นจิตที่เหนือระดับของโลก เพราะว่าโลกเกิดดับ แต่นิพพานไม่เกิดดับ

เพราะฉะนั้นจิตที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน เป็นจิตซึ่งพ้นสภาพที่รู้สิ่งที่เกิดดับ โลกะไม่มีโอกาสที่จะมีนวลอกุตตรธรรม ๙ เป็นอารมณ์ นอกจากนั้นแล้วทุกอย่าง เป็นอารมณ์ของโลกะได้ เพราะว่าเกิดดับเร็วมาก

ขณะที่คิดว่า อยากจะบวช บางคนก็รำคาญเหลือเกินว่า อยากจะบวช กับขณะที่บวช ไม่เหมือนกัน หรือขณะที่อยากจะให้ทาน กับขณะที่ตั้งใจว่า พຼ່ງนี้จะให้ทาน ก็ผิดกันแล้ว ใช่ไหม

เรามีความตั้งใจ มีกุศลเจตนา พຼ່ງนี้จะใส่บาตร ไม่ต้องมีความอยากอะไรเลย พຼ່ງนี้จะใส่บาตรเป็นความตั้งใจแล้ว ไม่ใช่อยากใส่บาตร ซึ่งไม่รู้ว่าจะใส่หรือไม่ใส่ เพียงแต่อยากอยู่นั่นแหละ บางคนก็อยากใส่ ๗ แต่ยังไม่มีความ แต่ก็อยากใส่ ใส่ แต่คนที่พຼ່ງนี้จะใส่ ไปจัดซื้อหามา ขณะนั้นเป็นกุศลจิต

เพราะฉะนั้นอยากนิดเดียว เป็นความติดข้อง และเป็นสภาพธรรมที่นำมาซึ่งทุกข์ เพราะเหตุว่ายังไม่ได้สิ่งที่ต้องการ

ลักษณะของกุศลเป็นสภาพที่เบา ไม่มีทุกข์เลย เพราะฉะนั้นนี้เป็นลักษณะที่ต่างกันของโลกะซึ่งเป็นอกุศล กับสภาพที่เป็นกุศลจิต ใกล้ชิดกันมาก ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นอารมณ์ของโลกะได้ ขณะที่เรากำลังฟังธรรม แล้วพิจารณาธรรม กำลังเป็นปัญญา ไม่ได้อยาก ขณะที่กำลังมีปัญญา มีความเข้าใจ ไม่ได้อยากเลย

แต่ถ้าอยากจะมีปัญญา มาแล้วตัวอยาก แสดงให้เห็นว่า ทำไม ก็ไม่ฟังเสียเลย ทำไม ก็ไม่พิจารณาเสียเลย เป็นเรื่องของ การอบรมเจริญปัญญาเสียเลย

อยากหรือตั้งใจ

ผู้ถาม ก่อนที่เราจะเข้าถึงธรรม และจะมุ่งสู่พระนิพพาน ต้องได้ปัญญาก่อน ที่นี้ปรารภได้ปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี อาจารย์ก็ยังไม่บอกว่า เกิดอกุศลจิตแล้ว คือ คำว่า “อยาก” เข้ามา ที่นี้ถ้าไม่ปรารภที่จะได้สิ่งนี้ ก็จะไม่มีความมั่นคงใจให้ไปแสวงหาช่วยกรุณาอธิบายอีกสักหน่อยครับ

ส. คือ เป็นการเกิดดับของจิตที่สลับกันเร็วมาก เร็วมากจริง ๆ ขณะที่เรากำลังหยิบหนังสือธรรมขึ้นมาอ่าน หรือเปิดวิทยุฟัง ขณะนั้นไม่ได้อยาก กำลังทำอยู่แล้วใช่ไหม แต่อยากฟัง แต่ก็ไม่ฟัง อย่างนี้มีไหมคะ อยากฟัง อยากอ่าน แต่ก็ไม่อ่าน

ผู้ถาม บางครั้งก็มี แต่เมื่อตั้งใจแล้ว ยอมรับว่ามีความอยากเป็นตัวนำก่อน ก็มักจะลงไป ทำได้มากหรือน้อยอีกเรื่องหนึ่ง แต่ผมก็ยังงงอยู่ว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ที่จะขัดเกลากิเลสให้เบาบางลง แต่ยังอยู่ในข่ายของอกุศล

ส. ลองคิดอย่างนี้นะคะ ถ้าบอกว่าอยากฟังพระธรรม แต่ในขณะนั้นไม่ได้ฟัง ลองคิด อย่างนี้ก่อน อยากฟัง แสดงว่ากำลังทำอย่างอื่นใช่ไหม ซึ่งสิ่งนั้นต้องการมากกว่าธรรมอีก จึงได้ทำสิ่งนั้น เพราะเราจะทำสิ่งไหน หมายความว่าสิ่งนั้นจำเป็น และมีประโยชน์ในขณะนั้นกว่าอย่างอื่น เราจึงทำ

ถ้าในขณะที่เราเพียงแต่อยากฟังธรรม ในขณะที่เรากำลังทำอย่างอื่น แสดงว่าจิตของเราติดข้องในอย่างอื่นมากกว่าการต้องการเข้าใจธรรมจริง ๆ แต่ถ้าเราสามารถที่จะผละจากสิ่งนั้นได้ แล้วกุศลจิตเกิด ฟังทันที ไม่เหมือนกันใช่ไหมคะ

ผู้ถาม ข้อนั้นใช่ครับ ไม่เพียงแต่อยาก เพียงแต่หวัง “อยาก” อาจจะแปลว่า “หวัง” ก็ได้ แล้วก็ไม่ได้ทำอะไรเลย แต่ว่าจะทำหรือทำแล้ว ผมก็ยังเป็นโลกียบุคคลอยู่ อยากรู้อะไร ๆ ก็ต้องมีตัวอยาก ก็จะได้ทุกอย่างที่จะทำ แม้จะทำดีหรือไม่ดี

ส. นี่คือผู้ตรงต่อธรรม ต้องรู้ตามความเป็นจริงว่า ทุกคนยังมีโลภะ เว้นพระอรหันต์ประเภทเดียวที่ไม่มี พระโสดาบันก็มี พระสกทาคามีก็มี พระอนาคามีก็มี ทั้ง ๆ ที่เป็นพระอริยบุคคล ก็ยังดับโลภะไม่ได้ เพราะว่ามีทั้งอย่างเข้ม อย่างจาง

ผู้ถาม แต่ถ้าไม่มีตัวนี้ ตัวอยากที่จะทำในทางที่ดี ก็คงจะไม่มี...

ส. อันนี้ไม่ถูก เพราะเหตุว่ามีสภาพธรรมอื่นซึ่งไม่ใช่อยาก เช่น ความตั้งใจ เป็นเจตนา ถ้ามีความตั้งใจจริง ๆ ที่จะทำ ขณะนั้นไม่ใช่อยาก สภาพที่ตั้งใจ

ผู้ถาม ถ้าอย่างนั้นก็คงเข้าใจสภาพจิตผิดไป ควรจะใช้คำว่า “ตั้งใจ”

ส. ตัวตั้งใจ เป็นเจตนา เป็นกรรม ไม่ใช่เป็นโลภะ

ผู้ถาม คือ ตั้งใจจะทำ

ส. ตั้งใจกระทำเป็นกุศล แต่ถ้าอยากเป็นโลภะ

โลกะไม่ใช่สิ่งที่เห็นได้โดยง่าย

ผู้ถาม อยากแล้วไม่ทำ ที่ท่านอาจารย์พูดเมื่อคืนนี้ ดิฉันคิดสงสัยว่า มีความอยาก ๒ อย่าง อย่างเช่น ดิฉันกำลังฟังวิทยุอยู่ อยากจะฟังธรรมที่ท่านอาจารย์สุจินต์บรรยายให้จบ แต่เผอิญไก่ที่อยู่ในเตามันไหม้ กลิ่นโชยแล้ว เพราะฉะนั้นก็ต้องละการฟัง เพื่อจะไปดูแลไก่อบนั้น กับการอยากอีกอย่างหนึ่ง ถ้าอยากจะไปดิสโก้ แต่แม่ห้ามไว้ ก็เลยละความอยากนั้น คือ อยากจะทำแต่ไม่ได้ทำ ๒ อย่างนี้ต่างกันอย่างไรคะ

ส. พอไม่ได้ทำ ก็อยากอย่างอื่น คือ พ้นความอยากไปไม่ได้เลย ไม่ได้ทำอย่างนี้ไม่ได้หมายความว่า จะหมดอยาก ก็อยากอย่างอื่นต่อไป เช่น กำลังทำอย่างนี้อยู่ พอมีไก่อบ ก็มีความอยากแทนกุศลจิต

คนที่จะศึกษาธรรมแล้ว เจริญในธรรม ต้องเป็นผู้ตรง ตรงต่อสภาพธรรมจริง ๆ กุศล คือ กุศล อกุศล คือ อกุศล ถูก คือ ถูก ผิด คือ ผิด มีฉะนั้นแล้วเอาผิดออกไม่ได้ เพราะไม่รู้ตรงว่า สิ่งนั้นผิด

ถ้าโลกะเป็นสิ่งที่เห็นง่าย เข้าใจง่าย พระผู้มีพระภาคก็คงจะไม่ทรงอุทานหลังจากที่ได้ตรัสรู้ว่าได้พบนายช่างเรือน คือ สภาพธรรมนี้แหละที่พาต้องเพียรวนเวียนไปในสังสารวัฏฏ์ และก็มองไม่เห็นด้วย อยู่ประจำในใจตั้งแต่เกิดจนตาย หลังจากปฏิสนธิขณะแรกที่จิตเกิด ชวนะเกิดพอใจในภพชาติทันที เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากขณะที่เกิดขึ้นในโลกนี้เลย บางคนจะจากโลกนี้ ก็ยังไปด้วยความติดข้องประจำอยู่ตลอด ทั้งยาก

จะหลอกตัวเองหรือจะยอมรับความจริง

จารุพรรณ มีผู้บ่นว่า พอฟังแล้ว อันนั้นก็โลกะ อันนี้ก็เป็นโทษะ รู้สึกว่าเป็นอกุศลทั้งวัน ชักจะท้อแล้ว เหมือนกับหมดกำลังใจ เกิดวิตกกังวล

ส. รู้หลอกตัวเองว่าไม่มีไม่ได้ ใช่มั้ยคะ อยากจะหลอกตัวเองต่อไป หรืออยากจะรู้ความจริง รู้จักตัวเองขึ้นให้ถูกต้อง วันนี้ดักตวงวัดอกุศลไม่ได้เลย ว่า มากสัก

เท่าไร เพราะมากจริง ๆ ช่วงเวลาที่ฟังธรรมเป็นกุศล และขณะอื่นเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิต สำหรับคนที่สะสมกุศลมามาก วันหนึ่งกุศลมีโอกาสดังกล่าวได้บ่อย แต่ไม่ได้หมายความว่า มากเท่าอกุศล เพราะเหตุว่าทันทีที่ลืมตา ก็โลภะแล้ว แล้วจะให้บอกได้อย่างไร

ถ้าเป็นพระอรหันต์ลืมตาแล้ว ไม่มีหรรษโลภะ แต่เมื่อยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ ต้องยอมรับตามความเป็นจริง การที่จะรักษาโรค ก็ต้องรู้สมุฏฐานของโรค ถ้าไม่รู้ สมุฏฐานแล้วจะละอย่างไร คนที่ไม่มีปัญญารู้ความจริง ไม่มีทางที่จะดับทุกข์หรือดับ กิเลสได้เลย เมื่อมีกิเลส แล้วก็ยังไม่รู้ว่าเป็นกิเลส แล้วจะละกิเลสได้อย่างไร เมื่อไม่รู้ ว่าเป็นกิเลส แต่ว่าผู้รู้จักกิเลส สามารถละกิเลสได้ เพราะรู้ว่ากิเลสเป็นอย่างไร

ถ้ารู้ตัวเองว่าเป็นคนไม่ดี แล้วจะได้ทำดี กับคิดว่าตัวเองดีแล้ว พอแล้ว ก็ต่างกัน ถ้าใครเขาบอกเราว่าไม่ดี เราจะรับไหมว่า จริง ถูก ไม่ดีจริง ๆ เพราะตั้งแต่ ลืมตาก็เป็นอกุศลมากมายแล้ว

ต้องฟังธรรมอีกนานแค่ไหน

ศุกล ท่านอาจารย์ได้เน้นถึงเรื่องควรฟังพระธรรม ก็มีผู้สงสัยว่า แล้วจะฟัง ไปนานสักเท่าไร เพราะว่าคงจะมีอีกหลายท่านสงสัยเรื่องการปฏิบัติว่า ถ้าไม่เข้าใจ แล้ว ไม่ควรปฏิบัติ ก็ควรมีการเริ่มต้นฟังพระธรรม ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มาก ๆ อยากจะขอให้ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายว่า การฟังพระธรรมจะฟังไปนานสัก เท่าไร หรือพอที่ผู้ฟังจะพิจารณาว่า เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้มีการระลึกได้ เพื่อที่เป็น การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ส. สิ่งไหนที่มีประโยชน์ มีวันพอไหมคะ ถ้าเห็นประโยชน์จริง ๆ จะมีวัน พอไหมคะ

ศุกล ผมขออนุญาตตอบอย่างนี้เลยครับ เพราะว่าตามปกติชีวิตประจำวัน ประโยชน์คือ จะต้องให้ความสะดวกสบายต่อชีวิตต่อร่างกาย

ส. เดียวก่อนค่ะ คำถามของดิฉันว่า สิ่งไหนที่มีประโยชน์ ถ้าผู้ันเห็นประโยชน์แล้วจะมีวันพอไหม อย่างการฟังธรรม ถ้าเห็นว่ามีประโยชน์แล้ว จะมีคำถามว่า เมื่อไรจะพอได้ไหม ในเมื่อเห็นแล้วว่าเป็นประโยชน์

ศก. จะตอบว่าพอไม่ได้ครับ

ส. แน่นอนค่ะ ถ้าเห็นว่ามีประโยชน์จริง ๆ แล้ว จะไม่มีคำถามนี้เลย ถ้ามีคำถามนี้หมายความว่า อยากได้ เพราะฉะนั้นก็มาเกะเกดทว่า แค่นี้พอหรือยัง แค่นี้พอหรือยัง เพราะว่าอยากจะได้สิ่งที่เกิดจากการฟังธรรม แต่ถ้าเห็นจริงว่า พระธรรมมีประโยชน์ขัดเกลากิเลส ขัดเกลาคความไม่รู้ เท่าไรก็ไม่วันพอ เพราะว่าสิ่งที่มีประโยชน์จริง ๆ นั้น เท่าไรก็ไม่พอ จนกว่าจะเป็นพระอรหันต์

ศก. ที่นี้มีความคิดอย่างนี้ว่า ตามปกติแล้วการปฏิบัติก็ควรจะมีการเริ่มต้น ถ้ายังไม่เริ่มต้นปฏิบัติ อาจะตายไปก่อนโดยที่ไม่ได้ปฏิบัติธรรม อันนี้เป็นความคิดที่เคยได้ยินได้ฟัง ไม่ทราบว่าจะมีคำแนะนำอย่างไร

ส. เพราะฉะนั้นเข้าใจว่าเป็นตัวเราปฏิบัติ จึงจะเริ่มต้น แต่ถ้ารู้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยก็ไม่มีเสียง การได้ยินก็เกิดไม่ได้ ถ้าไม่มีการฟังธรรมเข้าใจ จะเอาอะไรปฏิบัติ นอกจากคิดเองว่า ตัวเรากำลังปฏิบัติ แต่ไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญา ปัญญาไม่เกิดปฏิบัติกิจของปัญญา ปัญญาไม่อบรมเจริญขึ้นเลย เพราะเหตุว่าปัญญาขั้นต้นไม่มี แล้วจะเจริญขึ้นได้อย่างไร

ศก. ท่านอาจารย์กล่าวว่า โลภะก็เป็นกิเลส โทสะก็เป็นกิเลส โมหะก็เป็นกิเลส แต่พอเป็นโลภะแล้วรู้สึกว่าเป็นความเดือดร้อนของใครทั้งสิ้น เช่น มีความต้องการอยากได้ แล้วก็ไปจัดหาซื้อมาได้ด้วยความสามารถ ก็ทำให้เห็นว่า แม้จะเป็นโลภะ เป็นกิเลส ก็ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อตัวเองและผู้อื่น

แต่สิ่งที่ทำให้ทุกคนทุกข์เดือดร้อนมาก คือ โทสะ เวลาที่เกิดความโกรธ ความไม่พอใจ จนกระทั่งบางครั้งมีความรุนแรงมาก ๆ แล้วแสดงออกมา และมารู้สึกตัวทีหลังว่า เป็นสิ่งที่ไม่สมควร ก็เลยเกิดความเดือดร้อน ที่นี้ถ้าในทางปฏิบัติที่จะเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น เราควรแก้ไขอย่างไรครับ เช่น ลักษณะของโทสะ คือ ความเดือดร้อน

ส. อย่าคิดที่จะแก้ไข แต่อบรมเจริญปัญญาให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีตัวเราจะไปบังคับ จะไปแก้ อาจจะคิดว่าหมดไปได้ประเดี๋ยวเดียว เพราะคิดอย่างนั้น เพราะทำอย่างนี้ เพราะนับ ๑ ถึง ๑๐ บางที่ต้องถึง ๑๐๐ ถึง ๑,๐๐๐ ก็แล้วแต่ แต่โทษก็ยังต้องเกิดอีก ทำไม่ถึงได้พอใจเพียงเท่านั้นที่ไม่มีสภาพธรรมนั้นเพียงชั่วคราว แต่ก็ต้องเกิดอีกเรื่อยไป ทำไม่ไม่หาทางให้เข้าใจจริง ๆ แล้วก็ไม่ได้ให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นอีก ทำไม่ต้องการสิ่งที่นิดเดียวหน่อยเดียว แล้วก็ไม่ใช่สิ่งที่ให้ผลจริงจังด้วย เพราะเหตุว่าดับไม่ได้ ยังต้องเกิดอีก

เพราะฉะนั้นก็ควรเป็นผู้คิดจะดับกิเลส ไม่ใช่เพียงแต่ไม่ให้โทษเกิด ไม่ให้โทษเกิด เพราะว่าเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น

ศก. ก็เคยคุยกับท่านที่มีความเดือดร้อน เขาบอกว่า เวลานี้พอจะแก้ปัญหานี้ได้ เวลาที่เกิดความโกรธ ความไม่พอใจ ก็เข้าห้องพระ แล้วไปนั่งกำหนด พุทโธ พุทโธ เพื่อให้นึกถึงพระพุทเจ้า อย่างนี้ก็ทำให้จิตใจสบาย ก็เลยคิดว่าการปฏิบัติอย่างนี้ช่วยให้ความโกรธนั้นลดน้อยลงไป อันนี้ ก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง

ส. แล้วก็โกรธอีก

ศก. พอโกรธอีกก็มาเข้าห้องพระปฏิบัติอีก

ส. แล้วก็โกรธอีก ไม่มีทางหมด ก็ต้องโกรธอีก

ศก. คำแนะนำที่จะให้เป็นประโยชน์และถูกต้องจริง ๆ นั่นคืออย่างไรครับ

ส. เจริญปัญญา เพราะผู้ที่จะไม่โกรธ ต้องเป็นพระอนาคามีบุคคล อยากจะมีตัวตน อยากจะมีวิเศษ อยากจะมีอะไรก็ได้ที่ทำให้ไม่โกรธโดยที่ไม่มีปัญญาเลย แล้วจะเป็นไปได้อย่างไร อะไรก็ได้ ต้องการทุกอย่าง นอกจากปัญญา ถ้าพูดอย่างนี้ หมายความว่าอะไรก็ได้ ที่ไม่ใช่ปัญญา กลัวปัญญา หรือไม่ชอบปัญญา หรือเบื่อปัญญา

ทำอย่างไรให้ปัญญาเกิด

ผู้ถาม ทำอย่างไรถึงจะเกิดปัญญา

ส. มีทางเดียวค่ะ ฟังพระธรรม เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อใคร เพื่อสาวก คือ ผู้ฟัง แม้ท่านพระสารีบุตรก็ต้องฟังพระธรรม ผู้ที่บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์แล้ว ยังฟังพระธรรม

เพราะฉะนั้นก็เห็นประโยชน์ ผู้ที่เห็นประโยชน์ของพระธรรมแล้ว ยอมรับว่าไม่มีสมบัติอื่นใดที่จะเท่าพระธรรม เพราะเหตุว่าเงินทองลาภยศทั้งหมดก็ยังมีเวลาเสื่อมสูญได้ แต่ว่าความเข้าใจที่ถูกต้องในธรรมไม่สูญหาย และไม่ว่าคนนั้นจะประสบกับโลกธรรม เสื่อมลาภ เสื่อมยศ เจ็บไข้ได้ป่วย มีความทุกข์ด้วยประการใด ๆ ก็ยังเบาบางได้ เพราะรู้ว่าเป็นความจริงของธรรม ซึ่งไม่ใช่เกิดขึ้นโดยไม่มีเหตุปัจจัย

ทำไมจึงต้องเกิด ซึ่งส่วนใหญ่ก่อนที่จะศึกษาธรรม ก็มักจะถามกันสมัยหนึ่งว่า “ทำไมถึงต้องเป็นเรา” แต่ถ้าศึกษาธรรมแล้ว คำตอบก็คือว่า “เพราะต้องเป็นเราเป็นคนอื่นไม่ได้” เพราะทำกรรมอย่างไรมา ก็เป็นผลของกรรมนั้น ที่คนนั้นจะต้องได้รับ ไม่มีคำถามอีกเลยว่า ทำไมจึงต้องเป็นเรา อะไรจะเกิดขึ้นก็เพราะต้องเป็นเรา ที่ได้กระทำสิ่งนั้นแล้ว เพราะฉะนั้นผลก็คือ ต้องรับกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ฟังหรืออ่านก็ได้ ถ้าทำให้เข้าใจขึ้น

ผู้ถาม ก็ยอมรับว่า ฟังธรรมเพื่อให้รู้ ให้เข้าใจ เพื่อจะได้เกิดปัญญา ใช้ไหมครับ ความหมายของท่านอาจารย์ที่ว่า “ฟัง” คงไม่ได้หมายความว่าตรงตัว คงหมายถึงการศึกษาศาสนา เช่น การอ่านจากตำราต่าง ๆ หรือได้ฟังจากผู้รู้แจ้งเห็นจริง ก็ยังมีประโยชน์ แต่ถ้าโอกาสไม่มี เราอาจศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมโดยการอ่าน ก็อยากขยายความ “การฟังธรรม” จากท่านอาจารย์

ส. ค่ะ ทุกอย่าง จะเป็นการสนทนา หรือการอ่าน หรือการไตร่ตรองก็ได้ แต่ให้ทราบว่า “คำ” มาจาก “เสียง” ถ้าไม่มีเสียงแล้ว คำจะไม่มีเลย ใช่ไหมคะ นั่งเฉย ๆ อย่างนี้ เพียงแต่มองเห็นสีต่าง ๆ แต่ไม่มีคำ เพราะไม่มีเสียง แต่เวลาที่นึกถึง

คำหนึ่ง คำใด ก็ตาม เป็นการจำเสียงที่มีความหมาย อย่างคำว่า “ พຸ່ງนี้วันศุกร์ ” มีเสียงใหม่ ที่จำได้ว่าพຸ່ງนี้ วันศุกร์ ต้องมีเสียง

เพราะฉะนั้นการฟัง หรือการอ่าน ก็ไม่พ้นจากการจำเสียงซึ่งแสดงความหมายของสิ่งนั้นให้เข้าใจถูกต้อง ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงพระธรรม นิ่งเฉย ๆ ไม่มีเสียงเลยจากพระโอษฐ์ ไม่มีคำใด ๆ เลยทั้งสิ้น ไม่มีใครสามารถเข้าใจธรรมได้เลย แต่เมื่อได้ฟัง แล้วจำ แล้วก็เขียนจารึกไว้ ก็ยังคงเป็น “คำ” จากเสียงที่ได้จำไว้ แล้วก็เข้าใจความหมายนั่นเอง

เพราะฉะนั้นจะใช้คำว่า “ฟัง” หรือ “อ่าน” หรือ “สนทนา” อะไรก็ได้ ที่ทำให้เกิดความเข้าใจถูก ความเข้าใจถูกที่เป็นปัญญานั้น คือ เข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา เป็นตัวตน และให้ประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า แท้ที่จริงแล้วเหมือนกำมือที่ว่างเปล่า คือ พิจารณาแล้วไม่มีอะไรที่เป็นเรา หรือเป็นของเราจริง ๆ

ไม่มีอะไรที่เป็นของเราเลย

ตั้งแต่สี่ระชะตลอดเท้ามีอากาศธาตุ ช่องว่างแทรกอยู่โดยละเอียดิบ พร้อมทั้งจะแตกทำลายกระจายจัดกระจายเป็นผงธุลี เมื่อไรก็ได้ ขณะไหนก็ได้

นี่คือ ส่วนที่เราเคยยึดถือว่า เป็นคิ้ว เป็นตา เป็นแขน เป็นขาของเรา แต่ความจริงแล้วก็เหมือนกับกองดิน ซึ่งมีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่ รูปไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอก ไม่ต่างกันเลย แข็งที่นี้กับแข็งที่ตัว หรือแข็งที่ไหน ๆ ก็คือ ลักษณะที่แข็ง เป็นธาตุแข็ง เย็นหรือร้อนที่ไหนก็ตาม ก็คือ ลักษณะที่เย็นหรือร้อน แต่พอมาอยู่ตรงส่วนที่มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น เราก็เลยยึดถือว่า นี่เป็นกายหรือเป็นของเรา แต่ความจริงตั้งแต่สี่ระชะตลอดเท้า ก็มีสมุฏฐานให้เกิด ว่ารูปกลุ่มใดประเภทใดเกิดเพราะกรรม รูปกลุ่มใดประเภทใดเกิดเพราะจิต รูปกลุ่มใดประเภทใดเกิดเพราะอาหาร รูปกลุ่มใดเกิดเพราะอตุ คือ ความเย็น ความร้อน

เพราะฉะนั้นก็มีสมุฏฐานทุกอย่างสำหรับทุกสิ่งที่เกิด ไม่มีใครไปบันดาล แล้วก็ไม่มีเป็นของใครด้วย เสียงที่ดับไปแล้วเป็นของใคร ได้ยินที่ดับไปแล้วเป็นของใคร ก็เป็น

เพียงชั่วขณะจิตที่เกิด แล้วก็ดับ เกิด แล้วก็ดับ ตามเหตุตามปัจจัยที่สะสมมา ทำให้มีบุคลิกหรือเป็นแต่ละบุคคลตามการสะสม แต่ก็คือจิตแต่ละขณะ ซึ่งเกิดดับสืบต่อมานั่นเอง

ทำดีเพื่อตนเองและผู้อื่น

ผู้ถาม เรื่องการทำความดี มีบางท่านกล่าวว่า ถ้าทำความดีเพื่อตนเองไม่ใช่ความดีแท้ แต่ถ้าการทำความดีนั้นเพื่อผู้อื่น อันนั้นเป็นความดีแท้ อันนี้ท่านอาจารย์มีความเข้าใจว่าอย่างไรครับ

สุ. แล้วถ้าเป็นทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น มียิ่งดีหรือคะ ไม่ใช่เพื่อเฉพาะตนเองและไม่ใช่ว่าเฉพาะผู้อื่น แต่ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

ตามปัจจัยที่ได้สะสมมา

มีใครคิดว่า “จะฟังธรรมเท่าไรจึงจะพอ” อีกหรือเปล่า ถ้าอย่างนั้นก็แสดงว่าเห็นประโยชน์ของธรรมน้อยมาก ยังไม่เห็นว่าจะต้องฟังไปตลอดชีวิตและไม่ใช่ว่าชาติเดียวด้วย ชาติไหนที่มีโอกาสได้ยินได้ฟัง ชาตินั้นประเสริฐสุด เพราะว่าไม่ใช่ทุกชาติจะได้ฟัง ถ้าเกิดเป็นสัตว์ แมว นก หนู พวกนี้ ก็ไม่มีโอกาสเลย และเกิดในประเทศที่ไม่มีคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่มีโอกาสอีก

ถ้าไม่มีบุญที่สะสมไว้ในอดีต ก็ไม่มีโอกาสได้ฟังแน่นอน เพราะเสียงก็มีตั้งหลายเสียง แต่เสียงที่จะให้เข้าใจพระธรรม ต้องเป็นเสียงซึ่งบุญที่ได้กระทำมาแล้วเป็นปัจจัยทำให้ได้ยิน

ต้องมีปัญญารู้ว่าเป็นอกุศล

ศุกล คำว่า “ทำความดี” ในหลักของพระพุทธศาสนา คือ ทำอย่างไรครับ

สุ. กุศลกรรมบถ ๑๐ ทาน ศีล ภาวนา

ศุกล หมายความว่า เริ่มตั้งแต่มีการบริจาค คือ การให้ทาน แล้วก็อุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำแล้วให้กับบุคคลที่เป็นที่เคารพรัก แล้วเวลาที่เห็นผู้อื่นกระทำความดีหรือทำกุศลก็ให้มีจิตยินดีและอนุโมทนาไปด้วย อย่างนั้นใช่ไหมครับ โดยความเป็นจริงแล้ว เรื่องการอนุโมทนาในความดีของผู้อื่น ก็ยังมีข้อยกเว้น ถ้าเป็นคนที่เราชอบ หรือเป็นคนที่เรารัก เราพอใจ รู้สึกการยินดีหรืออนุโมทนาไม่ยาก

แต่ถ้าเป็นคนที่เราไม่ชอบ หรือเป็นคนที่เราเกลียดหมั่นได้ ถึงแม้จะมีคนมาบอกว่า คนนั้นเขาเสียสละ เขาได้บริจาคทำประโยชน์แล้ว โดยส่วนลึกหรือใจจริง ๆ ไม่ยินดีด้วยเลย

สุ. ก็แปลว่าขณะนั้นไม่เป็นกุศล ขณะที่ไม่ยินดีด้วย ขณะนั้นไม่ใช่กุศล

ศุกล จะมีคำแนะนำอย่างไรบ้างที่พอจะช่วยให้เกิดประโยชน์ได้ครับ

สุ. ก็ต้องมีปัญญา รู้ว่าเป็นอกุศล

ศุกล แต่ว่าเกิดไปแล้วนี่ครับ

สุ. เกิดไปแล้วก็แล้วไป สิ่งที่แล้วไปแล้ว ก็ไม่ต้องคำนึงถึง

ศุกล เพราะปกติแล้ว ก็เป็นสิ่งที่เรามักจะเลือก เช่น เราจะช่วยเหลือสงเคราะห์ ก็มักจะช่วยคนที่เรารัก เราพอใจ เราถึงจะทำ แต่ถ้าเราไม่ชอบ ไม่รัก เราก็อาจจะมองผ่าน ๆ ไป จริง ๆ แล้วการช่วยเหลือสงเคราะห์ไม่น่าจะเลือกเฉพาะคนที่เราชอบ แม้คนไม่ชอบก็ควรจะทำด้วย อย่างนี้จะถือว่า “ทำความดี” ได้ไหมครับ

สุ. ปัญญาก็เริ่มเกิด ที่จะเห็นว่าควรอย่างไร เพราะฉะนั้นถ้าปัญญามั่นคงขึ้น ก็จะทำตามนั้นได้มากขึ้น เพราะวก่อนอื่นก็ต้องเห็นว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดควร แล้วก็ค่อย ๆ กระทำไป สะสมไป ในสิ่งที่ถูกที่ควร

ศุกล แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ยากมากครับ

สุ. คนที่จะเป็นพระอริยบุคคล ก่อนเป็นพระอริยบุคคลก็มีกิเลสกันทั้งนั้น แต่ว่าท่านอบรม ท่านสะสมเจริญได้

สะสมอยู่ในจิต ไม่สูญหายไปไหน

ศุกล ทุกคนบอกว่า มีกรรมเป็นของของตน และตั้งแต่เกิดมา ถ้าคนที่มีอายุมาก ก็ได้ทำทั้งบุญและบาปมาก แต่เวลาตายไปแล้ว คงไม่เอากรรมที่เรากระทำไปในชาติหนึ่ง ๆ ติดตัวไป เพื่อที่จะรับผลต่อไปข้างหน้า และส่วนที่เหลืตกค้างจะมีโอกาสให้ผลได้ไหมครับ

ส. ตกค้างอยู่ที่ไหน

ศุกล หมายความว่าให้ผลไม่หมด มันตกค้างอยู่ครับ

ส. ตกค้างอยู่ที่ไหน

ศุกล ตกค้างอยู่ในจิตครับ

ส. เพราะฉะนั้นกรรมที่ทำแล้วก็สะสมอยู่ที่นั่น ไม่หลุดหายไป

ศุกล เพราะฉะนั้นก็แล้วแต่โอกาสของกรรมที่ได้กระทำใช้ไหมครับ

ส. ถูกต้องค่ะ

จิตจะบริสุทธิ์โดยขาดปัญญาไม่ได้เลย

ผู้ถาม ขอลาถึงหัวใจของพระพุทธศาสนาที่ว่า ละเว้นการทำชั่ว อันนี้โดยวิจยญาณก็เป็นทีที่พอเข้าใจกัน หรือการกระทำความดีทำอย่างไรบ้าง ก็เป็นที่เข้าใจพอสมควร แต่การทำใจให้บริสุทธิ์ มีความหมายแค่ไหนบ้าง อย่างไร อยากจะเรียนถามท่านอาจารย์ว่า การทำใจบริสุทธิ์จะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรบ้าง

ส. คือ ทาน ก็มีการให้ โดยที่ไม่ต้องมีปัญญาเกิดร่วมด้วยก็ได้ เช่น อย่างที่ให้กันอยู่ และ ศีล ความประพฤติดีทางกาย ทางวาจา ก็กระทำกันอยู่โดยไม่มีปัญญาก็ได้ แต่ถ้าจะเป็นการชำระจิตให้บริสุทธิ์ ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว ทำไม่ได้เลย

ปัญญาต้องเริ่มตั้งแต่ ปัญญา คือ อะไร ปัญญารู้อะไร อย่างถูกต้องจริง ๆ ไม่อย่างนั้นจิตก็บริสุทธิ์ไม่ได้ เพราะว่ายังมีอวิชชา บริสุทธิ์ คือ ต้องดับกิเลสได้

เริ่มต้นจริง ๆ นั้นคืออะไร ๑

ศุกล ขอกราบเรียนให้ท่านอาจารย์อธิบายว่า “ เริ่มต้นจริง ๆ คืออย่างไร ” เพราะโอกาสที่เราจะมาเริ่มต้นพร้อม ๆ กัน เป็นสิ่งที่คงเป็นไปได้ เพราะบางท่านก็อาจจะฟังธรรมมา ๕ ปี ๑๐ ปี หรือ ๑ ปี หรือบางท่านก็เพิ่งฟังประมาณ ๓ – ๔ เดือนก็ได้ ที่นี้การเริ่มต้นจริง ๆ คืออย่างไร

สุ. ที่จริงแล้วต้องการที่สุด คือ ต้องการให้เป็นการสนทนาธรรม เพราะว่าแต่ละคนก็คงจะมีธรรมที่ได้เคยฟังมาแล้ว แล้วก็อยากจะทราบให้ชัดเจนในสิ่งที่เคยฟังมาแล้ว และสำหรับเรื่องการจัดตั้งขอให้ทราบว่า ถ้าลองฟังวิทยุตามรายการที่มีอยู่ข้างหลังหนังสือ ก็ถือว่าเป็นการจัดตั้งได้ หรือว่าจะอ่านหนังสือธรรมเล่มไหนก็ได้ที่ได้รับไปแล้ว โดยเฉพาะเรื่อง “ ปรมัตถธรรมสังเขป ” ถ้าสามารถมีเวลาอ่าน จะรู้ได้จริง ๆ ว่า นั่นเป็นตอนที่จัดตั้ง

เพราะฉะนั้นจุดตั้งต้นก็คือ การฟังพระธรรม และไม่ใช่เพียงฟังเฉย ๆ ฟังแล้วก็พิจารณาหาเหตุผล เพราะเหตุว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้ผู้ฟังเกิดปัญญาของตัวเอง เพราะเหตุว่าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง แล้วทรงพระมหากรุณาแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา ตลอดพระชนม์ชีพ นับตั้งแต่เมื่อตรัสรู้แล้ว ก็ได้เดินทางไปโปรดปัญจวัคคีย์ และชีวิตประจำวันของพระองค์ก็ได้กระทำก็คือ การแสดงธรรมในวันหนึ่ง ๆ หลายครั้ง

อย่างพวกเราที่สนใจธรรมก็อาจจะรับฟังวิทยุตอนเช้าและตอนค่ำ ก็แค่ ๒ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคในวันหนึ่ง ๆ เมื่อเสด็จบิณฑบาต บางที่ยังเช้านัก ก็ยังไปสนทนากับผู้เห็นควรที่จะสนทนาด้วย เพื่อบุคคลนั้นให้เข้าใจ เพราะเหตุว่าพระองค์เป็นผู้ที่ไม่มีใครทำให้พระองค์ไม่สามารถอธิบายหรือทำให้คนนั้นเกิดความเข้าใจผิดได้ ถ้ามีโอกาสได้ศึกษา ได้อ่าน พระสูตร ก็จะเห็นได้ว่า การสนทนาระหว่างพระผู้มีพระภาคกับใครก็ตาม ทำให้บุคคลนั้นเริ่มมีความเห็นถูกต้องขึ้น นี่เป็นเวลา ก่อนบิณฑบาต

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้จากตัวอย่างที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์พุทธศาสนิกชน หรือใครก็ตามที่มีศรัทธาให้เกิดปัญญา ไม่ใช่เพื่อให้คนอื่นเลย เพราะว่าทุกคนเกิด มาในโลกนี้ด้วยความไม่รู้ เพราะเหตุว่ายังไม่ใช่พระอรหันต์ ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้วไม่ เกิดอีก พระอรหันต์ คือ ผู้ดับกิเลสหมด

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องพิจารณาความจริงตั้งแต่นั้นว่า แม้แต่พระผู้มีพระภาค เมื่อประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธ เจ้า เพราะฉะนั้นต้องมีกิเลสจึงเกิด คนที่ไม่เกิดมีบุคคลเดียวเท่านั้น คือ พระอรหันต์

เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดมาแล้ว ทุกคนมีความไม่รู้เรื่องของโลกนี้ เรื่องของตัวเอง เกิดมาเพราะอะไรก็ไม่ทราบ แล้วทำไมเราถึงเกิดมาต่างกัน ก็ไม่ทราบอีกเหมือนกัน บางคนก็เกิดมามีร่างกายครบถ้วนไม่พิการ แต่บางคนก็สติปัญญาอ่อน หรืออาจจะ พิการ หรือเป็นบ้า เป็นใบ้ หูหนวก ตาบอดมาตั้งแต่เกิด

นี่แสดงให้เห็นว่าต้องมีเหตุ สำหรับทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ เกิดจนตาย นี่ก็แสดงให้เห็นว่าถ้าเราไม่ฟังพระธรรม เราไม่โอกาสจะรู้จักตัวเรา ไม่มี โอกาสรู้จักโลก ไม่มีโอกาสรู้จักความจริงว่า แท้ที่จริงเรามีความไม่รู้ และมีโลภะ มี โทสะ มีโมหะ มีกิเลสเล็กน้อยเพียงใด

เพราะฉะนั้นก็เป็นการดีที่สุดที่จะรู้จักตัวเอง เพราะว่าสุขทุกข์ก็อยู่ที่ตัวเองแต่ ละคน และบางคนในชีวิตก็มีแต่ความทุกข์ ที่เป็นความรู้สึกเศร้าหมอง ชุ่นเคือง ไม่ ประสบความสำเร็จในชีวิต มีเหตุการณ์ความยุ่งยากต่าง ๆ โดยไม่รู้เหตุจริง ๆ ว่า เหตุ นั้นอยู่ที่ไหน และทุกข์ที่มันนั้น จะหมดสิ้นหรือบรรเทาไปได้อย่างไร

แต่ทั้งหมดให้ทราบว่า ทุกอย่าง สามารถจะละลายได้ด้วยปัญญา แต่ถ้าไม่มี ปัญญา ไม่มีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว ไม่มีทางที่ใครจะหมดทุกข์ได้อย่างแท้จริง

เริ่มต้นจริง ๆ นั้นคืออะไร ๒

เพราะเหตุว่าความทุกข์มีหลายอย่าง เรื่องความทุกข์กาย เป็นเรื่องซึ่งไม่มีใคร สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะเหตุว่าตราบใดที่เรามีร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า มีความ

ทุกข์กายเกิดขึ้นได้ทั้งนั้น บางคนก็นิว้เท้าแตก บางคนก็ศีรษะเป็นแผล เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีรูปร่างกายแล้ว ทุกข์กายต้องมี นี่ก็เป็นทุกข์ประจำชีวิต แต่ นอกจากทุกข์กายแล้ว ทุกข์ใจยังมีอีกมากมายมหาศาล เพราะเหตุว่าร่างกายก็แข็งแรงดี แต่ทำไมไม่มีความสุขทุกข์ใจไม่จบสิ้น บางคนเงินทองก็มีมาก แต่ก็ยังมีความสุขทุกข์ใจอยู่นั่นเอง เป็นกังวลเรื่องเงินทอง ไม่ทราบจะจัดการอย่างไรกับเงิน บางคนกินนอนไม่หลับ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีอะไรจะต้องเดือดร้อนเลย

นี่ก็แสดงให้เห็นว่านอกจากเกิดมามีทุกข์กายแล้ว ก็ยังมีทุกข์ใจอีกมากมาย ซึ่งยากแสนยากที่จะดับให้หมดสิ้นไปได้ เพราะเหตุว่าทุกข์วันนี้อาจจะหมด แต่พรุ่งนี้ก็มีทุกข์ใหม่มาเกิดเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นก็ไม่ว่าจะจับ แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงจากการตรัสรู้ความจริง แล้วเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ทรงแสดงพระธรรมให้บุคคลอื่นได้ฟัง ได้เกิดปัญญาของตนเอง

เพราะฉะนั้นการเริ่มต้นชีวิตของเราในพระธรรม ก็คือฟังพระธรรมให้เข้าใจ ให้เกิดปัญญาของเรา เพราะเหตุว่าทราบใดที่เรายังไม่ได้ฟังพระธรรม ปัญญาของเราจะเกิดไม่ได้ นอกจากเราคิดเอาเองว่า เราเข้าใจแล้ว แต่สิ่งที่เราคิดเราเข้าใจไม่ตรงกับที่พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ได้ เพราะเหตุว่าเรายังไม่ได้เทียบเคียงว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าอะไร เพราะฉะนั้นความเห็นของเราจะตรงกับพระธรรมที่ทรงแสดง หรือว่าจะต่างกันมากน้อยแค่ไหน

เพราะฉะนั้นการเทียบเคียงก็คือ ขอให้เราฟังพระธรรม เพื่อที่เราจะได้ทราบว่าสิ่งที่เราเคยเข้าใจนั้น ถูกต้อง หรือ ผิด จากการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาค

ด้วยเหตุนี้การฟังพระธรรมก็เป็นการเริ่มต้นของพุทธศาสนิกชน ที่จะทำให้ได้เข้าใจจริง ๆ ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยพระปัญญาคุณ ด้วยพระบริสุทธิคุณ และด้วยพระมหากรุณาคุณ ถ้าเราไม่ฟังพระธรรมเราไม่มีโอกาสจะรู้เลย เราก็ไหว้พระจริง ไหว้รูป แต่ไม่ทราบว่า จะระลึกถึงพระคุณอะไร เพราะเหตุว่าไม่เข้าใจว่า พระคุณของพระองค์นั้นมีประการใดบ้าง

แต่เมื่อเราได้ฟังพระธรรม เราจะเริ่มเข้าใจขึ้นว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีพระปัญญาที่ได้สะสมมานานมาก ไม่ใช่ว่าไม่รู้อะไร แล้วก็สอนตามความคิดตามความ

เข้าใจ หรือสิ่งที่สอนก็เป็นสิ่งที่ง่ายแสนง่าย ซึ่งใครก็ฟังเข้าใจได้ ถ้าเป็นโดยลักษณะนั้นแล้ว ไม่ต้องทรมานบำเพ็ญบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป

การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรานั้นลึกมาก

เพราะฉะนั้นเราจะต้องรู้ว่า ปัญญาของเราก่อนฟังธรรม เกือบจะเรียกได้ว่าไม่มี เพราะเหตุว่าตรงกันข้ามกับที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ แม้แต่คำที่ตรัสว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” เราก็เคยได้ยินคำนี้บ่อย ๆ “อนัตตา” เป็นภาษาบาลีตรงกันข้ามกับคำว่า “อัตตา” ถ้าอัตตาก็หมายความว่า ตัวตน “เรา” ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เป็นเรา เป็นของเรา ตาของเรา ใจของเรา ใจของเรา ทุกอย่างของเราหมด แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” คือ ไม่ใช่ของเราเลยสักอย่างเดียว

ไม่มีอะไรเลยที่เป็นของเรา เราเกิดมามีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด ตั้งแต่เกิดทุก ๆ ขณะ โดยเมื่อมีการเห็น เราก็ไม่เคยมานั่งคิดว่า ที่จริงแล้วทำไมถึงต้องเห็น ถ้าไม่มีจักขุปสาท คือ ประสาทตาที่สามารถกระทบกับสิ่งที่กำลังปรากฏ สี สัน วัฒนธรรมต่าง ๆ โลกนี้ก็จะไม่ปรากฏเป็นความสว่าง ก็จะเป็นโลกที่มืด เหมือนคนที่ตาบอด

เพราะฉะนั้นแม้แต่เห็น ก็ต้องมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น และไม่ได้เห็นตลอดไป เห็นแล้วก็หมดไป แล้วก็คิดนึกเรื่องอื่น แล้วก็ได้ยินบ้าง แล้วก็กระทบสิ่งที่อ่อนที่แข็งบ้าง นี่ก็แสดงให้เห็นว่า แม้แต่เห็นในขณะนี้ก็ไม่เที่ยง

เพราะฉะนั้นทุกอย่างที่เกิด เกิด แล้วก็ดับไป ตรงกับที่เราได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ คือ ไตรลักษณ์ หรือไตรลักษณ์ ลักษณะ ๓ อย่าง คือ เกิด สิ่งใดที่เกิดขึ้น สิ่งนั้นต้องดับ ลักษณะที่เกิดดับนั้น ไม่น่าพอใจเลย คือ ไม่ยั่งยืน การดับนี้ดับเร็วมาก จนกระทั่งเราไม่รู้สึกละ

นี่คือ ต้องอบรมเจริญปัญญาจนกว่าจะประจักษ์แจ้งการเกิดดับ ถึงจะเห็นได้ว่าการเกิดดับจริง ๆ ในขณะนี้ แต่ถ้าใครยังไม่อบรมปัญญาถึงขั้นนี้ ไม่มีทางละความเป็นตัวตน ก็ยังเห็นว่าเป็นเราเห็น เวลานี้เห็นอยู่ ไม่แสดงว่าดับเลย เพราะฉะนั้นก็ต้องมีเรา

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรานั้นลึกมาก เพียงชั้น ฟัง กว่าที่จะค่อย ๆ พิจารณา ค่อย ๆ เข้าใจว่า เป็นความจริงอย่างนั้น ก็เพียงชั้น เข้าใจ ยังไม่ใช่ขั้นประจักษ์แจ้ง

ธรรมทุกอย่างมีหลายระดับ

เพราะฉะนั้นปัญญาจึงมีหลายขั้น คือ ปัญญาชั้นฟังให้เข้าใจก่อนว่า นี่คือธรรม เป็นของจริง เป็นสัจธรรม เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ ถ้าได้ยินไม่เกิดดับ ก็ไม่มีการพิสูจน์ แต่เพราะได้ยินขณะนี้เกิดดับ เห็น ก็เกิดดับ คิดนึก ก็เกิดดับ แต่ยังไม่รู้ เพราะฉะนั้น เราก็ต้องรับความจริงเป็นขั้น ๆ ว่า ปัญญาของเราเพียงแค่ฟัง ยังไม่สามารถไถ่ถอน ความเป็นตัวตนได้ แต่มีหนทาง เพราะเหตุว่าเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสรู้และทรงแสดง พระธรรมในสมัยนั้น ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมตามที่พระองค์ทรงแสดงมีมาก

มีพระอรหันต์ในสมัยนั้นมากมาย มีผู้ที่มิปัญญายังไม่ถึงขั้นพระอรหันต์แต่รู้ แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นพระสกทาคามีบุคคล เป็นพระอนาคามี บุคคล เป็นพระอรหันต์มาก

แต่ผู้ที่เป็นพระโสดาบันก็ยังมีมากกว่าผู้ที่เป็นพระสกทาคามี เพราะเหตุว่าต้องมี ปัญญาสูงขึ้นตามลำดับ เพราะฉะนั้นผู้ที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ก็ต้องน้อยกว่า เพราะว่าเป็นปัญญาขั้นสูง

แล้วพอมาถึงสมัยนี้ห่างไกลมา ๒,๕๐๐ กว่าปี การฟังพระธรรมก็น้อยมากหรือ เกือบจะไม่มีเลย เพราะฉะนั้นใครก็ตามที่เริ่มแสวงหาและสนใจอยากจะทำธรรม ก็ จะต้องเป็นผู้มีทางเดียว คือ ฟังให้เข้าใจว่า ธรรมที่ได้ยินได้ฟังนั้นเป็นพระธรรมที่พระผู้มี พระภาคทรงแสดง หรือว่าเป็นเพียงธรรมที่ต่างคนต่างคิด แล้วพยายามมีข้อปฏิบัติ ซึ่งความจริงหนทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้น ต้องเป็นทางที่ทำให้เกิดปัญญา

จะไปปฏิบัติแบบไหนอย่างไรก็ตาม จะไปนั่งสมาธิก็วัน ก็เดือน ก็ปีก็ตาม ถ้า ปัญญาไม่เกิดรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นสัจธรรมในขณะนี้แล้ว ไม่ใช่ หนทางที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า เป็นหนทางที่จะดับกิเลส

เพราะเหตุว่าการดับกิเลส กิเลสมีมากเกินไป บางคนอาจจะบอกว่าไม่มี เคยมีคนทีบอกว่าเขาไม่มีกิเลส ไม่มีโลภะ วันหนึ่ง ๆ ก็เฉย ๆ เพราะเหตุว่าไม่รู้ว่ แท้ที่จริงพอลืมตาตื่นขึ้นมาก็มีความต้องการ มีความติดแล้ว จะทำสิ่งนั้นจะทำสิ่งนี้ ก่อนจะหลับก็คิดแล้วว่า พรุ่งนี้จะทำอะไร ก็เป็นเรื่องของความต้องการ เป็นเรื่องของความติดข้อง โดยผู้นั้นก็ไม่วู้ว่า นั้นเป็นสภาพที่เป็นโลภะ เป็นความติดข้อง เป็นความต้องการ เพราะฉะนั้นเขาคิดว่าเขาไม่มี เพราะเขาคิดว่าโลภะต้องเป็นขณะที่อยากจะได้อะไรอย่างมาก ๆ หนไม่ได้ ต้องไปซื้อไปหา หรือไปทำขึ้นมา อะไรอย่างนี้

แต่ความจริงให้ทราบว่ ธรรมทุกอย่างมีหลายระดับ ไฟที่ร้อน นิดหนึ่งก็ร้อน กองใหญ่ ๆ ก็ร้อนมาก เพราะเหตุว่ามีจำนวนมากขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าเป็นไฟ แค่ไม้ขีดไฟนิดเดียว ไม่มีใครคิดว่เป็นโทษ แต่พอไฟไหม้ ทุกคนก็บอกว่า ไฟนี้มีอันตรายมาก แต่ต้องเห็นความจริงว่ ไฟจะอยู่ที่ไหนก็ตาม จะน้อยหรือจะมากก็ตาม เมื่อเป็นสภาพที่ร้อน ก็เป็นสภาพที่ร้อน หรือกลิ่นที่เหม็นของปฏิกูล แม้ว่ามีเพียงนิดเดียว ปริมาณน้อยก็จริง แต่กลิ่นนั้นเปลี่ยนไม่ได้ เหม็น ก็คือ เหม็น เพราะฉะนั้นเมื่อมีมาก อย่างผ่านกองขยะ ก็รู้สึกว่กลิ่นรุนแรง แต่ถ้าย่อยลงมาจนกระทั่งเหลือปริมาณน้อย เราก็เปลี่ยนสภาพของกลิ่นนั้นไม่ได้

นี่คือความจริงที่ว่ แม้โลภะ ถ้านิด ๆ หน่อย ๆ เราไม่เห็นโทษ ทุกคน ทุกวันชอบโลภะมากเลย แต่ไม่ชอบซื้อ ถ้ามีใครบอกว่า คนนี้มีโลภะมาก ไม่ชอบเลย คล้าย ๆ กับเป็นการดูถูกว่ แม้เป็นคนโลกโมโหสัน แต่ความจริงแล้วเขาพูดความจริง แต่เราไม่รู้เองว่ แท้ที่จริงแล้วทุกคนมี โลภะ แต่ถ้าเป็นโลภะที่เป็นปกติ ปกติจนไม่วู้สึกตัว ท่านเรียกว่า“สมโลภะ” หมายความว่า เป็นปกติ

เกิดมานี้มีโลภะเป็นปกติ ตั้งแต่ลืมตาตื่น แม้แต่จะหิวผม แม้แต่ใช้สบู่ในห้องน้ำ ก็จะต้องเลือกทีพอใจ แม้แต่อาหารบนโต๊ะตอนเช้าก็ต้องเป็นอาหารที่ชอบ ไม่ว่าจะเข้าส่ายบายเย็น จะทำอะไร ทุกอย่าง ก็เป็นไปตามต้องการทั้งสิ้น

กองฝุ่นนะหรือคือ..เรา

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม คือ ความจริง ให้เราเกิดปัญญา รู้จักตัวเราแล้วจะรู้ได้ว่า ถ้าตราบใดที่ยังมีการยึดถือ ยังมีความติดข้อง เรื่องที่จะไปดับทุกข์ดับกิเลส นั้น เป็นอันว่าไม่มีทางเลย จนกว่าจะเห็นความเป็นอนัตตาว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นธรรม คือ เป็นสิ่งที่มีจริง แต่ว่าไม่ใช่ของใครทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงธาตุ หรือ ธรรมชาติ หรือสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ยังไม่ถึงขั้นประจักษ์การเกิดดับ

ลองย่อยตัวของเรานอก ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีอากาศธาตุ มีช่องว่างแทรกคั่นอย่างละเอียด พร้อมทั้งจะตัดชิ้นส่วนชิ้นไหนออกได้หมด เอาไปแตกย่อยสับให้ละเอียดอย่างไรจนเป็นปรมาณูก็ได้ แม้แต่โต๊ะที่เห็นว่าแข็งแรง จับดูก็แข็ง หรือถ้าจะเป็นเหล็ก จะเป็นวัตถุที่เป็นรูป เราก็คิดว่า ไม่มีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่ แต่ว่าตามความจริงแล้วมีอากาศธาตุ คือ ช่องว่าง รูปที่ว่างแทรกคั่นอยู่ แตกทำลายได้ทุกอย่าง ไม่ว่าสิ่งที่เราเห็นว่า แข็งแรงมั่นคงสักเท่าไร ก็สามารถแตกย่อยได้

เพราะฉะนั้นรูปที่ว่าเป็นของเรา ลองพิจารณาดูแต่ละส่วนจริง ๆ ถ้าสามารถจะแตกย่อย และตามความจริงของผู้ที่ตรัสรู้แล้ว ตรัสรู้ว่า กำลังแตกย่อย คือ เกิดดับ รูปร่างกายกำลังเกิดดับอยู่ทุกส่วน ทุกกลุ่ม เพราะว่าเมื่อย่อยออกไปแล้ว ส่วนที่เล็กที่สุดก็ไม่เที่ยงคือ เกิดขึ้น แล้วดับไป ถ้าตามทางวิชาการแพทย์ ก็คงไม่เป็นที่สงสัยว่ามีเซลล์อะไรที่เกิดดับ แล้วก็อาจจะมีอายุถึงเท่านั้นเท่านั้นวัน

แต่ตามพระพุทธศาสนาแล้ว รูปเกิดดับเร็วมาก แม้แต่ขณะที่เรากำลังนั่งอยู่ เราจะค่อย ๆ มีรูปที่ทยอยกันเกิดดับ และบางรูปทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ก็มีปัจจัยทำให้เกิดขึ้น ตามอุณหภูมิจึง คือ ความเย็นความร้อนในร่างกาย หรือบางทีรูปนั้นก็เกิดจากอาหาร ก็มีการทำให้เป็นโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ได้

นี่ก็แสดงให้เห็นอยู่แล้วว่า สิ่งซึ่งเรายึดถือว่าเป็นของเรา ถ้าจะมองในมุมที่กระฉ่างขึ้นมามากอีกนิดหนึ่ง ก็เหมือนกับกองของฝุ่นที่ละเอียดยับ ซึ่งมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดติดกัน อย่างตากับหู จริง ๆ แล้วก็ห่างกันพอสมควร ใช้นิ้ว แล้วก็เป็นรูปซึ่งมีอากาศ

ธาตุแทรกคั่นอยู่ด้วย และก็มีกรรม ที่ทำให้เกิดจักขุปสาทที่สามารถรับกระทบกับสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา นี่เป็นรูปพิเศษรูปหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครทำให้เกิดได้นอกจากกรรม

เพราะเหตุว่าบางคนก็มีตาดี บางคนก็ตาบอด และสำหรับหู ที่เรากำลังได้ยิน ในขณะนี้ ให้ทราบว่าก็เป็นเพียงรูปซึ่งสามารถกระทบเสียง ซึ่งต้องเป็นกรรมอีกนั่นแหละที่ทำให้รูปนี้เกิด และรูปนี้เราไม่มีทางที่จะมองเห็นเลย ไม่มีใครเห็นจักขุปสาท ไม่มีใครเห็นโสตปสาท เพราะสิ่งที่มองเห็น คือ สีสันวันณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นรูปอีกชนิดหนึ่ง

นี่แสดงให้เห็นว่า ที่ตัวของเรา เรายังไม่รู้เลยว่า มีรูปกี่ชนิด แล้วก็รูปอะไรบ้าง และรูปแต่ละกลุ่ม แต่ละประเภทนั้น เกิดขึ้นเพราะกรรม หรือเกิดขึ้นเพราะจิต หรือเกิดขึ้นเพราะอตุ หรือเกิดขึ้นเพราะอาหาร เต็มไปด้วยความไม่รู้แม้แต่ในเรื่องรูป แล้วก็มายึดถือว่า นี่คือเรา นี่คือตัวตน

โลกแท้ ๆ หมายความว่าอะไร

เพราะฉะนั้นถ้าได้ฟังพระธรรมมากขึ้น ก็เห็นธรรมแต่ละส่วนละเอียดขึ้น จนกระทั่งแม้ขั้นการฟัง ก็สามารถเข้าใจได้ว่า ไม่มีตัวตน แต่ดับกิเลสไม่ได้ เพราะเหตุว่าเป็นเพียงปัญญาขั้นฟัง ยังไม่ใช่ขั้นประจักษ์แจ้ง

เพราะฉะนั้นต้องมีปัญญาอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งจะต้องอาศัยกาลเวลา ที่จะอบรมที่ใช้คำว่า “ภาวนา” หรือใช้คำว่า “ปฏิบัติ” เพราะฉะนั้นถ้าเข้าใจคำว่า “ปฏิบัติ” ในพระพุทธศาสนาจริง ๆ แล้ว ไม่ใช่ไปนั่งหลับตาแล้วไม่รู้ความจริงที่กำลังเห็นทางตาที่กำลังได้ยินทางหูที่กำลังเป็นสุขเป็นทุกข์ทางใจ ถ้าเป็นธรรมที่มีจริงแล้ว ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ต้องมีความรู้ที่ค่อย ๆ ชัดขึ้น เพิ่มขึ้น รู้ลักษณะของสิ่งที่มีจริง ๆ ในขณะนี้ที่กำลังปรากฏ แล้วจะรู้จักตัวเอง แล้วจะรู้จักชีวิต แล้วจะรู้จักโลก

เพราะเหตุว่าถ้าเราจะถามกันเองก่อนศึกษาธรรมว่า โลกคืออะไร คำตอบก็อาจจะไม่ชัดเจนเลย ตอบกันมาคนละแบบสองแบบ บางคนก็บอกว่าโลก คือ ก้อน

กลม ๆ ที่เรากำลังยืนอยู่เดี๋ยวนี้แหละเป็นโลก ตอบอย่างนั้นก็ได้ แต่ความจริงแล้วในพระพุทธศาสนา มีโอกาสโลก มีสังขารโลก มีสัตว์โลก

นี่แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้ที่รู้แจ้งโลกจริง ๆ ว่า โลกแท้ ๆ หมายความว่าถึงอะไร ภาษาไทยเราใช้คำในภาษาบาลี แต่ไม่ได้เข้าใจความหมายตามคำที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง อย่างคำว่า “โลก” ภาษาบาลี “โลกะ” หมายความว่าถึงสิ่งซึ่งเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นโลก

โลกก้อนโต ที่เรากำลังคิดว่าเรากำลังอยู่ในโลกหรือกำลังยืนอยู่บนโลก ก็ไม่ต่างอะไรกับผงดินก้อนโตใหญ่ เพราะเหตุว่าเมื่อแตกย่อยละเอียดเป็นกลุ่มเล็กที่สุดที่มีอากาศธาตุแทรกคั่น ก็ไม่ต่างกับผงธุลีเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นที่ตัว หรือจะเป็นที่โต๊ะที่เก้าอี้ ที่โลก ถ้าเป็นรูปแล้ว ก็ต้องเป็นสภาพที่สามารถแตกย่อยทำลายจนเป็นส่วนที่ละเอียดที่สุด เล็กที่สุด และส่วนนั้นก็มีเหตุให้เกิดขึ้น และเมื่อเกิดแล้ว ก็ต้องดับไป

เพราะฉะนั้นคำจำกัดความของโลกที่แน่นอนที่สุด คือ สิ่งที่เกิดดับ

นี่เราต้องค่อย ๆ เปลี่ยนความเข้าใจจากเดิมของเรา มาสู่สภาพธรรมที่มีจริง ๆ แล้วเมื่อเป็นการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ธรรมหรือคำใดที่ตรัส คำนั้นจะไม่ใช่สอง คือ จะไม่เปลี่ยน หรือจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ เช่น โลก คือ สภาพธรรมที่เกิดดับ

ธรรมที่เหนือโลก

เพราะฉะนั้นมีสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับโลก หรือเหนือโลก คือ โลกุตตระ ได้แก่ พระนิพพาน ซึ่งเวลานี้ไม่ได้ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเลย

เพราะฉะนั้นเรามักได้ยินเสมอ คือ นิพพาน และบางคนพอได้ยินปุ๊บ ก็อยากไปเหมือนกับสถานที่สักแห่งหนึ่งซึ่งนำไปเหลือเกิน แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ตราบใดที่ยังไม่รู้จัก หรือยังไม่เข้าใจคำนี้ หรือความหมายอันแท้จริง อย่าอยาก เพราะเหตุว่าขณะนั้นจะเป็นอกุศล เป็นความติดข้อง เป็นความต้องการ ไม่ใช่เป็นความจริง ๆ ที่เห็นสภาพธรรมที่ต่างกันว่า สิ่งใดที่เกิด แล้วดับไป ไม่มีใครไปบังคับบัญชายับยั้งได้ และสิ่งนั้นก็ไม่ใช่ของเราด้วย

เพราะฉะนั้นจะไปติดข้องยึดมั่นในสิ่งนั้นทำไม ในเมื่อถึงแม้เราจะไปติดข้องสักเท่าไร ก็ไม่ใช่ของเราอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นก็ต้องมีสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเปรียบเทียบเห็นความต่างกันเหมือนสีขาวกับสีดำ หรือความร้อนกับความเย็น คือโลกเป็นสภาพที่เกิดดับ ส่วนสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเหนือโลกนั้น เป็นสภาพธรรมที่ไม่เกิด เพราะฉะนั้นจึงไม่ดับ และ ไม่เป็นทุกข์

นี่ก็จะเข้าใจพระธรรมได้ ก็ให้เห็นได้ว่า ต้องฟังจริง ๆ ต้องค่อย ๆ เข้าใจขึ้น วันนี้อาจจะรู้สึกว่ายังไม่ค่อยเข้าใจมาก แต่ก็ยังเห็นว่า พระพุทธศาสนา คือ คำสอนเรื่องสิ่งที่มีจริง ให้เข้าใจโดยละเอียด โดยแจ่มแจ้ง ไม่ใช่เพียงคิด ๆ เอา หรือนิด ๆ หน่อย ๆ แล้วพยายามไปดับกิเลส หรือพยายามให้เกิดความสงบสบาย แต่ไม่รู้ความจริงของธรรม นั่นก็ไม่สามารถดับกิเลสได้

ชีวิตแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ

เมื่อก็นี้พูดถึงเรื่องโลก ต่อไปนี้คงไม่มีใครสงสัยใช่ไหม ถ้าได้ยินคำว่า “โลก” โลกในธรรม คือ สิ่งที่เกิดดับ ทุกอย่างที่เกิดดับ เพราะฉะนั้นคำนี้ถ้าจะทำพจนานุกรมในภาษาธรรมขึ้นมา เราก็จำไว้ได้เลยว่า “โลก คือ ธรรมที่เกิดดับ”

เพราะฉะนั้นถ้าดิฉันถามว่า ที่กำลังได้ยินในขณะนี้ เป็นโลกหรือเปล่า จะตอบว่าอย่างไร ต้องเป็นผู้ตรง ความจริง คือ ความจริง เพราะอะไร เพราะเกิดขึ้น แล้วก็ดับหมดไป และถ้าไม่มีตา ไม่มีหู ไม่มีจมูก ไม่มีลิ้น ไม่มีกาย คือ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่นอะไรเลย ไม่มีลมรสที่หวานที่เค็ม ไม่กระทบสัมผัสสิ่งที่อ่อนที่แข็ง ไม่คิดนึก จะมีโลกปรากฏไหม ลองคิดดู โลกนี้ก็ไม่ปรากฏเลย

อย่างตอนที่หลับสนิท โลกก็ไม่ปรากฏ ใช่ไหม แต่ว่าไม่เที่ยง ไม่มีใครที่หลับสนิทตลอดเวลา ต้องตื่น ใครก็ตามซึ่งเกิดมาแล้วบอกว่า ฉันจะไม่เห็น ไม่ได้ยิน พวกนี้ไม่ได้เลย เมื่อเกิดมามีปัจจัยให้เกิด ก็มีปัจจัยให้เห็น โดยที่เราไม่ทราบเลยว่า เห็นเป็นผลของกรรม ที่เราบอกว่าเกิดมารับกรรม ให้ทราบว่ารับกรรมตั้งแต่เกิด คือ ขณะแรกที่เกิด

จนกระทั่งถึงขณะตาย แม้ขณะที่จะตื่นหรือจะหลับ จะเห็น หรือจะได้ยิน ก็เป็นผลของกรรมทั้งสิ้น

นี่แสดงให้เห็นว่า คำพูดของเราไม่ใช่คำพูดลอย ๆ ถ้าจะพูดเรื่องกรรมหรือผลของกรรม ก็ต้องรู้ว่าเมื่อไร ขณะไหน ถ้าบอกว่าเกิดมารับผลของกรรม เป็นผลของกรรมก็ต้องรู้ว่า เพราะกรรมจึงเกิด ถ้าหมดกรรมก็ไม่ต้องเกิด พระอรหันต์ก็ไม่ต้องเกิด

เพราะฉะนั้นการเกิดจำแนกเราให้ต่างกัน เรามีรูปร่างหน้าตาต่างกัน เกิดที่ประเทศต่าง ๆ กัน ทั่วโลก มีผิวพรรณวันณะต่างกัน และชาติตระกูลต่างกัน ญาติพี่น้องต่างกัน แล้วทำให้เห็นได้ยินสิ่งต่าง ๆ ต่างกัน และไม่่ว่าจะตื่นหรือจะหลับ จะเป็นหรือจะตาย ก็เป็นเพราะกรรมทั้งสิ้น

ถ้ายังไม่ถึงเวลาที่จะตาย ทำอย่างไรก็ไม่ตาย เพราะว่ากรรมยังทำให้เราต้องเห็นอยู่ ถ้าเราอยากจะหลับแต่กรรมทำให้เราต้องกระทบกับเสียงที่นั่นากลัว ฟาร้อง หรือเสียงสุนัขเห่า หรืออะไรก็ตามแต่ ก็แสดงว่าเป็นผลของกรรมที่จะต้องได้ยินอย่างนั้น จึงหลับไม่ได้ แต่เมื่อหลับไปแล้ว จะตื่นเร็ว คือ ตื่นก็เห็นอีก ได้ยินอีก ก็เพราะกรรมอีก

เพราะฉะนั้นให้ทราบเรื่องการรับผลของกรรม หรือเป็นผลของกรรม คือ ตั้งแต่เกิดจนตาย และระหว่างเกิดจนตายก็มีการเห็น การได้ยิน ฯลฯ ขณะนั้นก็เป็นผลของกรรม แต่ให้ทราบว่าหลังจากเห็นทันทีเกิดชอบ ไม่ชอบ เกิดดีใจ เกิดเสียใจ เกิดต้องการ เกิดเมตตา เกิดกรุณา ฯลฯ ไม่ใช่ผลของกรรม แต่เป็นกรรมใหม่ที่จะทำให้เกิดผลข้างหน้า

เพราะฉะนั้นชีวิตของเรา ถ้าแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ ก็คือ ขณะที่เป็นผลของกรรมส่วนหนึ่ง กับขณะที่เป็นกรรมที่จะให้เกิดผลข้างหน้าอีกส่วนหนึ่ง

เพราะฉะนั้นบางคนเห็น เห็นสิ่งเดียวกัน คนหนึ่งไม่ชอบ โกรธ อีกคนหนึ่งมีเมตตา เป็นไปได้ไหม

นี่แสดงให้เห็นว่า กรรมทำให้เห็นเหมือนกัน แต่จิตที่สะสมมาต่างกัน คือ คนหนึ่งเห็นแล้วก็โกรธ ไม่ชอบกิริยาอาการอย่างนั้น แต่อีกคนหนึ่งเห็นแล้ว ก็มีเมตตา มีกรุณาว่า เป็นเรื่องที่คนกำลังโกรธก็แสดงกิริยาอาการอย่างนั้น หรือคนที่ไม่รู้ธรรม ก็คิดอย่างนั้น เข้าใจอย่างนั้น เห็นผิดเป็นชอบก็ได้

นี้แสดงให้เห็นถึงว่า หลังจากที่เป็นผลของกรรม คือ เห็นแล้ว ต่อจากนั้นไม่ใช่เรื่องของผลของกรรมแล้ว เป็นเรื่องของกรรมใหม่ที่จะเกิดขึ้นข้างหน้า

ความหมายของสติ

ถ้าจะพูดถึง “สติ” หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่ดังาม ทุกอย่างที่เกิดขึ้นหรือได้ยิน ขอให้เข้าใจจริง ๆ อย่าผ่านไปง่าย ๆ ภาษาไทยเราก็ใช้สติผิดอีกเหมือนกัน เวลาไปที่โรงเรียน ครูประจำชั้นก็รายงาน คนนี้สติปัญญาอ่อน คนนี้สติปัญญาปานกลาง คนนั้นสติปัญญาดีมาก

นี่คือ การใช้ภาษาบาลี แต่ไม่เข้าใจว่า “สติ” ไม่ใช่ “ปัญญา” และสติจริง ๆ คืออะไร แต่สติในทางพระพุทธศาสนาแล้วต้องหมายความว่าถึงสภาพที่ดังาม ถ้ากำลังเดินไปตามถนน แล้วสามารถข้ามถนนได้ปลอดภัย อย่าไปบอกว่าเรามีสติ

เพราะถ้าใช้คำว่า “สติ” ต้องหมายความว่า เป็นไปในกุศลทั้งหมด คือ เป็นไปในทานบ้าง เป็นไปในศีลบ้าง เป็นไปในกาละเทศะ หรือว่าการที่จิตใจสงบจากอกุศล หรือจากการอบรมเจริญปัญญา

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นที่จะฟังธรรม ขอให้เข้าใจแต่ละคำให้ถูกต้อง ส่วนสมาธิเป็นอีกลักษณะหนึ่ง สมาธิ คือ ขณะที่จิตใจจดจ้องอยู่ที่สิ่งหนึ่งสิ่งใด แน่วแน่มั่นคง อย่างเวลาที่ตั้งใจทำงานหรือเขียนหนังสือ หรือวาดรูป หรือแม้แต่จะเดินไปตามถนนปลอดภัยขณะนั้นก็ไม่ใช้สติ แต่เป็นสมาธิได้ หมายความว่า มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะประคับประคองไม่ให้เป็นอย่างอื่น

เพราะฉะนั้นธรรมเป็นเรื่องละเอียด อย่าเพิ่งรวดเร็วที่จะไปทำอะไรขึ้นมา แต่ให้เป็นความเข้าใจของเราเองว่า เมื่อฟังแล้วจะรู้ว่า ธรรมกับสิ่งที่เราเคยคิดมาก่อน ความหมายต่างกัน และเราจะรู้สึกได้ว่า ถ้าเราฟังแล้วเข้าใจคำที่เราเคยใช้ให้ถูกต้องขึ้น นั่นคือเราเริ่มเข้าใจธรรมที่ละเอียดที่ละน้อย และใจร้อนใจเร็วไม่ได้เลย แต่ละอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่พิจารณาจริง ๆ และเข้าใจในสิ่งที่เรากำลังพูดจริง ๆ และต้องเป็นไปตามขั้นด้วย

โลกแต่ละโลก

โลกที่เราเคยเข้าใจว่า กว้างใหญ่ แท้ที่จริงแล้วก็เป็นผงละเอียด ๆ ซึ่งเกิดดับ แต่เกิดรวมติดกันเป็นก้อนใหญ่ จนกระทั่งทำให้เราเรียกสิ่งนั้นว่า “โลก” แต่ความจริงโลกทุกขณะจิต นี่ก็แตกย่อย และโลกไม่ใช่มีแต่โอกาสโลก คือ โลกซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย แต่โลกยังมีความหมายว่า ทุกอย่างที่เกิดขึ้นและดับไปเป็นโลกทั้งหมด

เพราะฉะนั้นกำลังเห็นขณะนี้ก็เป็นโลก กำลังได้ยินในขณะนี้ก็เป็นโลก กำลังคิดนึกในขณะนี้ก็เป็นโลก เพราะถ้าไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่มีโลกใด ๆ ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นย่อโลกใหญ่ แยกมาเป็นโลกเล็ก ๆ แต่ละใบ คือ โลกของแต่ละคนจริง ๆ นี่คือความหมายของโลก เพราะเหตุที่เราคิดว่า โลกนี้มีคนเยอะ แต่ตามความเป็นจริงแล้วก็คือ เห็นมีแน่ ๆ ขณะนี้เป็นโลกหนึ่ง หลังจากเห็นแล้วยังมีความคิดในสิ่งที่เห็นอีก นั่นก็เป็นโลกทางใจ เพราะเหตุว่าที่จะห้ามว่า เมื่อเห็นแล้วไม่ให้เกิดถึงสิ่งที่เห็น เป็นไปไม่ได้ แต่เราไม่รู้ตัวว่า แท้ที่จริงแล้วทันทีที่เห็น โลกของความคิดเกิดต่อทันที

เพราะฉะนั้นการฟังธรรม ต้องขอเรียนให้ทราบว่า มีโอกาสฟังเมื่อไร ฟังเมื่อนั้น มีโอกาสอ่านเมื่อไร อ่านเมื่อนั้น แล้วเราจะมี ความเข้าใจว่า มีอีกมากมายเหลือเกินที่เราจะต้องค่อย ๆ รู้ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น แม้แต่เพียงนิดหน่อย แต่ว่าเข้าใจถูก ดีกว่าเราฟังมากแต่เราเข้าใจผิด ๆ หรือไม่เข้าใจจริง ๆ เลย

เพราะฉะนั้นสักคำหนึ่งที่เข้าใจ ก็มานั่งคิดว่า โลกจริง ๆ นั่น คือ เดียวนี้ ขณะนี้ นี่คือโลก และโลกของแต่ละคนก็คือ เห็นขณะใด ก็เป็นโลกขณะนั้น ได้ยินขณะใด ก็เป็นโลกขณะนั้น

เพราะฉะนั้นจริง ๆ แล้ว ทุกคนอยู่คนเดียวในโลกกับความคิดนึกของเราเอง ของโลกใบนี้เอง แล้วแต่โลกใบนี้จะคิดนึกเรื่องอะไร

จนกว่าเมื่อไหร่จะไม่ใช่เป็นเพียงความคิดนึก

เรามองเห็นโลก เห็นคนนั้น เห็นคนนี้ เห็นเป็นตัวตน เห็นเป็นวัตถุ เห็นเป็นสิ่งต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว ลึกลงไปกว่านั้น สำหรับผู้ที่ตรัสรู้ความจริง สามารถแยกสภาพธรรมออกเป็นแต่ละส่วนจริง ๆ โดยละเอียด จนกระทั่งหาความเป็นตัวตน เป็นสัตว์บุคคลไม่ได้เลย แต่ทยอยสภาพธรรมแต่ละอย่างออกเป็นแต่ละลักษณะ แต่ละทาง

การที่จะหมดกิเลสได้ ไม่ใช่ไปทำสมาธิ แล้วไม่รู้อะไร แต่มีความเข้าใจในสิ่งที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้น จนกระทั่งสามารถประจักษ์แจ้งความจริงของสิ่งที่เป็นจริง ๆ ในขณะนี้ คือ กำลังเกิดขึ้น และดับไป

ฟังดูยังเหมือนกับเป็นความคิดนึก เรื่องการเกิดดับ เรื่องโลก เรื่องต่าง ๆ แต่ว่าสภาพธรรมจริง ๆ เป็นอย่างนั้น จนกว่าเมื่อไหร่จะไม่ใช่เป็นแต่เพียงความคิดนึก แต่เป็นการประจักษ์จริง ๆ ก็จรรู้ว่า นี่คือ พระปัญญาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า